

Samlingar

utgifna

för

De skånska landskapens historiska och
arkeologiska förening

af

MARTIN WEIBULL.

IV.

1876.

Lund, 1876,
Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri.

Samlingar

utgifna

för

De skånska landskapens historiska och
arkeologiska förening

af

MARTIN WEIBULL.

IV.

1876.



Lund, 1876,
Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri.

HÄNDELSERNA I KRISTIANSTAD 1772.

ANTECKNINGAR

af

JOHAN CHRISTOPHER TOLL.

Johan Christopher Toll har efterlemnadt en berättelse om sitt deltagande i 1772 års statshvälfning, som i handskrift redan länge varit känd. Den fanns vid hans död 1817 bland hans efterlemnade papper och meddelades af arfvingarne till exc. grefve Jacob De la Gardie, då denne anmodades hålla talet vid krossandet af Tolls grefliga vapen. Ur den afskrift, som då togs, hafva i 14:de delen af De la Gardiska arkivet utdrag blifvit tryckta¹⁾. Af berättelsens förra hälft ha äfven utdrag meddelats i arbetet Fältmarskalken Johan Christopher Toll.

Emellertid torde ur flera synpunkter aktstycket förtjena att i sin helhet föreligga inom den historiska literaturen. Det framställer med stor åskådlig het hvad det vill framställa; det försätter omedelbart in i tidens egna stämningar och förhållanden och lem nar sålunda, ehuru blott ett fragment och berörande en episod, ett bidrag till kändedom om 1772 års hvälfning i dess helhet. Ingen historisk rosafärg lär kunna gifva denna hvälfning, som till sina följder är så stor och så betydelsefull, en storhetens prägel äfven i fråga om alla dess yttre omständigheter. Tvärtom torde den vid närmare betraktande ganska skarpt röja drag af en förderfvad tid: också är den ju att betrakta som frihetstidens sluttablå. Den har sina omisskänliga tycken af ett spanskt pronunciamento och röjer äfven studier i Frondetidens historia med cardinal de Retz till läromästare.

Hvad särskildt angår aktstyckets författare, som utfört en af de förnämsta ro lerna i händelserna 1772, så förråder han icke det ringaste bemödande att göra sakerna eller sig sjelf bättre än de äro. Med den fullkomligaste öppenhet blottar han sina egna svagheter, men de stora dragen i hans karakter träda äfven i dagen: den öfverlägsna förmågan, oförskräcktheten och modet att våga allt för en sak och slutligen den fullkomliga oegennyttan i en tid, då monarken från thronen sjelf måste röra sig med främmande korrup tionsmedel.

Genom sin skådeplats och framträdande personligheter torde de händelser här skildras ega ett särskildt intresse för de skånska landskapen.

¹⁾ Urskriften finnes nu i Tollska samlingarne, afskriften i De la Gardiska samlingarne i Lunds universitets handskriftsamling.

Hvad samtiden icke till fullkomligt sammanhang lär få känna, bör efterverlden dock icke lemnas i okunnighet om; jag har fördenskull trott mig böra sammanfatta en omständlig berättelse om allt det jag vet hafva bidragit till den nyligen skedda regementsförändringen här i riket. Jag känner väl långt flera härtill verkande orsaker, än dem jag ärnar uppteckna, men de höra icke till mitt ämne, som är allena de delar, jag genom eget deltagande eller handläggning lärt känna.

Först finner jag mig böra uppenbara, genom hvad händelser jag erhöi del af en så vigtig sak och kunde blifva med ett så dyrbart förtroende hedrad.

Då under riksdagens framskridande vid slutet af år 1771 franska ambassadeuren afsagt sig att vidare med penningar soutenera det underliggande eller hattpartiet, trodde jag mig äga god anledning sluta, att ett sådant steg omöjligen kunnat hända utan Kongl. Maj:ts vilja, och att denna hade något osynligt föremål. Jag återkallade i minnet, huru riksdagsaffairerna blifvit förde, sammanställningen af compositionen och fästade isynnerhet min uppmärksamhet på några utlåtelse, dem Kongl. Maj:t i föregående September månad haft på sujet af den hos mig instiktade så kallade "Societeten", då jag uti något ärende en gång hade audience; jag tyckte mig allt klarare kunna inse, det Kongl. Maj:t sent eller snart ville removera hela constitutionen; jag beslöt fördenskull i mitt sinne att härom förskaffa mig en fullkomlig visshet och, derest min gissning vore riktig, äfven deltaga i saken. Hela julhelgen använde jag att uttänka, genom hvad både medel och personer jag skulle kunna komma till mitt ändamål.

Den person, jag omsider beslöt att vända mig till, var generallieutenanten greve Fredrik Horn, som efter alla liknelser var Kongl. Maj:t i högsta måtto tillgifven och äfven ganska väl vid hofvet ausedd. Jag begynte göra honom täta besök och efter de första omtala rikets förlägenhet i anseende till både constitution och styrelse. Han entrerade med mig i alla bekymmersamma betraktelser; men ehuru mitt ändamål var att forska på hans hjerta och dess böjelse till ändring af regeringsart, för att deraf sluta till konungens tanke i den vägen, så kunde han dock icke af någon discours entraineras på dessa idéer. Jag fann mig således föränlåten att först härom begynna våra öfverläggningar.

Den kort förut i Danmark sig tilldragna händelsen blef mitt ämne, och jag föreställde Horn, att om man rätt betjente sig af dåvarande ställning uti Danmark, så kunde man deraf leda sådana connectioner och influencer på Sverige, att riksens ständer snart skulle komma i den belägenhet att icke rätt kunna finna sig. Och i en så embrouillerad conjunctur höll jag före, det Kongl. Maj:t med lätthet kunde taga den rätt och den myndighet, honom tillkom, men sjelfsväldet nu i helt obehöriga händer öfverlätit. Jag proponerade mig såsom ett verktyg att härutinnan nyttja och erbjöd mig att i ett sådant afseende taga permission och öfverresa till Danmark.

Horn tycktes agréera denna plan och lofvade den K. Maj:t föredraga.

Efter några dagars förlopp berättade han mig, att Kongl. Maj:t på hela propositionen lemnat sådant svar, att i Danmark ej vore värdt tänka på någonting, men om jag hade lust vända mig åt Norge, så förmodade Kongl. Maj:t, att det dervarande missnöjet vore en materie, hvaraf något betydligt kunde göras. Genom detta svar hade jag visshet om det jag eftersökte, och var ganska nöjd med en sådan upptäckt. Jag bad Horn för Kongl. Maj:t underdånigst berätta, att jag vore redo gå hvart och i hvad ärende Kongl. Maj:t nådigst behagade befalla eller mig uppdraga.

Kort härefter erhöj jag befallning att författa en ordentlig och skriftlig plan, den jag äfven uppsatte så omständligt, som möjligt var, hvilken ock i början af Februari 1772 genom Horn Kongl. Maj:t tillställdes, utan att jag af conceptet tagit någon afskrift eller det sedermera återfått. Efter ungefär åtta dagars förlopp berättade mig Horn, att Kongl. Maj:t ansett planen god, men ville tillsvidare behålla densamma, och att jag emellertid likaledes till Kongl. Maj:ts approbation skulle projectera en omständlig instruction för mig sjelf, som skedde, hvilket concept, liksom det förre, aldrig blef mig återställt.

Vid slutet af Februari sade mig Horn, att Kongl. Maj:t önskade, det jag i medio af Mars kunde vara alldeles resfärdig. Hos mig felade ingenting, men jag föreställde nödvändigheten af att till en så betydlig entreprise äfven blifva utrustad med åtminstone 2000 dukater såsom det minsta, hvarmed man kunde encouragera dem, som vore nödige att i ett främmande rike göra sig förbundne. Denna fråga togs äfven ad referendum, hvarpå det svar följde, att Kongl. Maj:t då icke vore försedd med en sådan penningtillgång, utan föreslog, att Horn och jag skulle söka negociera den summan. Jag tog väl härtill alla möjliga steg, men utan att kunna fullkomligen reussera; dock insåg jag en möjlighet att, medelst Horns garantie, vid slutet af Mars månad få lyfta 2000 rdr på ett halft år. Som jag ville häfva alla sig företeende hinder mot min expedition, så öfverenskom jag med

Horn om den utvägen att taga vid min afresa af Kongl. Maj:t hvad summa, han kunde aflåta, som åtminstone borde vara några hundra dukater, och få resten mig framdeles tillskickad genom vexlar på den ort, jag vid afresan skulle här förut determinera. Kongl. Maj:t förklarade äfven häröfver dess nådiga välbehag samt lät tillsäga mig att alldrasist den 17 Mars vara alldeles färdig. Jag uttog fördenskull ordentlig kongl. permission, om hvilken utfärdande Kongl. Maj:t i kabinettet visat så mycken sorgfällighet, att riksrådet Barck dagen efter frågade mig, af hvad anledning det kunde härröra, att konungen sjelf visat sig så angelägen att expediera min permission. Jag svarade honom, att min ansökan legat så länge oafgjord, att jag nödgats directe sollicitera om Kongl. Maj:ts nådiga åtgärd.

För att sätta någon probable färg på min resa, föregaf jag, att den mortification riksens ständer för mig tillagade, dymedelst att jag just då höll på att förlora min syssla, dref mig att söka ett annat fädernesland, utan att jag fullkomligt hade deciderat, hvar jag borde stanna m. m., kortligen, jag insöfde alla, som voro nyfikna, uti en så fullkomlig säkerhet, att ingen soupçon var kvar, det min tilltänkta resa i andra än mina alldeles enskilda affärer skulle förrättas och i ett sådant afseende, som jag föregifvit.

Ändtligen inföll den 17 Mars, men hvarken den eller någon påföljande dag hördes det minsta om en redan så långt avancerad sak. Jag visade mig vid alla tillfällen på hofvet för att göra både person och sak påmint; jag yrkade på Horn att så begå, det jag blefve snart dépêcherad och expedierad. Han svarade mig en tid med suppositioner och dess egna reflexioner, alla för vidlyftiga att åter upprepa. Omsider sade han sig af Kongl. Maj:t hafva fått på trägen förfrågan det svar, att Kongl. Maj:t ville ännu längre besinna sig på exekutionen af denna sak.

Det hopp, som synts mig så nära uppfyllt, var nu på väg att alldeles försvinna. Jag öfverlemnade mig till en djup tystlåtenhet och lemnade till Horn ensamt att göra slutsatser. De blefvo många och trista. Han stannade slutligen i den öfvertygelsen, att Kongl. Maj:t vore gripen af för mycken farhåga, och att han aldrig ämnade taga något dristigt steg för sin kronas glans och sin spiras anseende. Dessa uttryck och ordalag voro ganska högtidliga, men verkade hos mig icke densamma öfvertygelse som hos honom. Jag lemnade oftanämnde general och begaf mig att i stillhet öfverväga och försöka uttänka, hvad som kunnat förmå Kongl. Maj:t ändra dess tagna beslut, i hvilket han först efter långt betänkande ingått.

Här hade mina gissningar och tankar för sig en oändlig rymd, på den de sig nästan förlorat. Jag kunde med ingen öfverläggning ty Horn fann jag icke vara den, som utgrundade rätta hemligheten,

och Kongl. Maj:t vågade jag ingalunda nalkas med förfrågan; korteligen jag var lemnad helt och hållet till mig sjelf.

Med den mig aldrig öfvergifvande kallsinnighet och tranquillité, öfvervägde jag ungefärligen 14 dagar dessa händelser och stadgade omsider hos mig den fasta öfvertygelsen, att Kongl. Maj:t ingalunda gått ifrån den hufvudsakliga idéen, nämligen regeringssättets förändring, men väl att Kongl. Maj:t till äfventyrs icke funnit hos Horn all den mognad och öfrige nödvändige egen-skaper för den, som skall agera hufvudman uti executionen af ett så stort verk. Jag trodde äfven, att något tvifvelsmål om min skicklighet kunnat uppkomma, att idéen funnits vara både vaste och äfventyrlig, att Kongl. Maj:t ville taga någon plan, som ginge närmare på saken; och ändtligen, att andra verktyg torde vara utsedda.

Jag får härvid införa, att ingen belägenhet är eller kan för en arbetande själ vara svårare, än att hafva ett förtroende uti högmålssaker och se sig utesluten derifrån, utan att veta der-till någon orsak, och utan den minsta uppmuntran lemnas hand-löst till ödet, just då det synes bereda en de oblidaste händelser. Dens dygd, som härvid ej svigtar, är ofelbart så mycket mera berömlig, som profvet öfvergår den grad, hvartill människan bör frestas. Jag trampade icke dess mindre äfven denna pressen och önskar ingen att uthärda de försök, jag i denna belägenhet ut-stod, helst då nöd och elände mig äfven hvar dag tryckte.

För att återkomma till saken, så förblef jag i min tro, att Kongl. Maj:t fallit på andra planer och personer. I dessa skäk-ningar af mina idéer kom jag i April månad att i Hertigens af Östergötland svit göra en resa till Tullgarn. Jag erfor, att nya ställen ofta gifva nya idéer; ty under sejouren der, som varade ungefär tio dagar, började jag falla med mina soupçoner på generallöjtnanten baron Sprengtporten, att han måtte vara den, som Kongl. Maj:t ansett skicklig och capable att grundlägga och utföra ett sådant storverk. Baron Lejonhjelms, som tillfälligtvis kom att nämna, det en stor del af dem, som utgjorde Svenska Bottnen, endast hade till soutien hvad Sprengtporten gaf dem, beseglade min tanka och öfvertygelse såsom riktig, utan att han deraf visste det aldraminsta, ty för mig behöfdes ej mera upplysningar än allena den, att Sprengtporten underhöll med penningar. Jag rap-pellerade mig dess demarcher i frågan om konungaförsäkran och tyckte mig deraf böra sluta, att han med vilja fört den saken till ett sådant slut, som densamma erhö, och att han allena varit angelägen sätta en annan färg derpå för publikens ögon, då han hade sig förbehållet att nyttja en général alla sakers sammanblandning till utförande af en lika stor som hemlig plan. Jag ansåg hans yngre broders då nyligen skedd återkomst ifrån

Finland snarare böra kombineras till en sådan idé, än att den resan skett för de couranta riksdagsgöromålen.

I en således stadgad öfvertygelse återkom jag till staden, der jag gjorde täta besök hos nuvarande öfverstelöjtnanten Sprengtporten, med hvilken jag var nära lierad, och som jag kände så väl, att jag nogsamst visste honom vara så förbehållsam, att, om han fattade den minsta soupçon, stode ingenting att med honom uträtta, men derest han kunde inledas i en vidlyftig detalj af de politiska affärerna, torde derunder framkomma sådana expressioner och idéer, som tjenade till min upplysning. Jag uttänkte då att såsom ämne för vår conversation framställa en historisk berättelse om, huru alla hufvudmännen för båda partierna hvar och en fört sin politik på särskildt sätt alltifrån 1762 års riksdag. Vi gjorde härunder slutsatser om de ändamål, hvar och en haft, huru de mer eller mindre fullkomligt reusserat, hvad medel som blifvit brukade, hvad allt sådant influerat på riket till välmåga eller vanmägt, och ändteligen hvad man med fullkomlig säkerhet borde tro om nationens rätta lynne. Under denna intressanta afhandling fann jag af många omständigheter, att Sprengtportens svar voro alla afpassade med en så stadgad varsamhet, som är vanlig, då man befarar röja en hemlighet eller gifva anledning till gissning, att man en sådan verkligen possederar. Jag fann mig således ej genom detta medel reussera; ty jag nöjde mig icke längre med egen öfvertygelse; min nyfikenhet exigerade en vidsträcktare upplysning. Vår conversation hade då någon stund roulerat på indifferentia saker, hvarefter jag åter upprepade ett compendium af vårt politiska samtal med det tillägg: "Vi hafva skärskådat alla partichefers steg och tankar, men dervid glömt din bror, som pro tempore är den betydligaste, ty han är i connivence med konungen, eller jag är blind. Det är alldeles efter min önskan, men den är ej fullkomligt vunnen, om jag icke äfven får vara med i spelet, hvartill jag har en brinnande håg, och tiden skall justifiera, om jag icke till äfventyrs äfven har all erforderlig capacité." Hans uppsyn, den hesitation, med hvilken han eftertänkte sitt svar, och allting talade till ett fullkomligt bevis derom, att jag träffat rätt. Han svarade mig omsider: "philosophen kunde af naturens ljus begripa, det en Gud gafs, om den han äfven imaginerade alla stora egenskaper; men hvar den Guden satt och bodde, det kunde han aldrig finna." Jag repliquerade, att jag således med naturens ljus gått längre än filosofen, och vi åtskildes. Men jag följde honom på långt håll efter och såg, att han genast gick till sin bror, fast han föregifvit sig skola gå hem. Efter hvad han mig sedan berättat, hade han genast gått upp till sin bror, berättat honom, huru långt jag vore på spår af saken, föreställt, att jag ofelbart under beredelse tiden skulle gissa mig på sanningen, vore således nu att anse såsom ganska farlig,

att man borde fördenskull vara omtänt på en af de tvenne utvägar, nämligen antingen exterminera mig eller taga mig med inuti hemligheten, hvilket han för sin del ansåge för det nyttigaste, eftersom jag vore en både dristig och försigtig menniska. Generalen hade blifvit ganska bekymrad och orolig öfver denna under rättelse, ty han visste sig på intet sätt gifvit någon anledning, hvarigenom dess intention kunnat blifva uppenbar; ej heller fann han möjligt, det någon indiscretion kunnat väcka min uppmärksamhet, helst Kongl. Maj:t, riksrådet grefve Carl Scheffer och begge Sprengtportarne voro de enda, som ännu hade om denna sak någon den minsta kunskap. Han vidtog brodrens råd att äfven göra mig förtroende af hemligheten och med det bandet, heldre än med något annat, hålla mig till tystlåtenhet.

Dagen efter anmodade mig öfverstelöjtnant Sprengtporten gå till dess broder, som han sade vilja tala med mig, bad mig vara med honom utan allt förbehåll och uppriktig; han hoppades, vi skulle komma öfverens, och man räknade på min honnêtement.

Jag förfogade mig samma afton till generalen, hvilken, sedan vi blifvit ensamma och dervarande flera främmande bortgått, frågade mig med en ganska uppmärksam min, hvad jag hade för godt att säga. Jag svarade honom, att jag väl egentligen vore der efter hans broders anmodan, för att höra, hvad han kunde hafva att befälla, men på det ingen question skulle behöfvas, om hvem som borde börja en i alla afseenden vigtig discours, så ville jag genast säga honom, att jag trodde det han ruminerade på en revolution. Han svarade med löje och frågade, huru en sådan idé kunde falla mig in, och på hvad sätt jag trodde en slik entreprise möjlig att utföra. Jag uppgaf då en sådan plan, att man på allt upptänkligt sätt skulle agacera det rådande partiet att göra sottiser och ingå i mycken personalisering, på det missnöje och förakt måtte emot dem blifva allmänt, sådant föda af sig nationens bitterhet, väcka hämndehågen hos alla, som antingen vore lidande eller befarade blifva det, hvaraf innan kort man med god anledning kunde hoppas en nästan generel ledsnåd vid regeringssättet; att, under det riksens ständer med slika stora steg, hvarutinnan jag fann dem redan vara ansenligt på vägen, ginge till sitt fall och förödelse, skulle Kongl. Maj:t nyttja alla tillfällen att öfvertyga riksens innebyggare om sin patriotism och foglighet, söka göra sig tillgifvet ett anhang af dristige och oförskräckte män utan afseende på quantiteten, men med en noga urskiljning af kvaliteten, sondera noga inom trupperna i hufvudstaden, hvilka officerare man ibland dem kunde lita på, när det behöfdes, och då, när frukten syntes mogen, skaka trädet. Men, på det reussiten måtte vara så mycket säkrare, höll jag före, det han borde vara angelägen om en point d'appui i all oförmodad händelse, att coupon här ej lyckades, så att han visste ett säkert

ställe att repliera sig uppå, och äfven bereda den utväg, att en *corps d'armée* vore under gevär någonstädes i riket, med hvilken Kongl. Maj:t kunde komma till ändamålet, derest försöket först ej lyckades. Jag nämnde Christianstads fästning såsom point d'appui; jag erbjöd mig att bringa dess garnison till hvad entreprise, som helst åstundades, jag höll de skånska trupperna prenabla och susceptibla att till Kongl. Maj:ts intresse och afsigt disponera.

Med all upptänklig uppmärksamhet åhörde han mitt tal och frågade, huru jag kunde tro honom agera de concert med Kongl. Maj:t, och hvad anledningar jag hade dertill. Jag försäkrade honom vid min heder, att min soupçon i det mesta var grundad på blotta gissningar, och att de öfriga omständigheter, hvaraf jag drog dylika slutsatser, vore af den beskaffenhet, att jag dem ingalunda uppenbarade, förr än han yttrat sig, om eller huruvida jag vore på en rätt väg; men ehvad jag riktigt attraperat dess intention eller ej, så kunde han vara tranquil och försäkrad, att, derest en plan efter min förmodan vore å färde, så hade ändock ingen dödlig människas indiscretion eller ovarsamhet väckt någon uppmärksamhet hos mig, utan att till min tro och öfvertygelse vore helt andra och nog besynnerliga anledningar. Han bemötte min uppriktighet med ett fullkomligt förtroende, äskade ed och löfte om den aldra nogaste tystlåtenhet, det jag honom lemnade, hvarefter han sade mig sin plan vara den, att genom sin broder och några få andra utvalda vänner söka så preparera humeurerna hos officerarne på Sveaborgs fästning, att de skulle göra sig mästare af densamma, intaga äfven i hemligheten de förnämsta och mest betydliga af arméens flotta, på det att (man), sedan man om Sveaborgs fästning vore försäkrad, då med den del af truppen, som kunde derifrån umbäras, samt lätta dragonerna i Borgå, som hastigt kunde komma till Sveaborg, (skulle) gå ombord på några fartyg af arméens flotta, segla hitin i Svenska skären, debarquera vid Erstavik, dit konungen skulle sig begifva, så snart skeppen voro i farvattnet, och straxt efter debarqueringen genast sätta sig i march, med väpnad hand tränga in i Stockholm och forcera ständerna att ingå uti antagandet af ett mera både förnuftigt och lämpligt regeringssätt.

Han detaljerade omständligen de försigtighetssteg, som han redan påtänkt, huru man borde assurera sig om de efterlemnade regementena i Finland, med hvad circonspection fartygen och deras provisioner skulle beredas och sättas i ordning, samt ändteligen huruledes communicationen emellan Sverige och Finland borde med en så fullkomlig accuratess förhindras, att ingen tidning ifrån sistnämnda ställe måtte kunna hinna till Stockholm, förr än de armerade fartygen framkommit. Han ålade mig att noga öfverväga denna plan, utan förbehåll eller något slags afseende säga deröfver min tanke, och äfven hvad jag kunde hafva deremot,

hvilket han å sin sida ville göra med mitt projekt, samt deröfver säga min mening, när vi nästa natt åter kommo tillsammans. Han ålade mig att icke ens med hans broder conferera om det aldraminsta, ej heller gifva honom någon idé om den af mig yppade planen. Jag upplyste honom nu om den plan, Kongl. Maj:t förut agreerat medelst en entreprise från norska sidan, och att densammas öfvergifvaude varit den fackla, vid hvilken jag lyst mig fram i gissningarnes mörker till den slutsats, att en antagen plan icke kunde öfvergifvas utan för en bättre, och att den nödvändigt måste finnas uti generalens hjerna och hjerta, efter ingen annan hvarken på förståndets eller bravourens sida vore i stånd den utföra, helst ibland öfrige både förståndige och tilltagsne män många af särskilda afsigter hindrades ifrån att tänka på aristokratiska okets krossande; ty deras ordning att hoppas och tänka torde vara den, att "vid en blidare himmel sitta vi vid styret och affärerna". Han fann häraf, att jag haft goda anledningar till min slutsats, förklarade sig tranquil deröfver, att jag icke förmedelst någons indiscretion kommit på spår, och band mig vid min gifna ed och gjorda löfte öfver den omständigheten, att icke för general Horn röja det minsta af våra öfverläggningar.

Uti den påföljande konferensen andra natten sade jag mig hafva noga öfvervägt hans plan. Såsom okunnig om både Sveaborgs fästning och dervarande garnisons tänkesätt kunde jag icke yttra mig öfver reussiten i det fallet; min insigt i sjöväsendet vore äfven alltför inskränkt att medgifva, det jag tillräckligen för min del kunde pröfva den tilltänkta sjöexpeditionens utgång. Jag förklarade mig ega till hans egen utfinning och derpå grundade företagande ett så alldeles oinskränkt förtroende, att jag af den anledning äfven icke trodde mig böra uppsöka några inkast.

Han yttrade sig väl hafva med all mögnad och eftertanka öfverlagt denna sak, men som man oftast är mest förblindad i sina egna påfund, vore här ej fråga om att tala efter godtycke och till behag, utan, som dessa saker borde på ett sådant sätt föras, att vi inför Gud, Kongl. Maj:t och våra egna samveten kunde stå till ansvar, som ock af en efterverld undgå ett billigt förakt och åtlöje öfver okloka planer, så skulle vi å ömse sidor bortlägga andra egarer än allena öfvertygelsen om det, som är godt och ondt, och derefter måtta samt utan förbehåll göra våra omdömen. Han sade: "vi äro våra egna rådgifvare och böra derföre vara desto strängare i granskningen af alla förekommande ämnen. Vi möta ofelbart begge två med kallsinnighet och förakt en viss och säker död, derest exekutionen ej lyckas, nöjda för vår egen del, om vi uti ett sådant fall kunna finna en snar förgänglighet och undgå försmädelse; men vi skola ej lasta på vårt ansvar att hafva medelst oförsigtiga steg spelat kronan af hufvudet på en ung och älskansvärd konung, ej heller öfver oss suckar och tårar

för alla de medborgares blod, som kunde komma att rinna, för det de i god tro med oss ingått i sådana försök, som misslyckats af så beskaffade orsaker, att man dem både bort förutse och äfven genom kloka steg förekomma." Han anmanade mig härefter ytterligare att säga mina tankar, då jag föreställde, att vindens ostadighet vore ett betydligt skäl, och att någon osäkerhet sig derutinnan visade, ty ovisst kunde vara, om vinden just den tid vore favorable, när sjelfva fästningens intagande borde ske, och äfven väl ovisst, om med denna föregående coupon, sedan samma vore preparerad, kunde så länge återhållas, utan äfventyr af att echouera, intill dess vinden fogade sig, och ändteligen, om han icke ansåge det vara ganska betänkligt att söka intränga i hufvudstaden med andra trupper; om slikt ej skulle hafva en obehaglig verkan på lifgardet och artilleriet, så att deras opposition tilläfventyrs kunde blifva nog betydande och svår för reussiten, sedan de så uppenbarligen såge sig mefierade, då de efter min mening skulle vara färdiga att uppoffra sig till konungens tjänst, när han äskade deras bibråde, och ingen anledning för dem funnes att tänka, det han till andra trupper hade mera förtroende.

Han besvarade dessa mina inkast med följande skäl: "om Kongl. Maj:t ville bryta spetsen, så behöfdes ej många anstalter, men den nådige herren är antingen rädd eller tviflar han på den äkta delen af nationens esprit och tror den lika inficerad som riksens ständers pluralitet, eller ock vill han komma till ändamålet, utan att det för världen skall hafva utseende, som hade han preparerat en slik ändring, utan tvärtom vill han det skall hafva all aire, såsom nationen, utan något hans medvetande eller arbete, sjelfmant eller inom sig öfvervunnen, (ville) tillegna honom mera makt och gifva regeringssättet en annan skapnad. Hvilken af dessa driffjädrar, som är den rätta eller starkaste, eller om de alla hos honom operera, det har jag ej kunnat rätt förstå mig på, men så mycket finner jag vara tydligt, att om ingen annan griper till vapen, så blir han ej den förste; således få vi vara betänkte derpå att sätta honom värjan i handen och in puncto taga det parti, som är förnuftigast relativt till gardet och artilleriet, som jag lika väl som ni finner vara betänkligt att desobligeras. Det imponerar emellertid oerhördt att debarquera med trupper och kanoner ej långt från Stockholm; terreuren skall göra hvar hundrad till tusen i deras inbillning, och om Kongl. Maj:t hos sitt lifgarde finner en lämplig disposition, så kan han efter omständigheterna rätta sig derefter, men jag fruktar, att Cederströmska espritens är alltför stor inom regementet och för mycket betydande att på de öfriga göra någon säker calcul om att de kunna något uträtta. Utomdess är en mängd af truppen inne med borgerskapet och lärer aldrig låta bruka sig att gå på ständerna. Hvad den omständigheten beträffar, att expeditionen beror på vinden,

så är den i sjelfva verket ej så betydlig, som han ser ut, ty ingenting entrepreneras, förrän vinden blåser god, och om sommartiden är vinden i Finska viken varaktig, hurudan den blåser, åtminstone 10 till 12 dagar, men mer än fem i det högsta behöves ej för att taga Sveaborg, göra der nödiga anstalter och äfven vara här.”

Ordningen kom då till granskning af min plan, den han ansåg god, om samma kunde utföras, hvilket jag bad honom lemna till min omsorg, emedan jag derföre med lif och ära ville gå i borgen, så noga försäkrade jag mig känna de människornas faible, att jag ofelbart skulle dem persuadera, men han tyckte att den saken ej borde ske för den raisonen, att fästningen borde tjena för en point d'appui, utan allena såsom en diversion och styrka för sviterna af sjelfva hufvudoperationen, nämligen så, att då denna skett på Stockholm, de missnöjde som här och der i landet kunde sig utspida, ej skulle finna för sig något hopp öfrigt och följaktligen ej heller företaga någon soulevation, helst om hela skånska brigaden vore under gevär och hade förklarat sig ense med vårt företagande, hvilken senare omständighet han för sin del ansåge för den svåraste att tillvägabringa. Jag föreställde då, huruledes, sedan Christianstad revolterat, så kunde intet annat vara möjligt, än att hvem som kommenderade i landet, om det ock vore den argaste mössa, så borde han falla på den idén att investera fästningen och såmedelst förhindra, det den der herrskande remuenta principen icke finge utspida sig i landet. Det vore således ofelbart, att alla trupper, som vore à portée, borde i slikt afseende uppbryta; ibland dem, försäkrade jag honom, vore många, som ägde lika god intention med oss och ingenting högre önskade än tillfälle, och att begynnelsen vore gjord, då de snart skulle decidera sig till ett gemensamt parti med garnisonen i Christianstad. Och åtog jag mig äfven vara derför ansvarig att hela Norra Skånska kavalleriregementet, hvad truppen och mest äfven hela officerscorpsen angår, skulle bekänna sig till en efter vår mening rättskaffens tro och lära, hvilket jag ville tillvägabringa genom den influence, min bror och ryttmästaren Horn hade inom regementet, och hvad jag åter på dem kunde verka. Men dermed vore dock icke allt vunnet, ty att persuadera Södra Skånska regementet och garnisonerna i Malmö och Landscrona, dertill hade jag ingen utväg, utan på den finge man vara betänkt. Jag föreslog, om man icke äfven borde implicera prins Carl i spelet, dels för att sätta honom dymedelst utom all frestelse att vara mot Kongl. Maj:ts både person och företagande, dels ock för att få honom att under någon uppfinning begifva sig till Skåne och åtaga sig den commissionen att persuadera trupperna, då de voro samlade att investera Christianstad, samt ändteligen af den orsaken, att kongl. huset borde vid den tid, coupén ecla-

terade, vara så mycket åtskildt hvar på sin ort som möjligt vore, på det mordiska händer icke på en gång måtte kunna borttaga all vår lycksalighet och med detsamma förstöra allt hopp; och insisterade jag vid åtskilliga andra tillfällen äfven högeligen på denna precaution. General Sprengtporten svarade mig, att prins Carl vore för ung och hade icke den stadga, som erfordras att utföra ett sådant värf; det torde äfven i flera afseenden vara orådligt att gifva honom del af ett sådant förtroende; vi skulle fördenskull ej tänka på den utvägen, utan hålla oss vid de öfriga medel, som kunde vara att tillgå, och framdeles uttänka, hvem som borde blifva hufvudman för den entrisen att öfvertala de sammandragna trupperna. Jag lemnade honom i det afseende förteckning på de regementsofficerare, som voro vid regementena, och gjorde honom en detalj om deras särskilda egenskaper samt hvars och ens tänkesätt, att han deraf måtte kunna jugera, hvilken han funne vara den capablaste att i sinom tid anförtro denna del af exekutionen. Hvarmed denna andra betydliga conference slutades.

Jag umgicks väl härefter som förut med öfverstelöjtnanten Sprengtporten, men ansåg honom såsom den der skulle pröfva min discretion, och huruvida jag höll det generalen gifna löftet att mig i ingen conversation inlåta med brodern, som dessa ämnen i någon måtto angick, hvarföre jag aldrig förde någon conversation ditåt, och var han å sin sida lika förbehållen, så att aldrig dessa saker kommo oss emellan i qvestion. Uti de sedan med generalen hafda flere conferenser föll det honom tvenne gånger in, att jag nödvändigt måste vara en förrädare. Jag såg på hans mine, korta svar och åtskilliga omständigheter, att allt ej stod rätt till; jag frågade honom hvad som vore på färde, då han ganska uppriktigt sade sin fattade misstanke på min redlighet. Ehuru detta både förargade och förundrade mig, kunde jag dock ej undgå att le, hvilket hos honom ej gjorde bättre, utan bistrare lynne, så att jag såg ögnablicket, då den ene skulle stöta ned den andre eller ett par pistoler komma i qvestion, som jag tror för den raisonen voro lagde till redo, ty utom den gången funnos de ej så till hands. Denna animerade conversation varade en god stund, utan att han attenderade till, hvad jag talte om och till hans douter; han allenaste pesterade och bildade de hiskligaste öden, som jag borde och skulle undergå, derest han vore viss om, att dess soupçon vore grundad. Det är för vidlyftigt att upprepa eller afmåla denna löjlige händelse, som påstod fullkomligt två timmar, då soupéen sades honom vara färdig. Han bad, att vi skulle andra morgonen träffas hos honom eller om något annat ställe vore mig bekvämligare, då han ville foga sig derefter; men jag svarade, att, sedan han ganska oförskylt entamerat min heder med en den cruellaste beskyllning, funne jag mig ej vid att nu gå bort, utan skulle

jag först veta, hvad anledning han hade till soupçon: det vore mig så mycket mera sensibelt som jag trodde, att han äfven låtit denna dödande misstanke komma till Kongl. Maj:ts kunskap; jag ärnade ej sofva, förr än denna sak vore utredd, och mig anstode det ingalunda att uppskjuta dermed till morgondagen; jag försäkrade honom, att min heder vore mig lika öm att försvara, som han kunde vara angelägen att soutenera sin reputation. Då kom anledningen fram, som var den, att jag såg både stursk och förbehållen ut, såsom hans egna ord lydde. Med mycken facilité beviste jag min oskuld för mitt utseende, att det allena vore skaparens affaire, och, då jag ej kunde svara för annat än mina gerningar och mitt uppförande, och häraf ingenting gäfvos, som kunde gravera min heder eller gifva anledning till den minsta soupçon, så föreställde jag, huru oförsigtigt det var att accablera en oskyldig och förvandla våra högst nödvändiga och viktiga öfverläggningsstunder uti odieusea, ledsamma och förargliga conversationer. Jag försäkrade honom att ett sådant bemötande vore det enda, som skulle kunna kallna mitt nit för saken och komma mig att förbanna den stund, då jag med honom entrerat, samt derefter taga det steg, som hade intet annat syftemål än min egen conservation, om det ock skedde på äfventyr af hans hufvud. Jag visade äfven, huru misstaget det var och långt ifrån hans och sakens säkerhet att för mig sjelf yppa, det han hade misstankar på min trohet; helst, om de vore grundade, jag då ofelbart skulle anticipera tiden att röja allt; men lemnande mig i okunnighet om slika soupçonner, hade han bort förändra hela planen, utom min vetskap uppehålla mig med discourser om det jag redan visste, och småningom reducera allt till omöjligheter samt äfven söka öfvertyga mig, att så vore, och på ett sådant sätt eloignera mig från allt förtroende och kunskap, utan att hvarken han sjelf eller saken risquerade det minsta. En sådan dialog, min dristighet och den kallsinninghet, jag visade, öfvertygade ändtligen, att han tagit fel. Och försäkrade han sig af ingen eller någon min den minsta demarche fått anledning till dessa misstankar; men som han hade det olyckliga humeur att vara soupçonneux, så skulle jag ej reflektera på hvad som i svite deraf händt: han vore nn fullkomligen öfvertygad om min redlighet, och jag borde vara assurerad om hans alldeles oinskränkta förtroende: vi skulle således för alla tider vara och blifva trofasta vänner och aldrig tänka på denna händelsen.

Efter en sådan reconciliation åtskiljdes vi, utan att hafva det minsta vidrört det hufvudsakliga ämnet.

Påföljande dag sade han sig hafva öfvervägt, hvem som borde åtaga sig att persuadera de till Christianstads investierande sammandragna trupper, och att det borde vara landshöfdingen greve Cronhjelm i Malmö, ty han vore berättigad att såsom öfverkom-

mendant föra befälet, helst han vore den förnämste i landet: hans tänkesätt borde man ej tvifla på, sedan ständerna attaquerat hans syssla, och på det han måtte så mycket vissare entrera häruti, skulle baron Kaulbars nyttjas att verka på honom, eftersom han hos gubben hade mycken influence och vore utomdess hans släging. Jag anförde alla de svårigheter mig syntes för att bygga något hopp derpå att i en så väsentlig del kunna nyttja grefve Cronhjelm: han var gammal, ganska bornerad, men icke dessmindre envis, styrd af fördomar och tilläfventyrs äfven ledsagad af räddhoga; utomdess var han icke ansedd af någon, ej älskad i sitt län, aldraminst af militären; han tänkte svagt, men talade ännu sämre och, korteligen, hade ingen egenskap, som höfves den, der skall persuadera tänkande menniskor att ögonskenligen äfventyra lif, ära och gods. Han höll icke dessmindre före, att han borde kunna förmås att utan någon egande kunskap om sakens rätta sammanhang befalla alla trupper, som röras kunde, att uppbryta till Christianstads investerande, emedan den der började revolutionen på intet annat sätt kunde dämpas eller återhållas att äfven sprida sig till menighetens uppviglande; och att sedan Kaulbars kunde åtaga sig att öfvertala dem, då de voro församlade.

Emot honom anförde jag de omständigheter, att han vore ganska försigtig, höll af sin hustru och hade ett nog triste humeur, som allt torde föra honom att se saken på sina svagaste sidor snarare än finna dess reussite möjlig. Men han trodde sig känna Kaulbars såsom ganska determinerad och sådan, att han genom förtroende ofelbart vore att vinna; dock likväl borde vid hans sonderande all försigtighet nyttjas; hvilket allt lemnades till min egen undersökning och pröfning på stället, hvaröfver jag borde gifva mina tankar i omständlig berättelse tillkänna.

I de ofta påföljande sammankomsterna ventilerades allt om detaljen af sjelfva exekutionen så väl i Finland som i Skåne. Han berättade mig äfven, att Kongl. Maj:t blifvit om hela min plan i underdånighet underrättad, och att han ansett den vara god, så framt jag ginge i land med att persuadera Hellichius och resten af Christianstads garnison.

I medlet af Maj månad ungefärligen afreste öfverstelöjtnant Sprengtporten åter till Finland, och sade mig generalen, att han blifvit fullkomligen instruerad, och att tidningar om hans beredelser och göromål snart vore att förvänta.

Tvenne dagar förrän Uplands regemente skulle marchera in i Stockholm och bevista kröningen, yttrade generalen för mig den idéen, att han vore sinnad proponera Kongl. Maj:t att anticipera revolutionen i så måtto, att konungen skulle rida Upländingarne till mötes vid Jerfva, hafva i sin suite alla dem, som vi kände vara pålitliga och lätta att öfvertala, hvarom vi skulle föranstalta, så väl som att tillgång kunde vara på skarp ammunition för alla

dem, som hade pistoler, och att Kongl. Maj:t medelst dess välthet skulle intaga regementet, så att det på stället afgåfve till honom en lämplig hyllningsed, hvarefter han å la tête för denna considerabla styrka skulle marchera in i hufvudstaden. låta samla gardet och artilleriet samt antingen en detaille öfvertala eller forcera dem att vara med. Om någon af officerarne vid Upländingarne gjorde svårighet vid att finna sig uti konungens proposition, så skulle han genast med en kula för hufvudet sättas ur stånd att contradicera och någon pålitlig officer af dem, som voro i Kongl. Maj:ts cortége, åter stiga för plutonen, hvilket enda exempel han trodde göra till fyllest, att ej flera skulle opponera sig.

Min stadgade öfvertygelse derom, att Kongl. Maj:t helt och hållet ägde hela nationens hjertan, utom deras, som voro sålda till utländingar eller förde styrelsen, samt en och annan entusiast, som ej sjelf visste någon orsak, hvarför han i blindhet adorerade alla ständernas göromål, gjorde, att jag i mitt sinne fann detta projekt vida både säkrare och starkare än hela den här framman nämnda plan; jag tillsyrkte fördenskull på det kraftigaste, att en underdånig remonstration måtte göras Kongl. Maj:t till detta expedients vidtagande, och att hans Kongl. Maj:t så mycket heldre måtte förmås lämpa sig härtill, som jag tyckte hela nationen, åtminstone dess öfvervigtiga styrka, stå just såsom uppmärksam, hvem som skulle slå första slaget, och genast träda på dens sida, som visade mesta fermeteten; jag uppsökte alla skäl och äfven det, att tilläfventyrs drogo våra preparationer i den andra planen så långt ut, att tiden för ständerna vore vunnen till att på hvarjehanda sätt göra sig populacen attacherad och lemna gemena hopen sådana sjelfsvälds- och medregeringstömmar, att trupperna blefve osäkre göra någon räkning på, då de likväl ännu icke hunnit blifva bortskämde genom ofrälse soldaten och flera medel; men det vore att befara, att sådana snart kunde göra sin åsyftade verkan. Detta fann han allt ganska väl såsom smickrande dess idé, men efter någon öfverläggning yttrade han sig befara, det Kongl. Maj:t torde genom en sådan proposition blifva tvehågsen, burövada vi sjelfva ansågo den redan uppgifna planen solide och faisable, fatta det omdöme, att vi ingen kunde utföra, och således besluta att göra ingenting, förr än en lämpligare konjunktur infölle; man kunde således genom meranämnde proposition risquera att kasta douter på sig sjelf och uträtta ingenting till ändamålet; jag lät af dessa skäl ej persuadera mig, utan projecterade, att propositionen skulle göras på det sätt, såsom vore den redan tagna planen alldeles ofelbar till sin önskade reussite, men att Kongl. Maj:t lättare, snarare och genom mindre omgång kunde komma till sin afsigt på detta sättet medelst

Upländingarnes engagerande. Han lofvade då att om natten göra föreställningen.

Andra dagen sade han sig hafva framfört ämnet, men det hade af Kongl. Maj:t ej blifvit antaget af den orsak, att konungen funne den redan approberade planen äga mera sammanhang och säkerhet, om än någon oförmodad défaite hände, men i denna expeditionen det vore att taga udda eller jemt om reussiten, och ingen upprättelse eller hjälp möjlig, i händelse den manquerade, som kunde vara probabelt, efter många torde vara infecterade af lika principer som Rudbeck, som så länge haft detta regemente; utomdess trodde Kongl. Maj:t, att riksens ständers misstag och felsteg ännu icke tillräckligt aigrerat nationen; de borde fördensskull ännu någon tid lemnas ostörde.

Häraf kom nu ånyo under vår betraktelse, om man med säkerhet kunde lita på konungens tapperhet, då det mest gällde och behöfdes. Jag kan ej neka, att mycket dubium härom fanns hos oss båda, men då vi åter förde oss till minnes, att Kongl. Maj:t såsom kronprins gjorde ett nästan lika dristigt steg, då han bidrog och på så solent sätt deltog uti inaktivitetssaken, så tröstade vi oss dermed, att hans högt och ädelmodigt tänkande själ icke skulle medgifva, det hans kronas glans blefve befläckad eller hans spiras välde deladt emellan honom, ett omoget råd, sjelfsväldige ständer och en tygellös menighet. Jag yppade då den frågan, huru man skulle sig bete för att assurera publiken, det Kongl. Maj:t hade nöje och kärlek för militairen, hvarom de högeligen tviflade, och hvaraf kunde uppkomma en skadlig tröghet, då man behöfde densammas goda böjelser, nit, ifver och fermeté för att utföra saken. Generalen sade sig hafva instruerat sin bror att på allt sätt öfvertyga och vid alla tillfällen, der officararne voro, debitera, det militairen vore just det, hvarföre Kongl. Maj:t aldramest pencherade, och att jag fördensskull borde tala i samma ton, hvilket han förmodade skulle göra tillfyllest.

Jag tillsades slutligen att göra mig färdig att straxt efter kröningen resa. Då jag dagen efter kröningen infann mig hos Sprengtporten att begära, det jag måtte undfå en ordentlig instruktion, på det i en framtid intet klander måtte hafva rum, att jag i en eller annan måtto hvarken underlåtit någon skyldighet, som jag mig åtagit, ej heller gått längre, än jag bort, så följde härpå det oförväntade svar, att han ånyo fått misstankar derpå, att jag vore dubbel; ty han visste, att jag på Riddarhuset haft en lång conversation med öfverste von Platen och kammarherren Odenrantz. Jag bad honom afbryta för alla tider våra viktigare samtal, om han än ytterligare låte sig missvisas af soupçonner. Omnämnde conversation hade angått min tjänst, den Odenrantz genom sin influence i preteståndet satt i fråga, att jag borde dömmas ifrån, ifrån hvilken föresats Platen sökte

honom öfvertala, och att jag, ehuru lika nöjd inom mig, hvad öde min tjenst underginge, sedan jag gått in i ett högre spel, ändock bort nyttja den försigtigheten att ställa mig ganska angelägen om denna beställnings bibehållande, såsom det enda jag ägde, på det en uppenbar vårdslöshet derom och afresa, just då en sådan fråga vore under afgörande, ej måtte väcka öfver mig den uppmärksamhet, som vore jag med större angelägenheter sysselsatt, och jag således omgifvas med spioner på alla sidor, helst jag förut af ständerna vore nog utmärkt och såsom ganska tilltagsen ansedd. Jag utlät mig vidare, att, om denna explication i hans sinne ej vore fyllestgörande, så såge jag mig nödsakad söka tillfälle att klaga min belägenhet för Kongl. Maj:t, i hvars tankar jag för ingen del ville vara såsom förrädare ansedd, då jag äfven nämnde att vilja upprepa vår förra debatte i samma ämne och af Kongl. Maj:t sjelf taga dess nådiga befallning om allt hvad som hörde till mitt utförande. Han sade sig då icke hafva några vidare misstankar på mig, men ville nödvändigt persuadera mig att medgifva, det han af ofvanberörda samtal haft anledning vara uppmärksam; men jag kunde ej förmås härtill af den grund, att han äfven ofta sjelf haft samtal och dageligen talade vid olika tänkande menniskor, utan att det gifvit mig någon misstanka, och jag insåge ingen förbindelse att hafva oinskränkta förtroende till honom, än han hyste för mig, ty af alla hufvuden vore mitt mig aldra kärast. Denna ledsamma och gräliga fråga förföll omsider i löje, då jag började härma Odencrantz' svar. Sprengtporren och jag blefvo åter öfverens, och torde dertill mest verkat den föresats, jag yttrat, att vilja föredraga vår skiljaktighet för Kongl. Maj:t.

Han begaf sig då till saken och sade hafva eftersinnat den möjliga händelse, att eskadern från Finland af tillfälliga omständigheter kunde blifva föranlåten söka annan hamn, och, som i ett slikt fall Carlskrona vore den ort, man helst borde söka göra sig mästare af, emedan sammas borttagande mera på ständerna till förskräckelse skulle operera än hvad annat ställe det vore; så skulle jag äfven hafva på mitt departement att uppgifva, efter på stället förrättad recognoscering, en riktig plan och ritning till denna entreprise. Jag ursäktade mig väl med att icke vara hvarken sjöman eller ingenieur, men han svarade mig behöfva vara ingendera utan allena militaire och tillräckligen omtänksam på alla delar, som hörde till att surprenera och soutenera en plats.

Jag lofvade då att äfven förrätta denna commission så godt jag kunde och förstode. Under denna öfverläggning yttrade jag min farhåga, huru allt skulle aflöpa, derest Kongl. Maj:t vid ingenting sjelf ville lägga handen, då generalen bad mig vara obekymrad, ty när vi hvar på sitt ställe gjort vår sak, men omständigheter skulle hindra honom att tränga sig till Stockholm, så

komme Kongl. Maj:t genom ständernas motande steg uti trängslen och skulle, såsom dess ord lydde: "i en sådan belägenhet ofelbart öfvervinna sig sjelf et frapper le coup décisif."

Efter mycket prutande och åtskilliga föreställningar erhöll jag den 7 Juni två tusen plåtar till respenningar och att betala de af mina pressentaste skulder, som kunde hindra mig resa. För de öfrige, som jag under ett helt års vistande i Stockholm mig ådragit, fann han allehanda undflykter att slippa förskjuta betalningen, men egentligen de raisoner, att det gäfve för mycken uppmärksamhet, om jag klarerade all skuld, och att Kongl. Maj:t torde misstycka, derest man före någon verklig grund ginge för hårdt på kassan. Jag måste således härmed låta mig nöja och gaf mina kreditorer hvardera någon afbetalning, men för resten ståtligt utarbetade planer om giftermål, fördelaktig egendomshandel, som jag vore på vägen att avsluta, arf, som förväntades, testamenten, processer, som skulle vinnas, och allehanda historier, som man i nödens tid plägar betjena sig af. Natten emellan den 8 och 9 Juni emottog jag min instruction, som var af generalen författad, men han ville ej lemna det, som var med hans egen styl skrifvet, utan måste jag samma copiera. Då yttrade han sin förundran deröfver, att jag under ingen af våra conferencer någonsin satt i fråga, hvad min belöning borde blifva; jag sade mig ej hafva tänkt derpå; ginge allt efter önskan, så glömdes jag förmodligen icke, och om det manquerade, så väntade mig som flera en stupstock eller sträckbänk; det vore mig angelägnare att hafva något bevis till Hellichii och Kaulbars' öfvertygande, att jag i Kongl. Maj:ts bud och skickning vore stadd än hafva aftalt om belöning, som först skulle förtjenas. Det behagade honom berömma denna ordning att tänka och det förtroende, jag hade till Kongl. Maj:ts nåd, men att med något dokument bestyrka min beskickning, dertill var han alldeles obeveklig; han fann väl, att stora svårigheter kunde möta mig för den orsaken, att jag ingenting kunde visa till styrka för mina propositioner, men han afsade sig alldeles att nämna ett ord till konungen om något skriftligt af hans hand, så mycket mera som han sjelf ingenting risquerade att gifva mig, förrän man såge, huru det liknade sig. Jag måste således låta mig beqväma lita på en rättfärdig sak, ödets skickelse och egen försigtighet. Icke bättre utrustad till en så compliquerad entreprise, och med allena tre hundrade plåtars kapital afreste jag från Stockholm den 9 Juni om aftonen.

Jag var nu lemnad helt och hållet till min egen conduite och låter hvar menniska jugera, med hvad tranquillité denna resa gjordes; det vet jag likväl, att, huru själen arbetade och tankarne ofta bildade mig cruella öden, så var min contenance icke dess mindre så befästad, att ingen dödlig deraf kunde sluta till min invärtes occupation. Jag ändrade under vägen min föresats att

resa directe till Christianstad, som kunnat verka uppmärksamhet, jag prefererade att först taga touren till mitt hemvist såsom naturellaste partiet efter ett helt års bortovarelse; min väg blef således öfver Jönköping, der jag blef sjuk, måste ett dygn ligga till sängs. Försigtighet och omtanka för min hälsa hade bort hålla mig qvar, men mitt värf var för stort och sjelfva döden för liten att lägga mig hinder i vägen, så länge jag kunde röra min kropp; resan fortsattes fördenskull och verkade till någon förbättring.

Ankommen till Skåne, gjorde jag i mitt grannskap åtskilliga visiter, mest till de utmärktaste mössherrskapen, på det jag derigenom så mycket bättre måtte bortblanda mina framdeles demarcher och göra dem utan all misstanka.

Jag uthärdade dagligen försmädelser öfver, det jag bekänt mig till hattpartiet och fördenskull (var) på vägen att missta sysslan; åtskilliga sade mig, att det var en fullkomlig rättvisa, ty ständernas göromål lyste af intet annat. Man bombarderade mig med frågor, huru Kongl. Maj:t funne sig med sina förmyndare, ständerna; man fann, att det förmodligen ej behagade honom, men icke dessmindre yttrades en indécente glädje deröfver, att, som deras ord lydde, den unga herren begynte genast hållas kort. En omständlig recit af den mängd infernala propos, som alla adresserade till mig, vore för ohygglig att i minnet återkalla; jag föraktade dem alla och hade uti en indifferent situation genast tagit hämnd, men uppmärksammast på mig sjelf, ingick jag allena uti svaga vederläggningar, blef aldrig öfverilad, hade ingen utlåtelse, som i minsta måtto innebar hat eller hopp om en period, der jus talionis skulle få rum; en stadgad kallsinnighet och försigtighet öfvergäfvö mig aldrig, så att min satisfaction var mera réel, än den alla calomniateurerne kände, ty jag trodde och var derom viss att bidra till den dag, då förskräckelsen hos dem skulle intaga glädjens rum.

Att ännu bättre cachera afsigten med de resor, mig förestodo, öfvertalade jag en min cousin, ceremonimästaren baron Gyllenstierna, som för sina stadgade principer i mössidéerna var af hela partiet ansedd såsom en den aldra pålitligaste, trofastaste samt upplystaste medlem, att göra mig ressällskap; jag förebar, att vi allena skulle resa för vårt nöje, men proponerade likväl en sådan tour, som passade med mina afsigter. Han antog så mycket heldre denna proposition, som jag determinerat våra nattläger och hvilodagar på sådana ställen, der han träffade med sig liktänkande patrioter. I detta sällskap ankom jag till Christianstad den 21 Juni. Hellichius, eller numera Gustafssköld, var då icke i staden, men som han påföljande dagen skulle komma in, var jag angelägen att vid det tillfället eloignera min cousin och tillställde fördenskull en jagt, ifrån hvilken min opasslighet hindrade mig att sjelf vara med, men han likväl tog denna occupationen. Hellichius

infann sig straxt efter ankomsten till staden hos mig, för att, likmätigt dess medfödda nyfikenhet, blifva underrättad om allt, hvad vid krönings- och hyllningsfestivitetera förefallit, göra sig kunnig om, hvad ständerna gjort, och hvad de ärnade göra, egentligen angående de värfvade regementen, få upplysning, huru Kongl. Maj:t tänkte om alla saker, och huruvida publiquen derom hade idéer. Han gjorde äfven åtskilliga questioner i finance- och hushållssaker angående bättre eller sämre tider. Alla mina svar öfver det, som rörde affairer, inrättades så, att de kunde blifva en grund för en påföljande proposition; jag försäkrade mig hafva en den aldri tillförlitligaste kunskap om alla de steg, mössorna till sitt väldes befastande ärnade vidtaga; jag gjorde honom ganska solklart och öfvertygande, att, som Ryssland vore mössornas kraftigaste och enda appui, så vore ock naturligt, att de äfven i allo voro nödsakade följa den potentatens politique, som vore påtagligt den, att sätta Sverige utom all defense, på det att aldrig någon diversion härifrån skulle kunna Ryssland tillfogas och äfven kejsarinnan, när allt här blifvit bragt till vanmagt och undergång, hafva fria händer att utan hvarken besvär eller contradiction sätta sig i possession af Finland till en ersättning för alla de corruptionssummor, hon på ständerna använt; således föregaf jag, att militairen förestod ett oblidt och olidligt öde, att dess diminution vore en säker föresats, att mest hela värfvade arméen skulle reduceras; jag trodde väl, att dåvarande prins Fredrik Adolphs regemente icke vore i det predicamentet, men, som jemväl en viss reduction i hvarje compagnie vore hemligen exigerad af Osterman och således af cheferna för partiet lofvad, så roullerade questionen allena derpå, om 25 eller 50 man pr compagnie af hvarje de regementen, som blefvo bestående, skulle reduceras, och således (vore) deras öde icke synnerligen favorablare än deras, som undergingo (den) helt och hållet.

Detta rörde hans både förundran och ifver. Jag drog äfven partie af den vedervilja, jag visste honom hafva emot alla underofficerare, sade honom, att peuple-espriten skapat en sådan tanka, att, på det ständerna måtte vinna soldaternas kärlek, skulle den lag etableras, att underofficerare i alla regementen blefvo en kontroll emellan officerare och manskap, att underofficerare förden skull framdeles ålåge angifva alla hårdheter, som af officerare emot truppen i exercice eller eljest utöfvades, att de härutinnan skulle få fästa sina angifvingar med ed och sådant vara fullt bevis, att slika angifvelser icke skulle upptagas vid krigsrätter allena, utan dessa meleras med de vanliga domstolar i städer eller på landet, att betydande hårdheter, af officerare utöfvade, eller mindre, för dem han 2:ne gånger förut pliktat, skulle straffas med tjenstens förlust, och den underofficer, som varit angifvare, ofelbart beforderas i vacancen till officer, men då vacancer icke på detta

sättet existerade, utan eljest genom dödsfall eller accord, skulle i dem alltid den äldste underofficeraren vara sjelfskrifven till officer, hvarföre accordsummor för officersgraden skulle försvinna och på de öfre graderna till högre utgift fördelas; hvad stränghet emot underofficerare anginge, så skulle, när klagan deröfver fördes, samma vid förbemälte componerade domstolar upptagas, och hela compagniet deröfver såsom vittnen höras, och skulle tvennes bestyrkan af klagans riktighet alltid göra fyllest till officerarens cassation.

Vid denna med starka, lifliga och sannolika färger gjorda målning, blef han i högsta grad animerad, förbannade ständerna och utbrast i de bekymmersammaste uttryck. Jag bad honom hålla denna idéen tyst och uppenbara den för ingen, ty en så ohygglig tillställning blefve alltid för tidigt bekant, då den i en lag utkom.

Jag behöll under debiterandet af denna historia en helt indifferent mine, ty allt detta borde intet på mig verka såsom icke militaire. Med mera vivacité relaterade jag alla ständernas öfrige dels gjorde, dels tilltänkte steg, embellerade allting så, att det kunde röra döda ting. Jag märkte, huru allt detta opererade på Gustafsskölds humeur; han ville finna botemedel och hjälp, men fäktade från klingan, ty han trodde, det borde bestå i konungens protestationer, i ett copieust utdelande af fransyska penningar, i hattarnes reservationer, i protokoller och dylikt; men jag bevisade med lätthet, att allt sådant var palliativer, ty mångväldet hade för mycken öfverhand. Jag ökade den fula taflan med så många drag, jag någonsin var i stånd påfinna och imaginera, men höll orådligt att gå på honom med någon proposition, förr än dess sinnen voro väl eldade och disponerade, samt han sjelf gifvit någon anledning. Hans discourser bestodo mest i beklagan, jemmer och beskärmelser; jag ledde honom derföre tillbaka på det, som angick militairen, hvilken point var den sensiblaste. Han såg idel bekymmer och förakt och yttrade sig omsider, att krigsståndet vore så mycket olyckligare, som det i konungens ögon icke medförde något anseende eller, som dess ord lydde, han brydde sig ej derom.

Vid denna utlåtelse gaf jag honom en uppsyn, som vittnade om yttersta uppmärksamhet öfver densamma. Han blef frapperad, frågade, hvad det var för en mine, jag fick, den jag då med flit soutenerade, och sade honom, det han alldeles toge miste om konungens tänkesätt; han icke allena älskade militairen, utan estimerade äfven densamma, hvilket tiden skulle uppenbara; jag visste, att han tänkte på kraftiga medel till ej allena militairens, utan äfven hela rikets räddning ifrån nöd, vanheder och elände.

Det var ögonskenligt, huru denna expression förde Gustafsskölds tankar emellan förundran, farhåga och nyfikenhet; han

följde den senares drift, för att derigenom öka sitt hopp eller fruktan; han gjorde mig en mängd af frågor, afbidade intet svar, skakades af inquietuder och ville liksom i ett ögonblick hafva fullkomlig reda på allting. Jag kände min karl bättre än han kände sig sjelf; det var nödigt, att han en stund lemnades i villrådighet och äfven sattes i tvekan att få veta ingenting. Jag besvarade fördenskull alla hans frågor dermed, att jag icke kunde säga mera, och att jag tilläfventyrs redan sagt för mycket, men den öfverilningen härrörde deraf, att jag tyckt det vara billigt upplifva hos honom något hopp, då allt syntes så mörkt; jag ställde mig icke dess mindre, såsom det oroade mig, att jag varit för öppenhartig, hvaraf han fick anledning göra de kraftigaste försäkringar, att han aldrig skulle uppenbara det, jag redan sagt, och tog äfven på sin ed att hålla lika hemligt, hvad jag vidare ville honom anförtro. Mitt svar blef, att det vore allt godt och väl att äga hans ed, löften och försäkringar, men egen tystlåtenhet vore den bästa; vi skulle ej mera tala om dessa saker, de berodde på mycken ovisshet, vore kanske ganska långt borta och ankomme på personer, dem Gud visste, hvad man kunde förtro sig till. Han afkunnade genast en evinnerlig förbannelse öfver den och alla dem, som voro af konungen anmodade att förstöra sjelfsväldet, om de icke redeligen och med all nit ginge stora steg utan all farhåga till detta ändamål.

Jag fann nu denna profane mest beredd och skickelig att nalkas ljus och kunskap, men ville låta det redan passerade ännu en stund blifva hos honom sjelf öfvervägdt, afbröt fördenskull discoursen och propozerade honom att promenera på fästningen. Efter en timmas tid och då, under det vi gått omkring, han allt velat komma på vår förra conversation, men jag hvarje gång eloignerat det ämnet, så att han öfvergifvit hoppet att då mera få det i question och en god stund ej talat dit åt, fann jag lämpliga tiden vara att oförmodadt surprenera och få honom fast; vi voro på ett ecarteradt ställe af fästningen, der ingen åhörare kunde finnas, då jag tog af mig hatten, för att äfven i åtbörderna sätta ceremonie, och tilltalade honom i sådana ordalag:

”Inför himmels och jordens Gud, som här är vårt enda vittne, påminner jag er, herre, den frivilliga och icke af någon människa äskade ed och förbannelse, som ni afsagt öfver den, som kunde äga eller få förtroende af konungen och anmodan att biträda honom till sitt lands och folks hjälp och härutinnan sig icke med redlighet, nit och trohet uppförde.

En sådan önskan faller icke på stock och sten; det är ingen lättsinnig utlåtelse, som förflyger med vädret; det är en dom, som ni afkunnat öfver eder sjelf, och röken af den eld, som för eviga tider skall i helvetes pina tära på er själ, derest ni röjer eller uppenbarar utan med mitt frivilliga samtycke och tillstånd

den hemlighet, jag nu står i begrepp att underrätta er om, och allt hvad jag i sammanhang dermed framdeles ger er vid handen. Jag begär, att ni sjelf ytterligare upprepar denna förbindelse och beseglar densamma med förpligtelse —: så sant er Gud till lif och själ hjelpa skall.”

Med honom såsom prestson torde denna precaution ej varit olämplig, ty, ehuru religionen ej synes göra honom mycket bekymmer, så är det dock ganska allmänt, att sådana impressioner, som i barndomen blifvit inplantade, äfven hafva rum och göra en stark verkan vid en mera avancerad ålder. Återkommen ifrån den läpenhet, i hvilken min teologiska föreställning honom satt, gaf han mig den begärda ed och omständliga tysthetsförbindelse.

Jag anmälte mig då såsom förände honom directe Kongl. Maj:ts bud och nådiga hälsning, att, sedan Kongl. Maj:t genom alla lämpliga medel, men förgäfvets, sökt förmå riksens ständer följa rättvisans och billighetens väg, så vore nu intet annat medel öfrigt än med väpnad hand rycka riket utur förrädares styrelse, skydda en oändlig mängd oskyldiga undersätars egendom ifrån girighetens och egenmyttans röfvande hand, fatta och upprätthålla krigsmagten, som stode på brädden att störtas i fattigdomens och föraktets hiskliga djup, återställa rätt och rättvisa undersätare emellan, hvilken nu för partie och afsigter vore landsflyktig, söka afvända hunger, dyr tid och elände, som tilltoge till många tusende människors ofelbara undergång, under det ständerna, bekymmerslösa om annat än rikta sig sjelfve och lefva kräseligt, sålde rikets heder, frihet och välmåga samt befrämjade icke annat än missgerningar och kastade på sina samt alla andras skuldror gemensamt ett främmande och nesligt ok: så hade Kongl. Maj:t med ett blödande hjerta och uti djupaste bedröfvelse öfver riket och dess inbyggare stannat vid den föresats att söka förmå de tappreste i dess krigshär foga sig efter hans vilja och föresats. En ordentlig plan vore ännu icke utarbetad, följaktligen mig ej heller kunnig, utan allena det, att allt ankomme på en möjlig arrangement i Skåne, och till det öfriga kunde icke en gång gissningar visa mig vägen. Kongl. Maj:t hade vändt sitt förtroende till Hellichii af honom kända både nit och tapperhet, och, som om dylika saker ingalunda kunde korresponderas eller skriftligen handlas, så hade jag blifvit utsedd och befalld att sondera, huruvida han kunde tilltro sig att persuadera garnisonen entrera uti hvad han den proponerade och, då framdeles det kunde blifva nödigt, tillsluta fästningen samt hålla den Kongl. Maj:t tillhanda. Att så mycket mera flattera hans vanité, föregaf jag att hafva i Stockholm, då denna commission mig gafs, för min del trott, att det vore lämpligare sondera Kaulbars, men Kongl. Maj:t för ingen del härutinnan velat ingå, utan yttrat sig känna Hellichius såsom mera både ferme och capable. Jag såg, att detta frö tog rötter,

ty han ville straxt visa prof, att Kongl. Maj:t icke misstagit sig uti ett om honom så fördelaktigt omdöme; han yttrade sig fördenskull genast och utan betänkande, att garnisonen hade han så på sina fingrar, att han med den kunde göra hvad honom behagade, och att således fästningens tillslutande skulle kunna ske samma afton, om han ville; men, som han icke insåge, hvartill ett sådant företagande abouterade, eller huru den saken på något möjligt sätt skulle kunna combineras med den afsigt och det ändamål att återhålla ständernas öfverdåd och inskränka deras välde, så ville han nödvändigt se genast längre in i saken.

Jag ursäktade mig dermed att icke hafva sjelf fått någon upplysning om planens vidare sammanhang och att det ej kunnat anstå mig derom göra Kongl. Maj:t någon underdånig fråga, då han icke behagat af egen böjelse gifva mig vidsträcktare kunskap samt för öfrigt förklarar, att en plans reglerande berodde derpå, om man möjligen i Skåne kunde något tillvägabringa. Min commission vore endast att först sondera Hellichius och, så snart han funnes benägen till Kongl. Maj:ts tjenst, uppdraga honom en ytterligare commission, som ingen annan finge anförtros. Han ville straxt veta dess natur och beskaffenhet, men jag var icke hågad att gå ifrån rätta ordningen, nämligen först hafva hans begifvande, innan jag mig närmare i det senare fallet förklarade.

Efter något öfvervägande utlät han sig vilja engagera garnisonen att ingå med honom till fästningens occuperande, tillslutande och försvarande för Kongl. Maj:ts räkning, då och när han först vore fullkomligen upplyst om hela planen, om det regerings-sätt, som skulle införas, och (om) samma icke vore souveraineteten, samt han för sin del funne och vore öfvertygad, att planen innehöll en säker, åtminstone probable reussite. Jag medgaf, att dessa förbehåll vore så mycket försigtigare och billigare, som jag sjelf icke ärnade äfventyra det minsta, utan att i dessa delar vara alldeles säker, långt mindre söka förleda någon annan att klifva på en bräcklig ställning; jag förklarade ovilkorligen, att i denna delen borde det ensamt på vår ompröfning ankomma, ty om Kongl. Maj:t framdeles communicerade oss en plan och för sin del funne den böra lyckas, men vi dermed ej voro ense, utan skulle finna att allt äfventyr vore för oss, men intet för Kongl. Maj:t sjelf, så vore vi våra ingångna förbindelser frie och löse; ty den rättigheten skulle vi för ingen del bortgifva att sjelfve efter försigtighetens regler afmäta våra steg och vara otvungne disponenter om våra lif, heder och säkerhet. Den assurance, hvarmed jag detta framförde, förtjuste honom så alldeles, att han syntes på intet sätt tvifla, det ju jag af egen drift och för min egen säkerhet skulle iakttaga all erforderlig försigtighet och tidigt röja, om vi kunde hafva något att risquera. Han ålade mig det äfven, och jag försäkrade mig vilja vara på alla omständigheter

uppmärksam och hafva deröfver ett vakande öga, att vi ingalunda skulle inledas i vådligare ställning, än att vi med honneur åter skulle kunna draga oss derutur. På sådana förbehåll och försäkringar biföll han min proposition; jag underrättade honom vidare, att man af Kaulbars exigerade kunskap, huruvida, i fall det skulle komma dertill att Christianstads fästning blefve tillsluten, han, Kaulbars, då skulle kunna tilltro sig att sätta Malmö och Lands-crona garnisoner på det sätt i rörelse, att de marcherade till förstberörde fästnings investerande och, framkomne, låte sig af honom öfvertala att med Christianstads garnisons tankar och förehafvande göra ett.

Jag debiterade, att Kongl. Maj:t äfven dermed utmärkt dess dyrbara förtroende för Hellichius, att han och ingen annan skulle härom sondera Kaulbars. Han lofvade att vilja till den ändan påföljande dagen resa till Malmö, men visste icke, hvad anledning han borde föregifva till denna resa. Ett sådant tillfälle lät jag icke gå förbi, utan att deraf draga nytta till saken.

Jag föreställde, att, som garnisonens större styrka nu förmodligen vore permitterad, och, ifall revolutionsplanen framdeles blefve sådan, att Hellichius funne sig kunna och böra deruti ingå, det vore nödigt hafva så mycket af truppen inom fästningen, som möjligheten medgäfvde, han fördenskull i tide borde vara derpå betänkt att efter handen indraga de permitterade; han borde således andra dagen fråga mig i några af de öfrige officerarnes närvaro, om det ryktet ägde grund, som han hade haft bref om från Stockholm, nämligen att prins Fredrik ärnade komma till Skåne, för att möta hennes majestät enkedrottningen, hvaröfver jag skulle inrätta mitt svar så, att de skulle få anledning tro det icke allena vara visst, utan äfven kunna sluta, att prinsen med den resan ämnade surprenera sitt regemente; han skulle således häraf taga tillfälle att demonstrera de öfrige kompagniecheferna nödvändigheten deraf att under hand och småningom inkalla de permitterade, så att, då prinsen anlände, till hans surprise och deras ofelbara heder garnisonens mest fullkomliga styrka vore samlad. Han skulle göra en å två af officerarne derom förtroende, att han ärnade resa till Malmö, för att rådlägga med Kaulbars, huru han funne, att man i en slik belägenhet borde göra, på det emellan begge bataljonerna ingen olikhet måtte vara, och hvaraf han således hade en sannolik och ingalunda misstänkt orsak till sin resa samt äfven en god grund att framdeles föranstalta om de permitterades inkallande: han fann denna idé ganska god, och vidtogs äfven densamma.

Min sjukdom och dermed förenade mattighet förbjöd mig att längre continuera conversationen; jag uppsköt fördenskull till andra dagen detaljerna, med hvad circonspection han efter min tanke borde sondera Kaulbars. Ett grönskande hopp lade grun-

den hos mig till någon tranquillité, ty mitt värf tycktes finna framgång, men ensligheten hade hos Hellichius gjort svåra verkningar. Förmodligen hade inbillningen målat honom äfventyr och olyckor; saken hade i hans sinne blifvit mörk och utgången orimlig. Han infann sig hos mig andra dagen, och dess villrådiga uppsyn bådade mig att åhöra ett vidrigt samtal. Min cousins närvaro friade mig en stund att mottaga och besvara de inkast, för dem jag häfvade, men han var snart färdig att resa på en äfven till den dagen preparerad jagt, och jag hade knappt hunnit tänka mig om på alla sidor för att icke finnas svarslös, då han skiljde sig ifrån vårt sällskap. Ensamme lemnade, ville jag förhindra Hellichius begynna de trista reflexioner, som jag såg hade intagit hans själ, jag började således dermed, att jag nu noga uttänkt och öfverlagt, på hvad sätt Kaulbars borde tilltalas, men han svarade härtill intet annat, än att ju mera han tänkt på det, han dagen förut fått veta, ju förskräckligare hade det honom förefallit; han citerade händelserna 1756 och sade, att inlåta sig i sådana expeditioner med kongl. personer vore vägen att hastigt löpa hufvudet af sig; han vore häpen öfver den kunskap, han redan fått: han pretenderade sig hafva så mycket ljus på den politiska vägen, att han noga visste, det ständerna voro omtänksamma på allting och skulle ofelbart upptäcka allt, innan något finge mogna. Mitt svar blef helt kort detta: om Kongl. Maj:t vore här närvarande, så skulle han finna, att min tanke var riktigare än hans egen, ty Kaulbars hade varit den rätte, som man bort adressera sig till; men jag har efterföljt en uttrycklig nådig befallning dermed, att jag vändt mig till er, och är således utan skuld; det står i ert fria val att låta veklighet öfvervinna ärans och tapperhetens röst. Kongl. Maj:t skall blifva underrättad om er tanke, dermed ni är och skall blifva alldeles befriad ifrån all vidare kunskap och deltagande; jag supponerar, att ni ej är i stånd bryta er ed och yppa hvad ni fått veta, men om det ock skulle ske, så finnes utvägar att bota den skadan.

Jag tror, att all annan ton att tala utur än denna hade böjt ifrån, då deremot fermeteten bragte honom i humeur; han yttrade sig vara incapable begå något bedrägeri eller, som hans ord lydde, löpa med sqvaller för mössorna, och han skulle visa, att Kongl. Maj:t ej tagit miste på hans håg och capacité, ty han vore visst porterad för saken, han bad mig ej finna dess tvehågsenhet illa eller underlig och för all ting icke låta den verka emot honom hos Kongl. Maj:t, hvars oblida omdömen han icke ville sig ådraga; hvad han sagt, hade försigtigheten dicerat honom, ty hela saken komme honom så underlig före; han kunde ingalunda begripa, huru jag erhållit förtroende och blifvit skickad i en så vigtig saks beredelse, ty det kunde för honom vara anledning tro, att jag uti någon desperation öfver ständernas hårda medfart emot mig sjelf

uttänkt någon hämnd, ville dertill uppvigla anhang och i ett sådant afseende förde Kongl. Maj:ts höga namn; han trodde väl, att saken icke förhölle sig så, utan att jag hade något vedermåle till bestyrkande af min beskicknings riktighet, det han begärde få se, och att jag pertinent skulle göra reda, huru detta ypperliga förtroende kommit att falla på min lott.

Här fann jag mig illa ställd och angripen på den svagaste sidan, men jag hade så långt förut väntat mig detta inkast, att svaren äfven voro premediterade; jag drog ytterligare styrka af den klenmodighet, han så nyss förut visat, tog mig en mysterieuse mine, såsom om jag possederat alla möjliga hemligheter, och svarade honom, att, då han för en half timma sedan visat så betydande ånger och farhåga öfver det, hvaruti han dagen förut efter moget betänkande, men med förståndige förbehåll ingått, så dicerade försigtigheten äfven mig, ehuru han revocerat alla sina douter och ånyo deklarerat sig benägen uppfylla till alla delar sitt först gifna löfte, att till en tid för honom dölja de kunskaper, han begärde; det vore en ed, den jag inför Gud och Kongl. Maj:t aflagt, att icke utan till de bepröfvade visa, hvad jag hade skriftligen, ej heller nämna, huru beredelserna till revolutionsplanen skedde, eller hvem deruti hade del, huru jag kommit deruti, och allt hvad i öfrigt härmed kunde hafva gemenskap eller föra på gissning om något dessa sakers rätta upprinnelse och sammanhang. Detta helgade löfte vore brutet, om jag ännu gjorde hans nyfikenhet tillfyllest; han skulle äfven få genom ett sådant steg fullkomlig orsak att anse mig ovarsam menedare; det vore allt öfvervinneliga skäl, dem han borde öfverväga och medgifva deras riktighet; i sinom tid skulle han om allting ifrån början till slutet blifva så väl och fullkomligt underrättad, som jag sjelf ock vidare blef.

Nu gjorde fyllest, att han allena öfvervägde, huruledes Kongl. Maj:t såsom en djupsinnig och upplyst herre aldrig borde kunna falla på den tankan att genom förnåme och ansedde män sätta ett sådant verk i gång, ty en lycklig öfvergifver icke sin bekvämlighet, en rik litar på sin förmögenhet, den högt på åretoppen uppstigne håller sig allena fast, blir heldre på det ställe han är än fikar efter ett högre steg med äfventyr att falla alldeles neder; den som haft fast i regeringstömmanne såsom chef för ett nu underliggande parti eller varit af de betydliga, tröstar sig något af de frukter, en sådan skördat, och smickrar sig för resten med hopp om att i en annan tid få en för sig lyckligare period, och ändteligen att, om Kongl. Maj:t af både ansedde och betydande hade några sig tillgifna, så stridde det alldeles emot sunda förnuftet att bruka dem i slika beskickningar, emedan deras minsta demarcher skulle väcka en skadlig uppmärksamhet. Jag höll före, att sådana idéer hos Kongl. Maj:t jemte den öfvertygelse,

han ägde om Hellichii mogna egenskaper, torde äfven bidragit, att han blifvit prefererad Kaulbars vid en entreprise i Skåne, om den skulle behöfvas och blefve af.

Continuationen var en öfvertygande dialog, att sådana personer som Hellichius och jag voro just dem, Kongl. Maj:t borde lita uppå och anförtro sig till. På ett sådant sätt öfvervann jag om-sider både hans scrupler och nyfikenhet, stärkte icke dessmindre dess tro och öfvertygelse och cacherade min egen belägenhet. Jag föreställde honom vidare, att, om jag vore en svärmande i stället för konungens sändningebud, så risquerade han dock ingenting, ty mitt enda begär, som skulle uppfyllas, intill dess jag legitimerat mig med creditiv, instruction och alla behöriga documenter, bestod i de tvenne omständigheter att under någon plausible raison de permitterade kommo in, och att han gjorde en resa till Malmö.

Den känning, dess kassa både af det ena och andra kunde få, derföre ville jag (hålla) honom skadeslös och erbjöd att genast hos honom sjelf göra depositionen; ett lika anbud de permitterade angående visste jag mig ej kunna göra till de öfriga compagnie-cheferna till undvikande af uppenbara och grundade misstankar. Han fann i allt detta fullkomlig raison, trodde allt, hvad jag talade, såsom gudomliga sanningar och blef sedan instruerad, huru han med propositionerna till Kaulbars skulle sig förhålla; jag ålade honom att för ingen del säga, hvem som sonderat honom sjelf, och hade i öfrigt min egen försigtighet satt honom utom stånd att gifva Kaulbars mycken upplysning. Vi aftalade dag att åter råkas i Christianstad, hvarförinnan jag skulle göra en tour till Landsrona.

Min sjuklighet oblikerade mig att tvenne dagar ligga till sängs, men tiden var för kostbar att löpa fruktlös. Jag måste glömma min svaghet och företog nämnde resa; den skedde med ett för mig ganska stort besvär och blef således långsam. Jag hade efter den ej behof att längre skymma mina företaganden med min cousins resesällskap; jag lemnade honom fördenskull på min återväg, kom till Christianstad den 4 Juli och afsände min berättelse till general Sprengtporten den 5, hvilken närmare visar, huru sakerna då stodo. Att icke lemna någon misstanka på denna brevexling tillagade jag ett lika brefpaquet med denna berättelse, hvilket innehöll i sjelfva brevet allena tacksägelser för ett mig gjordt lån samt uti trenne bancosedlar 100 rdr srmt, gick dermed på posten, lät postmästaren läsa brevet, taga numror, datum och transport af sedlarne, inlade det sedan i sitt förut färdigt gjorda couvert, påsatte förseglingen i hans närvaro och, då han var sysselsatt med det härtill lämpliga postbevisets skrifvande, ombytte jag behändigt dessa tvenne bref, så att han ingenting märkte, utan gaf mig recommendationsqvittenset med omständlig

beskrifning på det då redan i min ficka återkomna brefs innehåll. Jag begaf mig samma dag på vägen till Carlscrona, och, ehuru det ej är längre än 12 mil, tilltog min sjukdom så, att jag ej förr än på tredje dygnet hann fram. Med yttersta besvär förrätade jag den nödvändiga recognosceringen, kunde icke utan i sällskap med andra komma på de ställen, dem jag borde noga aftaga och beskrifva; jag måste således på en gång med dem underhålla conversationen om allehanda saker, nyttja ögonen att noga betrakta alla situationer och med steg mäta alla distancer. På ett sådant sätt och utan att vid något tillfälle hafva manquerat den minsta distraction, kom jag i en noga kännedom om alla befästade ställens beskaffenhet, hvilket jag om nätterna allt noga upptecknade. Men att få af sjelfva staden dess läge, storlek, tillgångar och gator i ritning blef en betydande svårighet, ty intet ställe eller någon höjd fanns, der man hade allt detta på en gång för ögat; jag tänkte mig om på alla sidor, kom igenom långa omsvep på den discoursen med åtskilliga af magistraten och borgerskapet, som voro på en collation hos min värd församlade, huru staden såge ut och vore belägen. Den, som härom gjorde mest sammanhängande berättelser, var rådstufvusecreteraren Elers, hvarföre jag äfven adresserade mig till honom; han beskref allt ganska ordentligt, men ju tydligare han sökte göra det, ju oredigare ställde jag mig i begreppet derom, jag ville med flit ingenting förstå och gjorde för den skull frågor med en extraordinaire confusion. Han blef ond, då han märkte, att jag ingenting kunde begripa, sade, att det var onödigt söka i denna sak öfvertyga mig, det vore indifferent, hvad jag tänkte; men hans beskrifning vore riktig, det äfven alla de andra intygade och åberopade stadens situationscharta. Det var denna jag sökte och blef fördenskull i mina idéer ännu envisare, förbytte i mitt omdöme väderstreck, kvarter, gator och allting, så att vi på slutet disputerade om husets belägenhet, i hvilket vi voro. Då vardt han helt häpen öfver min dumhet och sade sig vilja om aftonen skicka mig chartan, som vore på rådstufvan, att jag deraf måtte öfvertygas om mina oriktiga begrepp, och han andra dagen få justice uti sin gjorda beskrifning. Jag erhöi om aftonen berörde charta, nyttjade natten att copiera det, som var mig nödigt, och återlemnade den andra morgonen med bekännelse, att han haft rätt och jag varit fåkunnig.

Jag måste nu begifva mig till segelledens recognoscerande och yttrade fördenskull, att jag trodde det sjöluftén skulle göra mig godt. Medici afstyrkte detta försök, men jag reste icke dessmindre under denna förevändning ut på egen hand och hade allena en enfaldig båtsman för att dirigera segeln. På detta sättet aftog jag alla tre inloppens situation, pejlade alla derva-

rande skär och bankar och var således i stånd att sammanfatta en ordentlig charta, som äfven skedde.

Den anledning, jag tagit för min sejour i Carlscrona, var ett project, som jag der gjorde några af de handlande om en fördelaktig entreprenad, som kunde vara att sluta med amiralitetscollegium om ditskaffande af mastträ, som voro på en kronopark i Skåne, hvilket jag såsom öfverjägmästare kände; jag hade utsmycat detta project med calculer till en ringa möda och kostnad för entreprenuren, men deremot med en säker och betydande vinst. Detta ärende gjorde mig åtskilliga af dem till vänner och blef orsak till många öfverläggningar med både dem och några collegii ledamöter samt amiralitetsofficerare, i hvilkas sällskap jag ifrån långt håll anbragte politiska discourser och blef i dem underrättad om allt, hvad jag behöfde veta om folks tänkesätt med mera. Då min charta och relation voro färdige, afgingo dessa documenter till general Sprengtporten den 12 Juli, och brukade jag med postmästaren i Carlscrona ett lika knep, som det jag förut med mine depecher från Christianstad gjort, N. B.: till chartan var ej något concept, annat än det, som honom tillskickades.

Jag påfann sedan några uppskofsanledningar att då lägga vidare hand vid entreprenadhandeln; några omständigheter i anseende till sjelfva transporten skulle först utrönas af mig på stället, och under denna sannolika förvändning fick jag återvända till Christianstad, dit jag med mycken möda och besvär ankom den 16 Juli, måste genast gå till sängs och kom icke af mitt rum förrän den 13 Augusti. Ehuru olämpligt denna min sjukdom påkom, så medförde den dock en sådan nytta, att jag utan all misstanka och uppmärksamhet kunde blifva stilla, der jag rätteligen borde vara.

Jag öfverlade nu uti min enslighet sätten till executionen och fann, att det medel, jag i min rapport till Sprengtporten uppgifvit till Norra Skånska regementets uppbringande, ej var det bästa, efter det ankom på att göra för många omständligt förtroende, vidtog derföre den utväg, att genom bref kalla min bror, som var ryttmästare i regementet, till staden; han kom och åhörde med förundran min representation om nödvändigheten af en revolution; om hans trohet och nit hade varit öfverflödigt göra några förbehåll, jag kände hans hjerta för väl att behöfva arbeta på något annat än allena öfvervinna dess myckna försigtighet. Jag sade honom fördenskull, att någonting vore på vägen, att Kongl. Maj:t sjelf drefve spelet och hade sig till biträde både dristige och förståndige män, sakerna kunde så hvälfva, att någonting behöfde göras i Skåne, han vore derföre utsedd att, om en påtaglig raison yppades, det regementet borde uppbräta, intala Hörn att souterera den idéen och de båda således till en lika tanka de öfriga officerarne bereda, hvarförutan hans göromål skulle blifva att

captivera Coijet, som vore chef, och föra honom till sådana steg, som blefvo nödiga och han framdeles skulle få veta; jag exigerade nu allenast, att han dem af sina kamrater, som han träffade, med behörig circonspection sökte öfvertyga, hvad Kongl. Maj:t vore för en gynnare af all militaire, och att den under hans regering borde äga ett ofelbart hopp om uppkomst, justice och anseende; vidare söka i deras sinnen implanta horreur emot riksens ständer, men sjelf skulle han efter omständigheterna synas hålla med alla deras gerningar, på det han, då behöfvat vore för handen, måtte äga mössornas förtroende och de följa hans råd; mer fick han oakadt alla frågor och gissningar ej veta; han lofvade och höll att uträtta den erhållna commissionen. Vi öfverenskommo om vissa tider och ställen, der min kallelse kunde träffa honom, när det framdeles behöfdes, att han till vidare underrättelsers undfående skulle komma till staden. Han slösade bort åtskilliga förmaningar om säkerhetssteg för mig sjelf och yttrade mycken fruktan, att jag af bedrägligt hopp och på slippriga grunder skulle löpa in i entrepriser, som förde mig till intet annat än mista hufvudet, men jag bad honom vara obekymrad om allt annat än en noga efterlefnad af hvad som var aftaladt om omtänka att i sinom tid vinna de nämnde personer, hvarmed han ganska förvirrad afreste.

Under de dagliga besök, Hellichius hos mig gjorde, rönt jag ständiga vedermälen af dess inquietta naturel; han mattade mig med millioner frågor och douter, han ville veta, huru den berättelse varit sammanfattad, som jag sade mig hafva afsändt till Kongl. Maj:t om dess, Hellichii, begifvande och tillståndet i Skåne, samt på hvad sätt sagde berättelse blifvit fortställd. Jag föregaf, att den intet annat innehållit, än hvad han sjelf hade sig bekant, att jag icke dertill författat något concept eller af originalet tagit någon afskrift, och att samma blifvit öfverlemnadt till en af Kongl. Maj:t för den orsaken till Carlscrona afsänd person, hvilkens namn jag icke hade tillstånd ännu säga honom; jag påstod äfven, att min resa till Carlscrona icke haft annat föremål än afemna till den ditsände oftaberörde depeche, och att hans sena ankomst samt min sjuklighet orsakat min der gjorda flera dagars séjour, än jag förväntat. Han förebrådde mig väl att ej vara uppriktig, men jag höll en jemn contenance, fastän han oftare trodde mig falsk än uppriktig.

De öfriga officerarne af garnisonen befitade jag mig högelingen om att vinna fullkomligt förtroende utaf; jag gjorde dem hvarjehanda höfgheter, etablerade deras sammankomster vid lediga stunder hos mig, nyttjade alla möjliga tillfällen att implanta hos dem den fullkomligaste högaktning och kärlek för Kongl. Maj:t, (om) hvars benägenhet för militairen jag äfven reusserade att dem helt och hållet öfvertyga, och fann härtill det starkaste bevis

i de exerceringar, som varit på Ladugårdsgärdet med cavaljerer i stället för troupe.

I sin ordning och småningom förde jag dem på reflexionen öfver rikets tillstånd och ständernas göromål samt beskaffenheten af ett lyckligt regeringssätt; jag nyttjade härvid en besynnerlig varsamhet, gaf aldrig med någon expression pris på mina afsigter, och då någon af dem under tiden hade massiva och ohemula utlåtelse samt föreslog det eller det brutala expedient, var jag straxt tillreds med varningar, att man borde försigtigt afväga sina utlåtelse och aldrig yppa sådana tankar, som kunde föra i slik äfventyrlig ställning till förderf; ständerna vore mäktige, man kände icke deras utvägar att få veta, hvad hvar och en om dem tänkte, således borde man i hvar utlåtelse se sig noga före. Mitt uppförande emot hvar och en af dem, allt eftersom deras särskildta humeurer fordrade, förvärfvade mig innan kort deras enhälliga förtroende och det allmänna omdömet, att jag i allting förnämligast följde försigtighetens röst och öfverlade det minsta steg med mogen eftertanka. Det var i denna författning, som sakernas belägenhet fordrade, att de borde vara.

Under denna tiden hade ryktet om prins Fredrik Adolphs ankomst till Skåne gjort sin tillbörliga verkan, ty garnisonen var af 400 man vid Juli månads slut 380 präsentes, hvilka reguliert 2 à 3 gånger i veckan exercerades, så att de vid hans kongl. höghets ankomst måtte äfven i den delen vinna approbation. Den 3 Augusti anlände general Sprengtportens bref. Så mycket det fagnade mig, att tiden var nära, så bekymrad fann jag mig deröfver att icke hafva något bevisande skäl till riktigheten af min beskickning; jag hade för ofta märkt Hellichii kientrogenhet i denna delen, för att hoppas, det han af ett bref utan namn skulle låta sig persuadera. Att skriva mig ett falskt document i konungens namn, såsom Sprengtporten proponerat, ansåg jag ännu äfventyrligare, ty så snart min stil varit känd, så hade jag straxt såsom en förrädare och bedragare varit ansedd; min situation var cruelle, och jag förbannade all öfverdrifven försigtighet. Min enda uppmuntran var den, att prins Carl blifvit utsedd till den yttre expeditionens utförande i Skåne, men jag var alltid i lika betryck att kunna persuadera Hellichius. Jag beslöt omsider att genast skicka efter min bror, som sig påföljande dagen infann. Jag cacherade för Hellichius, att jag fått bref, och vidtog den utvägen, att, som prinsens ankomst till skånska gränsen skulle ske den 8 Augusti, så ville jag inställa händelsen i Christianstad till den 9 och emellertid genom min bror låta tillstålla hertigen ett bref, i hvilket jag detaillerat honom min belägenhet i hänseende till felande credition om min beskickning, föreställning, att jag derigenom vore på vägen göra ingenting, och en trägen underdånig anhållan, att han fördenskull till styrka för allt, hvad jag mun-

teligen borde utföra, ville confirmera mig såsom i konungens bud och ärende stadd med någonting skriftligt under dess höga namn och insegel. Detta hade jag om natten redan gjort färdigt och förseglat. Då min bror kom, sade jag honom, att de saker, om dem jag förut gifvit honom allena en soupçon, voro nu så långt avancerade, att de icke mera kunde återhållas: det stode uti ingen dödlig människas våld, skulle derföre oförskräckt äfven fatta uti. De förnämsta uti hela riket voro implicerade i spelet, prins Carl hade en hufvudrole, och han skulle den 8 Augusti vara på skånsk botten; mera hade jag ej tillstånd säga honom, men han finge i sinom tid veta allt det öfriga af hans kongl. höghet; honom skulle han under förevändning att resa till mötes på småländska gränsen och i hans egna händer öfverlemla det bref, jag honom då tillställde. Han blef vidare instruerad, på hvad väg han skulle vara prinsen till mötes, till hvad dag och timma, han borde vänta honom, och att, derest han mötte någon ifrån hans kongl. höghet utsänd person, söka till utforska, om den skulle resa till Christianstad, och till hvem en sådan kunde hafva bref, samt, om han deraf kunde sluta, att jag från hertigen finge några depecher, då sjelf ändra sin resroute, så att han icke träffade hertigen, förr än i Landscrona, der han aldrasist den 10 Augusti borde sig inställa, och skulle vid slikt förevettande honom åligga att obrutet uppbränna det af mig emottagna bref, hvartill han med helig ed och löfte sig förpligtade.

Jag uppmanade honom vidare till dristighet och att äfven predika detsamma i sina öfriga kamrater samt så begå, det Coijet ej darrade eller vore feg, om det blefve fråga att regementet borde uppbyta, hvilket han allt lofvade och genast afreste. Jag tycktes nu hafva förbättrat mina apparencer, men Gustafssköld hade vid posthuset fått kunskap, det jag dagen förut haft bref från Stockholm; han påstod sig berättigad få veta dess innehåll, och från hvem det varit, samt af hvad raison min bror varit i staden, och hvart han rest. Jag var illa hållen för hans pockande, men i sig sjelf ganska billiga påstående, och aldravärst brydde mig min på bevisande skäl nakna belägenhet. Jag ställde mig dock ganska uppriktig och sade honom, att det bref, jag haft, vore till saker, som stodo på fördelaktiga fötter, men allt hvad jag ännu hade tillstånd uppenbara honom, vore den omständigheten, att prins Carl vore med i spelet och skulle snart komma till Skåne, och, som han af mig borde hafva några upptäckter rörande Carlscrona, dem jag under mitt vistande der gjort, fast jag emot ed och instruktion ej förr kunnat sådant för Gustafssköld nämna, så hade jag nu till de samma handlingars communicerande med hans kongl. höghet måst nyttja min brors biträde, efter han äfven vore en af de sammansvurne. Mera kunskap sade jag och protesterade att ej kunna gifva honom och bad, att

han af min förbehållsamhet icke ville taga någon vedervilja eller blifva missnöjd, utan tvärtom deraf tydligen se och finna, med hvad värdighet jag uppfyllde min pligt, och således göra sig så mycket säkrare derom, att allt skulle gå ganska väl, emedan samtliga de arbetande ledamöter hvar och en lika noga efterlefde sina instructioner.

Jag förmodade härigenom detournera hans nyfikenhet och erhöll tillsvidare lugn.

De tagna precautioner med min brors afsändande blefvo öfverflödige, ty han träffade under vägen en från hans kongl. höghet med bref till mig afsänd courier och efterlefde således sista delen af sin instruktion.

Den 6 Augusti kom den från hans kongl. höghet utsände courier, och, okunnig om det viktiga bref han förde, aflemnade det till mig uti åtskilliga församlade officerares närvaro, utan att göra någon hemlighet; jag såg samtligas nyfikenhet att få veta, hvad hans kongl. höghet kunde hafva med mig att correspondera; det föll mig äfven in, att uti staden genast skulle blifva bekant, det jag haft en exprens från hans kongl. höghet, och deraf uppkomma hvarjehanda gissningar. Gustafssköld, som äfven var tillstädes, kände sig förlora contenancen och gick in i ett annat rum, för att dölja sin embarras. Jag emottog brefvet med yttersta villrådighet, hvad jag skulle påfinna att sannolikt föregifva dess innehåll vara, jag läste, mera sorgfällig härom än med reflexion öfver det, som var skrifvet; vid slutet hade hans kongl. höghet sjelf gifvit en tillräcklig raison. Jag började genast discourera med den utsände beridaren om de hästar, han skulle afhemta, föregaf mig hafva hans kongl. höghets befallning att jugera, om handeln borde blifva eller återgå, debiterade, att den på sådana vilkor blifvit slutad med grefve Dohna, och svarfvade på detta sätt ihop en väl ljudande historia. Jag hade funnit åtskilligt emot hertigens tilltänkta executionsplan att påminna, ville gifva honom tid att öfverväga mina raisoner och var fördenskull angelägen att få en pretext, under hvilken jag kunde återsända exprens så snart, att den ännu kunde möta hertigen i Småland.

Jag beslöt derföre att improbera hästhandeln, sade beridaren allt, hvad jag hade emot hästarnes duglighet att påminna och hvarföre jag ingalunda för min del kunde tillstyrka merberörda handels bestånd. Jag bad honom icke dessmindre sjelf resa till Beckaskog att bese dessa hästar och närmare finna mina raisoners riktighet, hvarefter jag skriftligen ville gifva dem hans kongl. höghet vid handen, och funne jag bäst vara, att den äfven medskickade hingstridaren reste hertigen med detta mitt bref till mötes, på det hertigen måtte kunna decidera, huru han behagade, och, ifall han behölle hästarnes emot mitt råd, ej förlora tid att lika snart medelst hingstridarens återsändande få dem sig till

mötes i Landscrona. Om natten skref jag svaret till hertigen och lät om morgonen hingstridaren dermed afresa. Att än ytterligare bestyrka, det denna correspondance allena angick en hästhandel, lemnade jag såsom af oförakt ett fingeradt svar till prinsen angående allena hästarna i concept qvar på bordet och gaf alla, som kommo, tillfälle att ostörda läsa derpå, under det jag någon stund gick in i andra rum, men sedan det af fyra, fem blifvit läst, låtsade jag först blifva varse, att det låg framme, frågade, om någon sett på det papperet, men ingen ville vidkännas att hafva varit nyfiken; jag hade icke dessmindre ganska fullkomligt vunnit mitt ändamål.

Så väl det af Sprengtporten först som af hertigen sedan erhållne bref uppvisade jag den 7 för Gustafssköld. Hans kongl. höghets egenhändigaste style och underskrift var fyllestgörande till Gustafsskölds öfvertygande, att jag var ett ordentligt och betrodtt sändebud; hans tvifvelsmål i den delen försvunno alldeles, och jag fann således i dess sinne mera anseende och allt förtroende.

Som i dessa bref ingenting var anfördt om planens beskaffenhet, men mig uppdraget att den muntligen detaillera, så fann jag oundgängligt i anseende till Gustafsskölds naturliga timidité och ofta visade tvehågsenhet att i min berättelse göra saken anorlunda än den var, angaf fördenskull planen vara sådan, att Christianstads fästnings tillslutande vore signalen i Sverige och anledningen för hans kongl. höghet att låta alla trupper till dess investerande, som funnos i provinsen, uppbyta och marchera, dem han, sedan de voro framkomne, skulle till conjunction med oss öfvertala, hvartill han förmodligen hade konungens mandatorial, och utom dess vore disposition hos de mesta redan god, hvilken operation min bror sades haft; lät (förstå, att) ungefärligen på lika tid, som det smällde i Christianstad, skulle Sprengtporten vara mästare af Sveaborg och arméens flotta, på den han med nära 3000 man och nödigt artillerie (trupperna bestående af Zögens och Björnbergs garnisonsregementen samt stora arbetscommenderingar af Österbottens och Åboläns regementen, alla lätta dragoner och mest alla officerare samt något manskap af Nylands dragoner) skulle gå öfver till Sverige, debarquera i skären, och konungen i spetsen för denna corps d'armée marchera in i Stockholm, der mest hälften af både gardet och artilleriet vore honom tillgifne och skulle conjungera sig med de öfriga trupper, och såmedelst ständerna vara utan hjälp; att, så snart ryktet gjort rörelsen i Christianstad bekant, vore majoren baron von Köhler å la tête för den entreprisen att göra en lika coup i Götheborg, till hvars investerande general Scheffer med Skaraborgs och major Tranfeldt med Bohusläns dragoner skulle marchera, och den förstnämnde med de sammankommande trupper göra på lika sätt som hans kongl. höghet i Skåne, att Calmar äfven skulle förhålla sig

på lika sätt som Götheborg, men, hvem der hade detaillén så väl om fästningen som kringliggande regementen, derom sade jag mig ej hafva någon kunskap, och ändteligen att, så snart surprisen vore gjord på Stockholm, så skulle några af de dervid nyttjade trupper återgå ombord på eskadern, hvarmed de anländt, segla till Carlscrona, surprenera och taga detsamma enligt den plan, jag dertill gifvit, som varit rätta orsaken till min ditresa, fastän jag förr sådant ej fått vidgå eller uppenbara.

Han fann denna plan vara ganska sammanhängande och ofelbart verkande, att man i hast afbröt ständernas välde och förtog derjemte väl hopp att på något ställe finna understöd och styrka.

Som det tilltänkta nya regeringssätt allena uti allmänna ordalag i berörde bref var nämndt, så investerade han derpå att få veta dess närmare sammanhang; jag visade honom, huruledes det var oss uppdraget att sjelfve utstaka dess grunder, hvilket framdeles borde ske, och hvarmed han lät sig afspisa. Vi öfverlade nu alla dagar och stunder om detaillén af sjelfva executionen. Garnisonen hade fått förstärkning af en lieutenant baron Leijonhufvud; den kunde icke behållas kvar, ty hans tänkesätt var för väl känt. Gustafssköld fann utväg eloignera honom, derigenom att han den 10 Augusti erhöll ordres resa till Ystad, blifva der till dess hennes kongl. maj:t enkedrottningen komme öfver, och, i händelse hennes resa skedde öfver Christianstad, vara ordonnance hos hennes kongl. höghet prinsessan.

Gustafssköld ville ändteligen gå i författning om skarp ammunitions förfärdigande, men jag afstyrkte alla sådana steg, som kunde gifva suppositioner; jag bevisade, att slika beredelser i otid ofta skämt de bästa anläggningar. Vi hade ingen att skjuta på, och sedan början vore gjord medelst fästningens tillslutande, kunde samma eller andra dagen ett commando gå till Torsebro krutbruk att införa allt der i förråd varande krut; att till denna commenderings förseende med skarpa skott skulle blifva tillgång på compagniernes exerceringskrut och bly, som toges af köpmännen, och kulornas gjutning fordrade ej lång tid. Kanonerna imponerade på stadens invånare lika så väl oladdade som laddade, allena luntorna voro i brand, nödvändigare föreställde jag det ämnet vara att betrakta, på hvad sätt officerarne skulle tilltalas. Vi kommo genast derom öfverens att ej taga andra i conclaven än dem, som hörde till bataljonen, och lemna de öfrige att sedan vinnas genom föreställningar eller tvång.

Gustafssköld åtog sig att ensam persuadera officerarne eller åtminstone göra med dem början, hvarunder jag ej skulle visa mig, men vara till hands, så snart mitt biträde behöfdes. Hertig Carls bref, som var ganska smickrande för Gustafssköld, men nämnde ingenting om de öfrige officerarne, ansåg jag vådligt att

visa till afböjande af all jalousie; han skulle således ej åberopa dess uppvisande, men allena innehåll, såsom vore det hertigens med mig communicerade operationsplan, den jag allena afskrifvit och återsändt honom originalet, efter han ej haft tid taga någon copie; jag sammanfattade alltså denna fingerade afskrift att i conclaven nyttja. Medelst detta mest bevisande documents undandöljande uppkom en brist på öfvertygande skäl för de öfrige officerarne, att hvad som skulle ske vore med Kongl. Maj:ts vetskap, till dess tjenst och på hans nådiga befallning. Gustafssköld litade väl på det förtroende, de till honom hade, men jag bad honom icke dessmindre föregifva, att, då han vintern förut varit i Stockholm, hade dessa saker med Konnl. Maj:t alldeles blifvit aftalade och ingen brevexling deröfver förd mera än den, som varit emellan Sprengtporten och mig rörande tiden. Jag höll äfven före, att han borde om planen göra den ifrån sanningen stridande berättelse, att revolutionerna i Stockholm, Götheborg och Calmar skedde alla på en dag, på det hos ingen någon räddhåga måtte uppkomma att sätta först foten i elden, utan snarare alla animeras att vara med i ett så allmänt spel och icke visa någon veklighet; hvilket han allt fann godt.

Vi öfverlade, om hvem som skulle såsom deserteur afsändas till prins Carl, och voro begge två af den tanken, att det borde blifva lieutenanten af fortificationen Nordgren, numera capitainen Ehrenpalm, hvarföre en för honom lämplig instruction blef af mig uppsatt.

Den 11 Augusti befalltes på orderne, att bataljonen den påföljande dagen efter vanligheten skulle vara samlad på exerceringsplatsen utanför staden kl. 3 om morgonen, och officerarne blefvo alla äfven beordrade att kl. 7 om aftonen den 11 infinna sig hos Gustafssköld till öfverläggning om den exercice, som till andra dagen vore befalld. Sedan de sig inställt, tog han dåvarande capitainerna, numera majorerna von Heijue och von Scheven å part, sade dem, att Kongl. Maj:t exigerade af dem ett utmärkt vedermäle af trohet, nit och tillgifvenhet; de skulle lofva honom att entrera uti ett företagande, hvartill han för sin del redan bifallit och äfven garanterat deras beredvillighet, allt vore bygd på solida grunder och reussiten ofelbar, fast begynnelsen och hvarje del särskildt betraktad syntes äfventyrlig; det ankomme derpå att med garnisonen göra en coup; han hoppades, de förlitade sig till hans försigtighet, och efter den hade han examinerat allting, men funne ingen fara, utan allena heder och belöning att förvänta; hvad sjelfva planen anginge, så vore det en ganska vidlyftig detaille, den de skulle få af mig, som vore i detta ärende utsänd.

Nämnda majorer svarade sig lita helt och hållet deruppå, att alla Kongl. Maj:ts företaganden voro vist och förståndigt anlagde, och hvad Gustafssköld ingått, deruti ville de äfven taga del.

Desse förfogade sig genast till subalternerna, numera capitainerna Roos, baron Hjerta, Ehrensparre och lieutenanten baron Koskull; hans tal till dem var alldeles lika och slöts, då jag inträdde. Gustafssköld åberopade sig min kunskap om planen, den alla stodo uppmärksamma att höra.

Jag började dock med en helt annan sak, som var att fråga efter, hvad Gustafssköld hade att tractera så många främmande med; min gom skulle förtorkas af en lång récit, och deras sinnen voro ej tillräckligt muntra att rätt fatta en så complicerad sak, om ej något druckes; jag requirerade punsch, som genast kom in, och åtskilliga proponerade skålar gäfvö anledning till många glas för hvar och en; jag proponerade den enhälliga öfverenskommelsen att vaka och blifva tillsammans hela natten, som bifölls, anmanade alla att dricka riksens ständers lyckliga resas skål, och, sedan alla på det sättet kommit i ganska godt humeur, började jag min discours med all den styrka, mig var möjlig i målningen om riksens ständers botande (beteende?), rikets tillstånd och dessa Kongl. Majt gifna anledningar att vidtaga hjälpmedel, dem jag då beskref bestå uti en sådan plan, som den här framföre emellan Gustafssköld och mig var öfverenskommet att föregifva. Soupéen afbröt continuationen och uppsköt uppvisandet af den fingerade hertig Carls operationsdisposition samt Sprengtportens originalbref. Under måltiden var jag angelägen, att åtskillige buteljer måtte blifva uttömde, och gästerna voro ej tröga. Sedan domestierna blifvit afvisade och conclaven tillsluten, yttrade Rosen någon betänklighet, hvarunder von Scheven, ganska spekulatif, satte sig att fundera. Gustafssköld sökte imponera Rosen, men jag såg, att det medlet var vådligt, entamerade saken på en annan sida, visade Rosen, att halsbrytande göromål borde just vara hans affaire såsom det enda medlet att imponera dess creditorer — tystlåtenhet: de skulle framdeles med varsamhet fordra penningar, då de af detta företagande sågo, att han hade håg för desperata couper; tournerade saken till allmänt löje, och den assurance, hvarmed jag vid ett så allvarsamt tillfälle harcelerade, öfvertygade honom, att vi äfventyrade ingenting. Men von Scheven hade rätt studerat ut saken; han yttrade sig hafva noga öfverlagt allting och funnit, att vårt företagande såväl som hela planen vore orimlig, derest främmande trupper ej appuerade saken; han kunde i annat fall ej deruti ingå och höll orådligt, att någon annan sig dertill lät öfvertala.

Von Heijne fann dess omdöme vara insimulant emot nationen; de disputerade visst häröfver en lång stund; Gustafssköld, som vid denna skiljaktighets begynnelse varit i ett annat rum, kom in, men jag hindrade honom att debattera denna strid, som i hänseende till åtskilliga besynnerliga politiska reflexioner å ömse sidor var ganska interessant och rolig, men så snart saken dragit

så långt, att de begge voro animerade, fann jag till enighetens bibehållande i vårt lilla samfund nödvändigt att skilja dem åt. Von Heijne såsom ganska foglig var bäst att contradicera, men Scheven, som är i högsta grad intagen af sina egna idéer och omöjlig att med raisoner detournera, hvad dess capriser honom en gång indicerat, skulle hafva justice i sina principer, hvar jag än skulle taga den ifrån; dock controversens långvarighet hade gifvit mig tillfälle att vara beredd med en omständlig historia. Jag adresserade mig till von Scheven med en éloge öfver dess djupsinnighet att på kort tid grundligen öfverväga de största saker; han hade all raison deruti, att entrepriserna ej kunde lyckas, derest de med främmande krigsmagt ej voro soutenerade; Kongl. Maj:t tänkte sjelf i en lika ordning och hade äfven visligen föresett den saken; sättet vore mig väl bekant såväl som Gustafssköld, men vi hade öfverenskommit att dölja den delen af saken, tills man finge se, om någon af de i conclaven församlade funne, att äfven en sådan styrka behöfdes, och, sedan nu Scheven efter sin stora insigt och dess mogna omdöme pröfvat allt samt vore på rätta spåret, så ålåge mig gifva rätta sammanhanget tillkänna.

Jag föregaf, att hennes maj:t enkedrottningens resa till Berlin haft en slik negociation till föremål; hon vore på återresan och redan i Stralsund; han kunde deraf jugera något, avisorna citerades om ett vid Marienwerder sammandraget läger af 20000 man, och sattes äfven på avisskrifvarnes räkning, att konungen i Preussen förbudit alla handelsfartyg gå ut ifrån dess hamnar, till dess de dertill erhöillo tillstånd. Han kunde häraf sluta, huru allt vore arrangeradt och considereradt, att öfverfarten från preussiska sidan till Carlshamn är en expedition af ett dygn, då vinden är favorable. (N. B. Scheven har tjenat i Preussen och tror jemte Gud på hans preussiska majestät.)

Han blef häraf så fullkomligen upplyst, att han icke allenast påminte sig hafva läst avisorna om lägret, utan äfven rörande köpmansfartygen påminte han sig hvad dag det stått i tidningarna. Gustafssköld häpnade öfver en så orimlig saga, men von Heijne, som trodde berättelsen sannfärdig, yttrade sig allena, att så många anstalter syntes honom onödiga, hvaröfver han med von Scheven ännu en stund grälade, dock utan all hetta.

Scheven förblef vid operationers imaginerande med de preussiska trupper, sedan de debarquerat, och bildade sig all den fasan, riksens ständer skulle öfverfalla, då de hörde en så mäktig här hafva inträngt i riket. Heijne med de öfrige, som ännu icke sett något skriftligt, ville hafva sig föreläst de af mig återopade handlingar, som i största hast skedde; och utan att dem lemna rådrum eftersinna, af hvad liten bevisande kraft dessa piecer voro, öfverilade jag dem med ett annat ämne, som var att till deras mogna råd och öfverläggning lemna, hvem man borde

utvälja att såsom deserteur afresa till prins Carl, samt anmälte, att Gustafssköld och jag för vår del tyckt, det borde blifva lieutenant Nordgren af fortifikationen, hvars häpna utseende och mine syntes göra honom till den skickligaste, men det skulle på deras val och förtroende ensamt få bero, om han eller någon annan härtill komme att nyttjas, och, som tiden vore kostbar, anmodade jag dem att genast öfverväga denna frågan. Hedrade af ett sådant förtroende, glömde de att anatomisera de nödvändiga säkerhetshandlingar. Efter en lång deliberation yttrades mesta förtroendet till conducteur Hoppenstedts skicklighet, ehuru emot Nordgrens nit ingenting var att påminna. Ehrensparre afsändes fördenskull att bringa Hoppenstedt i conclaven, men han fans ej i sitt kvarter, hvarföre jag åtog mig att ensamt besörja om beskickningen.

Klockan var då öfver tolf om natten, och jag föreställde nödvändigheten, att på den öfrig varande tiden accurata ordres och instructioner för hvar och en skriftligen författades till utstakande af allt det, som borde iakttagas, hvilket skedde. Vinet och sömnens gud hade öfverraskat baron Hjerta, så att han icke deltagit i öfverläggningarna om detaillén, hvarföre sämsta lotten äfven fallit på honom, som var att gå till begge vakterna och förbjuda portarnes öppnande under förevändning, att en soldat saknades i kasernen, samt tillsäga alla fältväblarna, det exerceringen skulle ske i en bastion och icke efter vanligheten utanför staden, emedan officerarne af vakande och välplägning ej orkade låta exercisen räcka länge.

Hjerta ville bli instruerad om allt hvad som passerat, under det han öfverlemnade sig till hvilat; jag svarade ganska beskedligt, att instructioner voro för hvar och en om deras göromål uppsatte och af Hellichius underskrifne, men dess kamrater skrattade åt hans confunderade utseende, och att han kunnat somna från en så vigtig öfverläggning, och sade, att han fördenskull blifvit ombetrodd sämsta detaillén såsom ett straff för dess sömnaktighet. Jag befarade, att han skulle blifva ursinning; han ville taga lifvet af sig sjelf, för det han trodde, att man på hans nit och redlighet hade misstankar; han anmodade mig flera gånger afhända honom heldre lifvet än tro honom låche. Jag hade all möda att förmå de andra modesta och honom åter till den grad af förnuft, som han vanligt possederar; han svärmade, skrek och handterade och hörde ej hvad någon honom tilltalade mer än jag; och då jag bevisat honom, att dess detaille vore den, som vittnade om mesta förtroendet, efter han både först och på egen hand betrodde att gå utur conclaven, och att han genom sammans försigtiga utförande bättre och lättare kunde visa sin redlighet, än om han eller någon annan på honom beginge ett mord, så kom han omsider till raison, gick att uträtta sitt värf, det han så fullkomligt

utförde, att han vid ena vakten, der vaktmästaren med portnycklarna var att öppna porten, förmådde honom gå in i corps de gardet, tog der nycklarna från honom och befallde underofficern under sträng arrest qvarhålla vaktmästaren, hvilken utom detta vidtagna medel ofelbart hade bragt capitaine Kiempe, som var commendant, berättelse, att portöppningen var förbjuden, och att han deraf kunnat få anledning göra något larm, innan truppen ännu var persuaderad. Under det reveillen slogs, samlades compaignierne uti den avvista bastionen, och, då den pålitligaste underofficern, fältväbeln, numera adjutanten Burman, hos Hellichius uttog fanorna, blef han preparerad att först säga ja till en proposition, som Hellichius skulle göra honom tillika med de öfriga underofficerarne, med försäkran, att en sådan dess nit och trohet skulle blifva belönad.

Jag hade vid ett noga sakernas öfvervägande funnit, att många svårigheter kunde möta prins Carl i executionen af dess befallning om truppernas uppbrytande och marche till Christianstads investerande, derest afsigten med vårt företagande blefve alltför tidigt bekant; således var med Gustafssköld öfverenskommet och de öfrige officerarne äfven ålagdt, att till underofficerarnes och bataljonens persuaderande skulle inga andra skäl nyttjas eller till hela företagandet andra orsaker nämnas, än att sådant härrörde af bedröfliga tidningar från Stockholm om det äfventyr, hvaruti Kongl. Maj:ts dyra person vore stadd, hvarföre det vore att hoppas, att hvar redlig soldat ville, för den del han förmådde, söka all skada och olycka afvända; hvilket var den andra ändring, jag trodde mig böra göra i den till Sprengtporten uppgifna executionsplanen, och hvarigenom hyllning ej kom i qvestion, som syntes mig vara mera verklig genom gerningar än eder.

Den 12 Augusti kl. 4 om morgonen begyntes dessa på ett sådant sätt beredda saker, och under det Hellichius vid sidan af bataljonen tilltalade underofficerarne på sätt, här ofvan nämndt är, afdelade adjutanten de vakter, posteringar och patruller, som härefter komme att nämnas; han lät sedan blotta fanorna, steg för fronten, drog värjan och lät skyldra, tilltalade bataljonen i dessa ordasätt: "bedröfliga underrättelser från Stockholm äro, att vår allernådigaste konung på intet ställe är fullkomligen säker om sitt lif; han har varit vår chef och måste således hos oss finna all säkerhet: vill ni för honom våga lif och blod?" hvilket med ett enhälligt ja besvarades. Geväret lades åter på axel, och bataljonen blef stillastående under von Heijnes commando.

Hellichius afgick med en patrull att arresterera commendanten Kiempe, att sedan göra sig, antingen medelst föreställning eller tvång, säker om chefen för artillerie-compagniet, lieutenanten, numera capitainen Unge och sedan åter infinna sig vid bataljonen,

som efter 10 minuter skulle ifrån bastionen marchera till stora torget och bemästra sig artillerie-tyggården.

Von Scheven skulle med några under hans befäl ställde patruller arrestera lieutenanten af fortificationen Kjerling samt 2:ne rådmän, besätta alla sortier, genom dem folk kunde smyga sig ut, och låta uppdraga norra ravelinsbryggan, hvarinnanføre en vakt skulle posteras, samt de vanliga vakter förstärkas med en 3:dje del öfver det antal, de voro.

Rosen marcherade med en piquet af 40 man utanför långa bryggan på södra sidan af staden att förhindra, det ingen fick slippa ut, ej heller någon annan komma öfver bryggan eller med båtar in till staden än allena bönder tills vidare ordres. De öfriga officerarne blefvo vid bataljonen. Jag skulle med nödige patruller först göra mig säker om chefen för arbetscommenderingen och hindra, att han ej lät slå larm, sedan kringsätta ränteriet och räntmästarens hus, besätta tillgångarne till laudscancellie och comptoir och sist afsända Hoppenstedt såsom deserteur. Inom en fjerdedels timma voro alla dessa anstalter exequerade utom min detaille, som gick långsammast, ty chefen för arbetscommenderingen låg, var hårdt söfd, och vaken fans han ganska långsam. Jag hade konstiga dialoguer med honom, och, då han äntligen var färdig, var ej dess värja till hands; utan värja ville han ej gå under föregifvande, att det såge ut, som vore han i arrest, hvarföre jag måste lemna honom min. Ränteriet blef snart kring-satt, hvarifrån jag begaf mig till Hoppenstedt att förmå honom åtaga sig den beskickning, conclaven honom uppdragit, men han var vek och kunde icke decidera sig. Jag måste fördenskull till Nordgren, som straxt var lågad, blef med instruction försedd och fördes af mig utom första vakten.

Stadens invånare började vakna af den rörelse, som var för handen, och fältartilleriets utdragande, som placerades på torget, bestående af 12 trepundiga kanoner, afbröstade och vända åt alla gator, och vid dem brinnande luntor, fast de voro oladdade. På det upplopp måtte förekommas, utsändes väbeln att efter trumslag och under betäckning af en patrull uppläsa en med Hellichii namn tecknad kungörelse, i hvilken samt och synnerligen förbjudas att gå af sina hus, så kärt dem vore att ej mista lifvet.

Uppväckte af en sådan tidning, och för ögonen kanoner, hvart de sig vände, samt åtskillige till ordningens bibehållande ständigt utgående patruller, kan man lätteligen finna deras förskräckelse; men emellertid var på ett sådant sätt hela staden arresterad och detta allt exequerat, innan klockan slagit $\frac{3}{4}$ till 5.

Under det Hellichius med de öfrige lät sammandraga arbetscommenderingen att fördela densamma till handlangning på artillerigården med vallkanonlavetternas sammansättande och batteriernas uppbringande på vallarne samt nödiga arbetares utsändande

att framför Långebro uppkasta en tète de pont, infunno sig alla i staden varande fortifikationsofficerare af egen drift att emottaga befallning och blefvo beordrade att vid bryggan utsticka linien, besörja om alla båtars uppdragande och fastläsning, som lågo vid stränderna, samt igenbomma alla sortier.

Jag var emellertid sysselsatt med ränteriets inventering, som efter kontrollboken besteg till 25,314 Rdr srmt, och länder det räntmästaren Mathias Testrup till beröm, att, då han efter verification aflemnade kronans penningar, yttrade han dess innerliga glädje öfver de förevarande anstalter, hvilka han hoppades skedde till Kongl. Maj:ts tjänst, hvartill han för sin del i ett slikt afseende äfven ville bidraga; och, då jag försäkrade honom, att hvad som vidtoges icke skedde för riksens ständers räkning, aflemnade han en honom sjelf tillhörande penningssumma stor 34,200 Rdr srmt, den han bad mig använda, om behof gjordes, och sade sig hoppas ersättning, om allt ginge väl; och i annat fall önskade han sig ej längre lefva, hvarföre penningarne icke heller då voro honom nödige, hvarförutan han angaf åtskillig i ränterihvalfvet till förvar insatt redbarhet af guld och silfver, som äfven vore att tillgå. Ett såmedelst ådagalagdt nit gjorde, att jag i hans eget förvar lemnade allt det, som för de dagliga utgifter ej kunde behövas, till hvilka jag uttog 4000 Rdr srmt, som var allt hvad ungefärligen hela tiden åtgick.

Då jag med den så kallade krigskassan kom till mitt qvarter, hade Hellichius der låtit ställa en honneurposte, och anmälte sig äfven en commenderad ordonnance, hvarförutan han gjort det galanteriet att genom extra ordres befalla, det alla vakter och poster skulle göra mig militairisk honneur.

Jag begat mig till stora torget, der bataljonen stod under gevär och alla officerarne voro församlade utom Rosen, som hade sin postering utanför staden; jag förkunnade bataljonen, att, som ifrån och med den dagen en bättre tid för militairen ingick, så komme de äfven att derifrån räknadt undfå dubbel sold, och att penningar samma afton utfölle, då compagniecheferna derom till mig aflemnade requisition, hvilket uppmuntrade truppen ganska mycket, hvarjemte dem äfven blef lofvadt, att af alla inkommande landtmannavaror skulle garnisonen först få köpa sina behof, innan någon af borgerskapet dertill lemnades tillstånd, hvaröfver capitainen af vakten på det sättet skulle hålla hand, att han vid de inkommande vagnar borde sätta vakt, som afhölle alla af borgerskapet, intill dess ingen af garnisonen mera behöfde eller ville köpa.

På det samtliga officerarne både af garnisonen, arbetscommenderingen och fortifikationen sig sjelfve lemnade ej skulle få tillfälle öfverhopas af besvärliga tankar och betraktelser, föranstaltade jag om ett spisqvarters inrättande för oss allesamman på krigskassans kostnad och tillsade dem att dagligen sig der infinna.

Hellichius uttog 2:ne af de pålitligaste underofficerarne med några man att låta förfärdiga skarpa skott, så många att vakterna dermed till aftonen åtminstone med 4 skott på man kunde blifva försedde, och, då bataljonen hörde, att skarp ammunition skulle utdelas, var deras glädje fullkomlig.

Styckjunkaren, numera lieutenanten Anefeldt, gaf mig vid handen, att dåvarande lieutenanten, nu capitaine Unge för honom yttrat någon tvehågsehet, huru man rätt borde finna sig i förevarande omständigheter, och att han äfven i tyghuset undangömt och bortlagt några skarpa skott till 3-pundiga kanonerna, som der funnits ligga färdiga; jag meddelade denna kunskap genast Hellichius, som påfann den utväg att anbefalla Unge bestyra om yallkanonernas placering i samråd med conducteuren Rosenblad, hvilket föregafs vara honorablaste och minst besvärliga commissionen; men dermed vanns, att Unge var skild från artillerimanskapet, hade med arbetstruppen allena att göra och var i allt sitt företagande observerad af Rosenblad.

Deremot erhöll Anefeldt hela befattningen med artillerityghuset och compagniet; de skarpa skotten kommo fram; alla kanonerna blefvo laddade och 4 med någon reservammunition försedde.

Klockan emellan 7 och 8 insände Rosen rapport, att han anhållit vid sin postering ett öfverståhållaren Rudbecks förebud, efter hvars utsägo Rudbeek inom en timma skulle vara efter. Hellichius frågade, hvad partie man borde taga; jag yrkade öfverläggning härom äfven med von Heijne och Scheven till undvikande af deras framdeles förebräelse, att man i betydliga frågor ej hört deras tanka. Conseljen sammanträdde således i mitt kvarter, som var närmast torget. Alla voro af den tankan, att han borde intagas i fästningen och arresteras; men jag föreställde, att borgerskapet, hvars tänkesätt vi noga hade oss bekant, ännu icke vore desarmeradt, att de vid kunskap om sin hjertes närvaro i staden kunde göra upplopp, skjuta ihjäl alla officerarne, då bataljonen vore utan tillräckligt försvar, emedan den ej hade ammunition, att en decorerad generalsperson med anseende och någon talegåfva lätt kunde skaka vårt ännu halfgjorda arbete och imponera så mycket emot oss, att vi voro utan både råd och hjälp, hvarförutan hans arresterande, som genom deserteurer, espioner och hvarjehanda omständigheter kunde blifva bekant, straxt gifve vårt företagande sitt rätta namn, hvarom alla så inom som utom staden ännu voro okunnige utom officerarne, och hvaraf en svårighet för prins Carl torde inträffa att förmå landtregementena uppbyta, hvilket vi en gång ansett nödigt att afböja och fördenskuil endast föregifvit för truppen, att Kongl. Maj:ts person vore i fara: Rudbecks försäkran, att så ej vore, kunde göra oss äfven misstrodde hos truppen.

Man ville med möda höra mina skäl, mindre gifva dem vigt; den ene höll före, att, om Rudbeck släpptes af snaran, så kunde han blifva prins Carl besvärlig; den andre, att man ej borde taga honom inom murarna, men arresteras honom uti en emellan fästningen och bryggan varande liten krog. Hellichius förhögg sig äfven, ty han visade mig till prins Carls bref, som innehöll, att man skulle förekomma, det någon tidning trängde sig till Stockholm, och, om Rudbeck ej hölles fast, så vore ej denna afsigt uppfylld. Scheven tog häraf anledning efterfråga, om prinsens bref ej vore återsändt, och om det äfven innehöll sådana omständigheter, hvilka han ej kunde påminna sig stått inryckte uti den af mig om natten uppläste afskrift af så kallade prinsens operationsplan. Honom svarade jag, att originalet var återsändt, och Hellichius påminde jag, att den meningen stått såsom ett postscriptum förfrågningsvis, men att jag i mitt svar visat omöjligheten för hertigen att förekomma, det ju tidningar skulle hinna till Stockholm, på hvilken med flere grunder jag äfven tillstyrkt honom att sjelf afsända en courier; angående åter Rudbeck, så höll jag före, att, om han begäfve sig till prinsen, så skulle han nödvändigt så långt arbeta i hans plan, att han uti allt, hvad hos honom stod, bidroge dertill, att trupper till Christianstads investerande borde uppbyta och marchera; att han uti ingen omständighet kunde anses besvärligare för prinsen än Meyerfeldt, hvilken äfven vore i landet, att om han sjelf reste till Stockholm eller ditsände tidning, så kunde han allena säga, hvad han sett, men intet hvad han hört, ty våra afsigter voro ännu icke gjorde kunnige, och att en slik tidning skulle blifva för ständer och alla ett gissningsämne, men utgjorde för Kongl. Maj:t all den upplysning, han behöfde. Jag föreställde vidare, att, som han nödvändigt behöfde bevakas af en officer och (vara) utom tillfälle att få tala med någon soldat, så vore högvakten ej ett lämpligt ställe; han borde inneslutas i något annat hus, och då vore ej tillgång på någon officer till hans bevakning, emedan de tjenstgörandes antal vore allena 6 och af dem dagligen 3 på vakt och de öfrige på piquet. Jag yrkade fördenskull, att han borde afvisas och, så framt han förhölle sig såsom han borde, blefve han på nejden, förmodligen på Hanaskog, till dess han inhämtat omständlig kunskap om våra afsigter, hvilket jag lofvade mig vilja genom espioner utröna; och hvar han lade sig på lur inom 2 mils district, åtog jag mig att någon natt med ett litet detachment gripa och föra honom till staden, så snart vi allena voro der i fullkomligt försvarsstånd och hade från krutbruket fått skaffa oss detta ännu felande requisitum. Von Heijue biföll min mening; Hellichius ansåg försigtigast att taga honom in, och Scheven ville äfven det samma, för att begabba herr öfverståhållaren och med honom drifva gäckeri. Jag hade tysta skäl emot hans intagande, som

ej voro lämpliga att då anföra. Det var på en fingerad plan och icke den rätta, som både Gustafssköld och de öfriga voro inledda i det, som redan skett; en gång borde jag dem derom underrätta, helst om sakernas slut drog långt ut på tiden; vid ett sådant tillfälle kunde ånger och förskräckelse bringa dem att göra fred med Rudbeck på bekostnad ej allena af mitt hufvud utan ock hela sakens reussite. Jag kände utomdess några af dem såsom nog svage och modfällde, om någon brydsam omständighet skulle inträffa; det var i högsta måtto vådligt att bringa någon af dem i den skickelse att komma i långa samtal med Rudbeck, som genom hans bevakande genom dagligt ombyte omsider sträckt sig till dem alla; löften och föreställningar syntes mig möjligen kunna vända de vapen emot mig och saken, som annars skulle befrämja dess fortgång; jag yttrade fördenskull en sådan tanka, att, om pluralitetens beslut icke kunde blifva annat, än att Rudbeck skulle tagas inom vakten, så måste jag äfven foga mig dertill, men med det vilkor, att han genast antyddes antvarda sin själ i Guds hand och borde om högst en fjerdedels timmas förlopp skjutas för hufvudet samt med vagn och alla saker, utom papper som han kunde hafva, nedsänkas i strömmen och dess betjening med fastlästa kaflar i munnen kastas i det starkaste fängelse, som funnes.

En så mordisk tanka, för hvilkens utsägan jag sjelf hade afsky och fasa, ändrade dock alldeles deras mening om hans ar-resterande under det förbehåll, att jag skulle uppfylla min förbindelse medelst hans gripande, derest han logerade sig på Hanaskog eller något annat ställe. I följe häraf tillsändes Rosen en så beskaffad ordre, att Rudbeck skulle afvisas, tillsägas att ej få slippa in i staden, truppen förbjudas att svara honom på någon fråga, och borde Rosen ej heller inlåta sig i något samtal, som kunde gifva upplysning om, hvad som förhades, utan i allting förebära okunnighet, hvarefter den vid fortificationsarbetet varande officeren äfven hade sig att rätta. Knappt hade han erhållit denna ordre och fått framför den nyss påbegynta linien utsätta en corporal med 12 man, förrän Rudbeck kom i full force åkande, så att han på posteringens anropning ej kunde stanna, förr än de främsta hästarna på de fällda bajonetterna kittlade sig, blefvo skrämde, veko till sidan och drogo sig sjelfva med mellersta paret öfverända. Rudbeck, som sutit slumrande i vagnen, vaknade, ropade åt dess betjening, att de skulle skynda sig, men blef håpen och sänkte sin förnäma röst, då han såg en stark patrull med fällda bajonetter vara hindret för dess fortkomst; han frågade dem hvad som vore å färde, sade sig skola fram, nämnde, hvem han var, och åberopade secreta utskottets befallning till dess resa, hvarföre han trodde sig ej kunna något ögonblick hindras utan dens betydliga äfventyr, som dertill vore orsak. Men patrullen, som bestod allena af tyska soldater, visste ej hvad secret utskott

ville säga; den efterlefde endast sin ordre; corporalen vinkade blott på hufvudet vid allt hvad Rudbeck sade; de öfrige stodo med fälde bajonetter orörlige, och erhöll öfverståthållaren på alla sina demonstrationer till corporalen omsider af honom det svar: "hier komt Niemand durch, wenn es auch der Teufel wäre." Han stod en lång stund tyst och i djupa betraktelser, fick se lieutenant Hoppenstedt, som vid arbetet var sysselsatt, vinkade länge på honom, och begaf sig Hoppenstedt äntligen till stället, der patrullen stod, då Rudbeck gjorde honom dessa frågor, om något fästningsarbete vore för händer, som ingen finge köra igenom, om fienden vore i landet, om uppror påstode, hvem som hade befallt honom dit, hvem som hade högsta befälet i staden, hvem han vore, hans namn, och äntligen om han var klok eller vanvettig, jemte åtskilliga andra saker, och kan man lätteligen föreställa sig, huru narraktigt detta samtal varit, ty Hoppenstedt efterlefde så noga bokstafliga innehållet af orderne, att han besvarade hvar fråga endast med de orden: det vet jag intet. Rosen var nyfiken att se Rudbeckens contenance, gick därför fram, och tyckte sig Rudbeck vilja känna honom, hvilket Rosen medgaf vara riktigt, ty han vore just densamme, som öfverståthållaren till riksdagens början oblikerat genom bref resa upp för att ifrån riddarhuset uttränga en farbror, som varit hatt; men, då lagar och formaliteter varit emot detta försök och Rosen ej kunnat komma på riddarhuset, hade han äfven i den delen blifvit af öfverståthållaren bedragen, att de lofvade frie respendingarne hvarken för upp- eller nedresan blifvit betalda; således hade han den äran noga känna herr öfverståthållaren och vore ganska hedrad deraf, att herr öfverståthållaren behagade påminna sig en så liten och obetydlig person; han försäkrade jemväl, att han vore glad se herr öfverståthållarens välmåga och önskade mycken lycka till det erhållna öfverståthållarembetet, som Rudbeck fått, sedan han sista gången haft den lyckan träffa honom. Rudbeck önskade ingen varaktighet af dessa ämnen och samtal; han ville blifva underrättad om det, som han såg, men ej kunde begripa orsakerna till, och åberopade sig Rosen de upplysningar Hoppenstedt gifvit (N. B. dem emellan var aftaladt, att alla Hoppenstedts svar skulle bestå i de orden: det vet jag intet, samt att han ej hade sig mera bekant.) Rudbeck yrkade flera gånger förgäfvets secreta utskottets ordres och instruction till sin resa, sade, att Hoppenstedts svar voro inga svar; han påstod få tala vid commandanten, chefen af garnisonen eller någon af landshöfdingeembetet, men Rosen förebar, att han ej rätt visste, hvilka de personer voro, ej heller kunde han skaffa reda på någon af dem, utan tillstyrkte Rudbeck genast sätta sig i sin vagn och resa hvart han behagade, eljest kunde han hafva ledsamhet.

Rudbeck sade sig böra resa till Carlskrona enligt höga secreta utskottets befallning, men han befarade, att der äfven kunde stå illa till, hvartill Rosen svarade, att der torde se ännu värre ut.

Capitaine Hård, som var Rudbecks ressällskap, hade med häpenhet och förundran stått hela tiden tyst, utbrast vid det sista Rosens svar i den önskan, att han åter måtte komma väl hem till sin hustru, bad Rudbeck sätta sig i vagnen och blef ganska orolig. Rudbeck begärde få tala vid Rosen särskildt, men han sade sig ej kunna gå utom sin vakt, och utömdess hade öfverståthållaren ej mer än högst 2 minuter att vänta, hvarefter Rosen ej kunde hindra, det honom tilläfvventyrs betydliga olägenheter vederfores.

På hvilken tillsägelse Rudbeck och Hård satte sig i vagnen och reste till byen Wä $\frac{1}{2}$ mil från staden, der de dröjde allt till aftonen, talade med alla kommande och farande, uppmanade dem att vaka för friheten och förklarade grundlagarna isynnerhet för en gammal smed samt en kopparslagare, som var på väg till staden. Till vinnande af en fullkomlig drift och ordning i alla saker, delade Hellichius och jag oss göromålen emellan på det sätt, att han bestridde alla de militairiska och jag hade cassadisposition, förordnade om magasin och förplågning, styrelsen öfver borgerskapet, espioners utsändande och deras berättelsers insamlande, inkommande misstänkte personers förhörande, uppsigt öfver brefposten, densammas anhållande eller afgang samt brefs öppnande efter mitt eget behag och i öfrigt allt hvad till både vår säkerhet och en fullkomlig police hörde, och, som många mina göromål kunde kräva militairisk handläggning, så utgafs på min föreställning en sådan ordre, att jag vid alla vakter både natt och dag ej allena fritt finge passera, utan att de vakthafvande äfven borde åtlyda, hvad jag funne nödigt befalla.

Klockan 10 tillsände jag magistraten och stadens äldsta en skriftlig befallning att kl. 11 sammanträda på rådhuset, då jag mig der infaun, ledsagad af en underofficer med 24 grenadierer, som så fördelades, att 6 man stodo framme i rummet vid hög-sätet och 18 innanför dörren. Magistratens ledamöter stodo vid sina stolar i begrepp att sätta sig ned, men stolarne blefvo borttagne, och de befaltes att stå, hvarefter jag intog borgmästare-rummet och höll till dem ett ganska hårdt tal, uti hvilket dem ingen den minsta upplysning gafs om orsakerna till det, som af garnisonen förchades, eller afsigten dermed; de förbjödos att tänka något derom, långt mindre tala; lifsstraff tillsades dem utan förskoning skulle öfvergå hvem det vore, som beträddes utsprida något rykte, knorra eller förråda och uppenbara till någon utom staden, hvad i densamma förchades. Samtliga ålades att föranstalta, det alla gevär, hvad namn de hade, och allt krut blefve af stadens invånare inom kl. 3 eftermiddagen vid högvakten aflem-

nadt, så framt den, hos hvilken sådant efter nämnde klockslag funnes, ville undvika 20 par spö, och de tvenne rådmän, hvilka föranstaltandet egentligen blef ålagdt, undgå 50 prygel hvardera. Dem antyddes vidare att efter en viss taxa och upprättad spisordning hålla marquetenteri för hela garnisonen, aldrig låta tryta tillgång på bränvin eller dricka, förse hvar och en sin inqvartering med sängkläder och bättre rum, om än borgaren sjelf skulle sakna något af sin bekvämlighet. De befaltes att med vördnad och utmärkt högaktning, bemöta hvar soldat och genast åtlyda hvad någon officer kunde befalla. De handlande skulle afse mot en skälig betalning allt hvad någon af garnisonen kunde behöfva hos dem köpa; nekades sådana varor vara i förråd, som verkligen funnos, eller uppsattes priserna öfver billigheten, så vore den handlande till kroppsstraff förfallen och allt hans gods till sköfving lemnadt. Alla sammankomster af borgerskapet öfver 4 personer på något ställe skulle straffas första gången med 20 par spö och andra till lifvet. Flere än 3 personer fingo ej gå tillhoppa på gatorne; sammangingo flera, blef utan barmhertighet på dem skjutet skarpt. Vid påkommande allarm, eldsvåda eller hvad det vore, förbjöds borgerskapet gå af sina hus och sig sammanskocka; brötes deremot, så skulle kanonerna på dem lossas. Sedan klockan slagit 9 om aftnarne, finge ingen af borgerskapet vid straff af 15 par spö gå på gatorna. Borgerskapet skulle dagligen vid reveljen framskaffa 50 arbetsföre man, som samlades vid högvakten att förrätta fästningsarbete på de dem anvisade ställen, den som ej hade dräng, finge gå sjelf eller skaffa annan i sitt ställe; fördelningen finge magistraten göra, men antalet skulle, äfven vid kroppsstraff, vara fullt, och slutligen förmanades de samtelligen att sparsamt hushålla med sine hushållsprovisioner, så att de åtminstone 3 månader kunde lefva på hvad som redan vore insamladt, och om någon lede brist, skulle sådant hos mig anmälas, på det jag efter omständigheterna måtte kunna förordna, antingen den behöfvande skulle af dem, som hade mera förråd, undfå undsättning, blifva hulpen af magasinet efter sin fordom visade tro och hafda tänkesätt, få tillstånd slippa utur staden, eller såsom en vanarting, om han för sådant vore känd, då han af egen provision sig ej föda kunde, såsom en onyttig tärande lem dränkas, på det han ingen vidare skada eller olägenhet måtte åstadkomma. Att blifva underrättade om, hvad jag i någon måtto kunde hafva att befalla, skulle vice borgmästaren med tvenne rådmän samt tvenne af stadens äldste hvar morgon kl. 7 sig hos mig inställa.

Jag lemnade desse försagde politici att öfverlägga om verkställigheten af de erhållna befallningar, lät vakten marchera ner och begaf mig till officerarne, som jag diverterade med upprepan- det af den till borgerskapet hållna oration.

Klockan mot 12 blefvo tvenne fältcanoner med service utförde till Långebro, att der posteras till landets öfvertygande, att ingen utan tillstånd kunde inkomma i fästningen, hvarefter all den allmogee, som ifrån entreprisens begynnelse varit församlad emellan stadsporten och Långebro, med sina till salu ämnade varor blefvo i staden insläppte att få dem på torget försälja, hvarunder de så noga bevakades af der posterade soldater, att ingen borgare fick tillfälle med dem föra annat tal, än om varan och dess försäljande; och så snart någon sålt, blef den genast på ett höfligt sätt ledsagad af staden.

Som allting syntes hafva en god *begynnelse*, blef en ordentlig högvakt af capitaine von Heijne och lieutenanten baron Hjerta med 3 underofficerare och 60 man, corporaler och soldater, på artillerigården posterad, samt resten af bataljonen till casernen förvisad att vara frie och bortlägga gevären, hvarefter alla de vaktfrie officerarne med mig begåfvo sig att i all tranquilité äta middag; och som lagmannen Thomée, hvilken öfver natten hvilat i staden, om morgonen, sedan allt var begynt, infunnit sig hos Hellichius på artillerigården och der gjort sin trosbekännelse, men icke dessmindre blifvit antydd att förfoga sig till dess kvarter och ej våga gå ut, innan tillstånd dertill erhöles, lät begära att få tala vid mig, så kallades han till middagen, och, som jag ej mindre om dess tänkesätt och goda böjelse var öfvertygad, än så väl jag som de öfriga blefvo förvissade af dess glada både mine och utlätelser, så intogs han äfven i vårt förbund med försäkran om all vänskap och ett fullkomligt förtroende, hvilket senare jag dock likväl inskränkte inom tillbörliga gränser. I anledning af en till postkontoret gifven befallning, det ingen ankommande post finge öppnas utan i min närvaro, blef klockan 3 rapporterad, att Stockholmsposten anländt, men som vid samma stund berättelse från högvakten gjordes, det borgerskapet icke annorlunda fullgjort den erhållna befallning att aflemna alla hos dem befintlige gevär och ammunition, än att allena 10 stycken söndrige gevär och 3 \mathcal{R} krut kommit till tyghuset, så blefvo de om denna afleverings föranstaltande förordnade 2:ne rådmän med patruller efterskickade och på det allvarsammaste tilltalade med försäkran, att, derest icke afleveringen till klockan 5 vore fullgjord, skulle det förmiddagen lofvade straff ofelbart dem såväl som borgerskapet öfvergå; och fann jag rådligast att under denna desarmeringstid förblifva vid högvakten, på det likaså skyndsamma som eftertryckliga steg måtte kunna vidtagas. Inom en timma efter denna ytterligare påminnelse voro gevär såväl som ammunition aflemnade, och jag begaf mig till postens öppnande. Postmästaren gaf mig alla nödiga kunskaper om folks tänkesätt, såväl deras, hvilka skrifvit, som dem brefven voro till. Jag sökte egentligen i dessa correspondancer upplysningar, om någonting rörande den finska

expeditionen vore röjdt, men i stället fick jag af fem särskildta bref läsa om mig sjelf berättelsen, att borgareståndet, likasom preste- och bondestånden det förut gjort, bifallit secreta deputationens betänkande, att jag, såsom på obehörige grunder befordrad, skulle vara mitt öfverjägmästareembete förlustig, hvilket beslut förmodades, som orden i ett bref lydde, gifva adelsfolket och de redelige anledning till all fägnad deröfver, att man på ett så behändigt sätt och utan någon soupçon af partialité kunnat sätta en tilltagsen och svår operateur utur all embetsbefattning och följaktligen betydenhet.

Hellichius bestyrde om den förfärdigade ammunitionens utdelande, jag om tvenne espioners utsändande efter Rudbeck och om truppens subsistance, och Thomée blef uppdraget att författa ett manifest efter de monesta, jag honom dertill gaf.

Den 13 efter skedd vaktombytning affärdades lieutenant Rosen med 4 underofficerare och 40 man på 16 stycken, dels af staden, dels från byarne Härlöf och Näsby utskrifne bespända vagnar, att ifrån Torsebro krutbruk, en mil från staden beläget, införa allt det krut, som der finnes; han hade ordre att utföra sin commission med all beskedlighet, men vid minsta motstånd betjena sig af de strängaste medel. Öfverste Staël von Holstein hade dagen förut vid erhållen tidning, att Christianstads fästning vore tillsluten, genast begifvit sig ifrån Torsebro till dess post i Malmö, men gifvit en sådan befallning, att, om garnisonen ifrån krutbruket med något detachement ville hafva krut, så skulle magasinet för dem genast öppnas och icke minsta motstånd göras, utan de utskickade med all höflichkeit bemötas, hvilket öfverstiinnan efterkom, så att inga hinder mötte Rosen i dess expedition, utan återkom han till fästningen klockan 7 ettermiddagen med 58 centner krut, som var allt det han på vagnarne kunde rymma, och ansåg jag onödigt att sedan genom något ytterligare commando låta införa de vid krutbruket kvarlemnade 25 centner, helst dertill ej fanns tillräckliga logementer i fästningen. Såväl denna dagen, som den föregående och påföljande, anmälte sig åtskillige, såsom majorerne, baronerne Wrangel och Sparre, ryttmästaren Psilandersköld, fänriken vid gardet, baron Wrangel, öfverstelieutenant Ehrenborg, lieutenant Riddersköld, cornett Lorich, lieutenant Danckwardt, åtskillige prester, ståndspersoner och kronobetjenter att under hvarjehanda förevändningar få komma in i fästningen, men de blefvo alla afvisade, äfvensom deras ankomna bref icke blefvo dem oaktadt trägnaste begäran tillställda. Af allt hvad de eller deras utskickade begärde få köpa från staden lemnades intet annat än communionvin och medicamenter; allt annat ansåg jag icke vara pressantare, än att dermed kunde dröjas. Conducteuren Rosenqvist, som i Christianstad hade sin post, men vistades på landet, begaf sig till fästningen och, som

han på frågan om orsaken till dess åstundan att få komma in, lemnade det svar, att han ville dela lika öde med sina kamrater, ehvad det då blefve, heder eller skam, så intogs han såsom en värdig medlem.

Fältmarskalkinnan Staël (von Holstein), född Ridderskantz, hvars egendom nära till staden är belägen, hade genom fyra beskickningar förgäfvit begärt sina bref, hvaröfver hon kom uti en qvinlig ifver och begaf sig uti en med 6 hästar bespädd vagn med all sin ålderdoms och urmodiga prakt att med sin personliga närvaro imponera och bringa oss till raison emot könet, så att dess befallningar ej saklöst måtte öfverträdas; men en ohyfsad grenadier anhöll vagnen utanför tète de pont, och; då hon yrkade på sin rang, för hvilken borde hafvas högaktning, och hon således obehindradt framsläppas, följde det öbelevade svar: "wenn es auch der Teufel seine Grossmutter wäre, so sollte Ihre Gnaden doch nicht durchkommen". Hon omtalade då på tyska sitt ärende vara att utfå sina bref, men fick deröfver den skamliga compliment, "ein altes Weib hat wohl nicht wichtige Schriften; das ist lauter Curiositeten: kehren Sie mal hübsch zu Hause!" det hon äfven gjorde. Räntmästaren Testrup, som äfven hade magasinet under hand, gaf mig tillkänna, att jemte de i magasinet befintlige 700 tunnor råg och korn samt 130 tunnor rågmjöl voro äfven vid Torsebro något öfver 100 tunnor råg under förmalning, men jag ansåg öfverflödigt att genom något executionscommando låta införa detta mjöl, hvilket sedan af lieutenanten Sundell och cornetten Silfversköld såsom garnisonen tillhörigt blef ansedt för fiendtligt och således med en escorte af 100 man cavalleri uppbringadt och vid prins Carls commissariat lyckligen levererad, utan att någon enda af hela detta détachement förlorades eller kunde förloras, och för hvilken både nitiska och tappra gerning begge desse officerare avancerades en grad.

BREF och HANDLINGAR

RÖRANDE

BONDUPPLOPPET I SKÅNE 1811.

Den samling bref från Skåne till exc. grefve L. v. Engeström 1811, som meddelades i Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning årg. 1871, fästade uppmärksamhet på händelser under bondupploppet samma år, och från flere håll insändes bidrag till utförligare kunskap om detta. Så t. ex. meddelade kammarherren grefve C. v. Platen åtskilligt ur sin farbrors generaladjutanten baron C. v. Platens efterlemnade papper, häradshöfding J. Richert handlingar rörande uppträdena inom Luggude härad och förste lifmedicus P. O. Liljevalch hvad som funnits ibland professor E. G. Munck af Rosenskölds papper rörande dessa händelser. Af dessa materialier har ett urval blifvit gjordt och dermed sammanstälts hvad i exc. Tolls brefsamling, förvarad å Lunds universitets bibliotek, finnes ännu otryckt rörande samma händelser.

1. Rörelsen inom Luggude härad och uppträdet vid Helsingborg.

Det är allom bekant, att egentliga orsaken till bondupploppet i Skåne 1811 var upprättandet af det s. k. förstärkningsmanskabet. Föregående riksdag hade beviljat ej mindre detta förstärkningsmanskab än extra rotering, men under uttalande att extra roteringen först borde utgå. Extra roteringen drabbade de större jordegarna, "herremans"-klassen; förstärkningsmanskabets inkallande drabbade den stora massan, bönderne. När kronprinsen Carl Johan såsom vice konung den 23 April 1811 uppbådade 15,000 man af förstärkningsmanskabet till kusternas försvar under det då utbrutna kriget med England, innan extra roteringen blifvit uppsatt, upplågade massans oro och misstankar: den såg deri en tillställning af de högre klasserna¹⁾, och tillika återuppkallades för folkfantasi den förfärliga bilderna af det unga landtvärnets öde under föregående regering. Det jäste snart i mer än en landsända, såsom på Wermdön och på flera ställen i Södermanland; på åtskilliga punkter af Skåne, der landtvärnets elände varit svårast och der hatet mot herskande klass, kanske ej så helt och hållet utan orsak, jemte okunnigheten var störst, kom det till större och

¹⁾ Att äfven andra än bönderna misstänkte försök att uppskjuta den nya roteringen, visar följande bref från statssekreteraren Wetterstedt till exc. Toll.

Stockholm den 30 April 1811.

— — — Den nya roteringen i Skåne läser gå ganska långsamt. Den torde törhända påskyndas genom den nu utkomna författningen om förstärkningsmanskabets utskrifvande, icke *uppbådande*, till ett belopp af 15,000 man. Kronprinsen har befallt mig anhålla hos Eders Excellence om benägen uppgift, huruvida roteringen i Skåne sker med all den drift, som vederbör, och om några enskildta intressen motarbete dess fortgång. Dessa motiver vore nödvändige att hafva för att häfva de rykten, som här gå, dem törhända afunden och ståndshatet uppspunnit.

mindre utbrott. Vanligen fäster man endast uppmärksamhet vid den sydsåkanska allmogens rörelse, mest från de stora frälsegodsens, hvilken fick sin bedröfliga afslutning genom massakern vid Klågerup den 15 Juni 1811.¹⁾ Men äfven annorstädes kom det till uppträden såsom med Luggude härads allmoge vid Helsingborg.

Inom detta härad såsom öfverallt annorstädes var det isynnerhet utsigten till lottning vid förstärkningsmanskapets uttagande, som jemte förutnämnda omständigheter föranledde jäsniagen i sinnena. Styrelsen hade förutsett, att lottningen skulle vara förhatlig, och därför i författningen lemnat frihet för sockenstämmorna att bestämma, om manskapet i socknen skulle uttagas genom legning eller lottning, men äfven denna mildring i stadgandet tillfredsställde ej den stora massan och framförallt ej dem, hvilka det egentligen gällde och som ej ägde röst och talan på sockenstämman²⁾. Landshöfdingarne i länen hade emellertid emottagit befallningar att häradsvis underhandla med allmogen genom för hvarje socken utsedda representanter och på dessa möten, der hvarjehanda omständigheter vid förstärkningsmanskapets uppsättande skulle afgöras, söka förebygga lottningens användande. Allt detta halp dock icke, sedan misstänksamheten en gång blifvit väckt. När landshöfdingen greve Rosen till möte i Helsingborg den 10 Juni sammankallat fullmäktige från Luggude härads socknar, hade allmogen redan aldeles klart för sig, att här skulle lottningen försiggå. Ett orp gick öfver häradet: roteringsmanskapet först och ingen lottning! — Snart började folkmöten i tysthet hållas. På Allerums fälad invid väderqvaren hölls ett sådant af nio socknars beväringsskyldige. Om öfverläggningarna här blef man i okunnighet, men på mötet å Tunneberga backe beslöto de församlade att mangrannt infinna sig i Helsingborg den 10 Juni, för att inför landshöfdingen utföra sin sak. Fem riksdalers vite stadgades för den, som ej vid det tillfället följde med; man öfverenskom tillika att undvika all våldsamhet och uppföra sig fredligt och stilla. En skara, förmodligen af Krapperups underlydande,

¹⁾ En teckning häraf är lemnad i Anteckningar af borgmästaren Halling, tryckta i Små bref af B. C. 1865.

²⁾ Det uppbådade förstärkningsmanskapet utgjorde 15,000 man. Inom Malmöhus län utgjorde hela antalet af dem, som skulle underkastas lottning, ungefär samma antal.

vände sig till Krapperups egare, baron Gyllenstjerna, med sina fordringar¹⁾; de läto sig ej af erhållna varningar tillbakahållas.

Inom ingen af Luggude härads socknar tyckes det ha gått så stormigt till som i Wäsby. Redan vid valet af fullmäktig till Helsingborgsmötet utbröt bullret här. Trenne sockenstämmor hade hållits utan resultat i trots af alla kyrkoherdens föreställningar. Hans ord "att öfverhetens bud och befallningar böra med helig lydriad anses och att alla invändningar deremot äro högst brottsliga" förklingade i det allmänna sorl, hvori sockenstämmorna upplöste sig. Från menigheten hade hörts yttranden, att allt val af deputerad vore onödigt, enär man ville sjelf infinna sig vid mötet i Helsingborg, och att dessutom extra roteringen först borde företagas, innan utskrifning af förstärkningsmanskapat kunde verkställas. Emellertid ankom landshöfdingembetets kungörelse af den 30 Maj, hvori stadgades vite, derest församlingarne ej oförtöfvadt verkställde valet af deputerade, och då, dagen före sjelfva mötesdagen, hade hemmansegarne låtit beveka sig att utse en fullmäktig. Denne utsedde, Ola Persson i Esperöd, skref sjelf sin fullmakt, hvilken af åtskillige undertecknades; kyrkoherdens utkast blef deremot förkastadt. Knappt kunde sockenstämman anses laglig; protokoll hade ej hållits.

Denne Ola Persson i Esperöd, fullmäktig för Wäsby socken, blef den, som kom att spela hufvudrolen på mötet i Helsingborg. På utsatt dag mötte här landshöfdingen häradets deputerade, och på utsatt dag sammanströmmade också folkskarorna till Helsingborg, lägrande sig utanför staden på höjderna upp emot Ringstorp. Såsom målsman för de deputerade på rådhuset såväl som för menigheten utanför staden uppträdde Ola Persson. Under mötets lopp framlemnade han till landshöfdingen en skrift, hvori menighetens önsknigar formulerats, och begärde dess uppläsande och läggande till protokollet. Landshöfding Rosen förklarade, att "innehållet kunde vara sådant, att påföljderna af dess emottagande kunde blifva vådliga"; då han ändock fordrade det, beviljades det, men efter mötet blef han arresterad och som fånge afförd till Landsrona fästning. Skriften hade ansetts som upprorisk,

¹⁾ Till dessa hörde äfven, att man i denna trakt måtte få tjena till sjös och ej till lands.

då närmare kännedom tagits om densamma. Visserligen skulle den i våra dagar ej väckt synnerlig uppmärksamhet eller haft svåra följder med sig, men man befann sig på öfvergången från ett envælde, då hvarje annan stämma än myndigheternas varit förstummad, och tiden var böjd för våldsamma mått och steg. Skriften har följande lydelse:

*Högvälborne Herr Grefve, Landshöfding och Riddare
af Kongl. Maj:ts Nordstjerne-Orden.*

Långt ifrån att vår tanka eller afsigt någonsin hvarken varit eller blir att på något sätt vilja fråndraga oss det behöriga deltagandet uti att befrämja fosterlandets räddning och uppkomst, är vår aller ödmjukaste anhållan blott denna, att Eders Höggrefliga Nåde såsom vårt lands ömme fader och vår rätts mäktige beskyddare täcktes nådgunstligt bespara vår unga blod intill dess den redan bestämda krigsmakten fått gjort sitt bästa. Derefter vilja vi, skyddade af lagen och ömt vårdade af Tit. landsfaderliga huldhet, redligt och glade ådagalägga nogsam, att den unga blod, som spritter i våra ådror, är liksom svensk som den i Stenbockens dagar. — Gud gifve att vår oförlikneliga kronprins ägde nu så visst Stenbockar nog som af vår lika svenska trupp visst icke skulle fela Gedepåger, de der, visligen använda och rätt anförda, ingalunda skulle bäfva att se den modige fienden i synen mer än en gång — men skulle ock vi öfvade nu komma att bli de första att utdraga mot öfvade härar, så måste vi alla stupa utan nytta. Fiendens mod skulle ökas än mera, och svenska trupper, som derefter kommo att trampa med rysning och fasa vår förgäfves spillda blod, finge säkert ett lika öde. Guds milda hand befrämje kronprinsens alla visa afsigter: dessa vilja vi tappert och villigt och troget understödja framdeles, allenast vi icke må komma att hvarken nu eller framdeles sucka öfver förtryck eller våld eller annat. Vår unga blod är alltför dyrbar att spilla, men ingalunda för god att våga att uppoffra, då yttersta nöden fordrar. Just då är det vi samfäldt skola så villigt som vanligt fäkta för fosterlandet, för en älskad kronprins, verkliga fördelar och heder och ädla afsigter.

Men ännu hysa vi alla den oförgripeliga tanke, att, så länge den af K. Maj:t allernådigst förordnade roteringen icke hunnit till verkställighet, så länge ännu ett här i landet exoceradt manskap finnes ännu overksam onyttigt, så borde vi ingalunda utfordras på sätt nu synes påsyftas. Tit. vårde nu i nåder på det ömmaste detta lands planteskola, intill dess nöden trycker som hårdast.

Spara oss ynglingar från att hvarken nu undergå den omtalade lottningen eller snart komma att se oss nödtvungne bli de första att drabba emot en fullkomligen exerceerad fiende, så skola vi, när vår stund är kommen, visa oss i allt tappra, muntra, nyttiga. Under billigaste hopp om all nåd, rättvisa och om all likså skonsamma som ömma medfart skall visst ingenting blifva oss billigare än att inför vår vördade kronprins underdånigst ådagalägga vår kärlek till fosterlandet och inför Eders Höggreffliga Nåde, vår milde landsfader och beskyddare den djupa vördnad, nit och trohet, hvarmed önska i nåder framhärda till stofet

Eder Höggreffliga Nådes aller ödmjukaste tjenare,

å egna och samtliga så unga som gamlas vägnar:

Ola Persson i Esperöd.

Esperöd den 8 Juni 1811.

Hufvudmannens arrestering föranledde derefter en följd af uppträden med den utanför staden lägrade menigheten, som här meddelas i en rapport om händelserna af ryttmästare Geijer och i vittnesmål inför Luggude häradsrätt, som under den följande rättegången gäfvos af professor E. Z. Munck af Rosensköld m. fl., af hvilka professor Rosenskölds vittnesmål meddelas i sin helhet. Dessa handlingar torde på ett träffande sätt måla förhållanden och tidstämningar. Militäröfvermodet visar sig här, såsom annorstädes, under dessa händelser, i en föga angenäm dager.

Ryttmästare C. E. Geijer- von Geijers rapport.

Måndagen den 10 Juni var af landshöfdingen greve Rosen beramad till sammanträde med Luggude härads deputerade i afseende på förstärkningsmanskapets uttagande. Detta sammanträde var utsatt i Helsingborg, men som flera rykten föregått, hvilka gäfvos tillkänna deras missnöje, hvilkas år och andra omständigheter förbinda att personligen deltaga i conscriptionsvilkoren, och man med tämmelig säkerhet förmodade, att desse drängar skulle samla sig för att med magt hindra commitéens företag i likhet med de grunder, regeringen fastställt, togs här det arrangement, att ingen af allmogen, som ej var deputerad, fick under den tid commitéen var sysselsatt ankomma till staden, till hvilken ända poster utsattes vid tullarne och öfrige ställen, som föra hit. Detta verkställdes kl. 6 f. m. Militärstyrkan utgjordes af vanliga garnisonen, som består af 60 man Mörnerska husarer, hvaraf för närvarande 22 äro beridna, samt 25 man infanteri af konungens regemente, dessutom hit ankomna på landshöfdingens requisition, den på Tomarp varande exercisesqvadron, bestående af 48 man skånska husa-

rer, och 22 man äfven beridne husarer af Stockenströms esquadron, hvilka från Engelholm hit marcherat. Styrkan utgjorde således 92 man beridna och 38 man oberidna husarer samt 25 man af konungens regemente, hvilka jag således placerade, att allt vaktfritt cavalleri uppställdes utanför östra tullen. De oberidna begagnades till en del till poster och öfrige voro samlade till lösen och hvarest de kunde komma att behöfvas. Konungens regemente intog södra tullen. Vakterna återviste alla de som inkommo för att gå in till staden, hvilka äfven såsom spridda och ännu icke församlade återvände, men församlade sig i det stället på en slätt, kallad Ringstorps backe, liggande 3000 alnar från östra tullen, kl. 9 utgörande antalet af dessa ungefär 500 man.

Jag blef af landshöfdingen anmodad att på hans vägnar fråga dem, i hvad afsigt de församlat sig, hvartill de svarade, att de icke funno sig nöjda att utskrifvas, förrän roteringen utgått, och att de för ingen del inginge någon slags lottning, utan ville, då nöden det påfordrade (hvilken pröfningsrätt de likväl sig sjelfva förbehöllo), mangrant bidraga till sitt försvar¹). Jag föreställde

¹) I Geijers vittnesmål af den 19 Juli tillägges, att de sagt sig ej vilja blifva så illa handterade som med landtvärnet skett, och att de heldre ville dö på stället än undergå lottning, och att, då vittnet sökt lugna deras farhågor för lika behandling som landtvärnet rönt, svarats: ja blefvo detsamma lofvade den gången. Håradets kronofogde Ch. Lundbergs vittnesmål är i saken synnerligen upplysande. Deri säges att de församlade till honom sagt, att de förmodade, att något förstärkningsmanskap ej skulle behöfvas, när extra roteringen först blifvit uppsatt, och att lottning alltid kunde umbäras, enär de vid trängande behof vore beredvilliga att mangrant beväpnas sig till fäderneslandets försvar emot utländsk makt, och att de medlertid söndagseftermiddagar och vid andra lediga tillfällen ville låta öfva sig i vapnets bruk samt derunder sjelfva förse sig med kläder och föda, hvilket allt begärdes att landshöfdingen ville K. Maj:t i underdånighet föreställa. "Jag — berättar kronofogden — svarade härtill, att landshöfdingen då icke ville tala med dem, och att jag trodde det icke vara honom tillståndigt att göra föreställning rörande ändring i hvad K. Maj:t redan i nåder befallt, men tillstyrkte att directe genom deputerade i underdånighet göra allt anbud af deras samfälta tjänst, hvilket jag så mycket heldre trodde skulle vinna bifall, som K. Maj:t redan med nådigt välbehag emottagit en lika offert af Gotlands inneväpnare. Man invände väl deremot, att det vore osäkert, hvar konungen nu vistades, att man kanske icke fick företräde, och att man ej visste, hvem som ville åtaga sig att skriftligen uppsätta deras underdåniga anbud. Men sedan jag bestämdt försäkrat, att H. K. Maj:t konungen nu vore i Stockholm, att den aldringaste, i behörig ordning anmäld, visst icke vägrades att nalkas dess thron, och att, om det vore deras allvarliga beslut att göra samma offert som Gotlands läns inneväpnare, så skulle jag med största nöje skriftligen författa densamma med det förbehåll, att de nu skulle genast åtskiljas, hvilken min proposition slutligen bifölls utom af några få, kanske 10 personer, hvilka kvarstannade, dels för att välja nya deputerade att sända till Stockholm, och dels för att afbida de deputerades återkomst från staden, hvilka, alla mina försäkringar oakadt, af en del ännu troddes förhafva lottkastning på rådhuset i Helsingborg." — — — Kronofogden

dem oförståndet af deras påstående och bad dem åtskiljas och återgå hem, men utan önskad verkan. Jag aflemnade landshöfdingen underrättelse om hvad de sagt och återvände till dem på landshöfdingens befallning med det svar, att ingen ändring kunde vinnas i hvad konungen funnit godt till landets och deras bästa förordna. Under tiden hade folksamlingen ökat till omkring 800 man och jag låtit cavalleriet marchera närmare uppställt på landsvägen. Jag uppläste för dem H. H. kronprinsens tal till Wermdöboarne och använde all möjelig möda, för att i godo få dem åtskiljde. Nu sade de sig också häruti vilja uppfylla min önskan, så snart deras deputerade återkommo, hvarom förfrågan afgick till landshöfdingen, som detta beviljade. Innan kommitterade åtskiljdes, medtogs någon tid, så att klockan var vid $\frac{1}{2}$ till 1, då de deputerade återkommo, hvilka för folksamlingen förklarade, att icke någon ändring kan vinnas, utan bådo dem återgå hem, hvilket äfven af större delen åtlyddes. De öfriga stadnade qvar, alla af dem sade sin deputerade en bonde vid namn Ola Persson från Esperöd af Wäsby socken icke hafva återkommit, hvarföre de icke kunde förmås att återgå, emedan de lofvat honom afbida dess ankomst. Vid efterfrågan ankom nu berättelse, att deputeraden Ola Persson var af landshöfdingen arresterad för en af honom till kommittéen inlemnad skrift. Drängarne underrättades härom med tillsägelse att i godo återvända, så vida de icke med makt ville tvinga mig dem dertill förmå, men de svarade mangrant nej, hvarvid en vid namn Jon Larsson med hot och uppmaning till de öfriga isynnerhet utmärkte sig. Nu hade jag dragit kavalleriet närmare folksamlingen ned på slätten och befallte inhuggning, som genast verkställdes. Bonddrängarne lupo af alla krafter sin väg och spridde sig på fältet. De blefvo påföljde på alla kanter utan försök att vidare församlas. Under samma operation blefvo många bonddrängar mer och mindre blesserade, och var Jon Larsson en af dessa, hvilken tillika fasttogs och arresterades. Sedan sammandrog jag kavalleriet och utställde en observationsvakt bestående af 1 underofficer och 12 man. De öfriga återmarcherade till staden. — — —

Vid detta uppror blefvo alla fogliga medel använda, men den tygellöshet, som är rådande hos allmogen, och den obetydliga aktning, de visa för öfverhetens bud och befallningar, gjorde oundvikeligt att med makt dämpa deras företag, hvilket jag likväl befarar icke förekommer ytterligare uppträden. Bestrafningens allvarsamhet på dem, som äro tagna för hufvudet, är det enda, som

slutar sitt vittnesmål med den upplysning, som han anser sig skyldig att gifva, "att hela folksamlingen var obehäpnad och såväl i tal som i åtbörder försäkrade, att dess sammankomst icke skett i någon våldsamt afsigt."

längre nu för ögonblicket imponerar på detta råa och lagtrotsande folk. Helsingborg den 11 Juni 1811.

C. E. Geijer.

Professor E. Z. Munck af Rosenskölds vittnesmål.

Kallad såsom vittne i afseende på det uppträde, som den 10 sistlidne Juni å Ringstorp vid Helsingborg föreföll, då deputerade voro der församlade rörande förstärkningsmanskapets utgörande, får jag lemna följande upplysning och den så fullständig, som jag så lång tid efter händelsen är i stånd till.

Flera veckor före uppträdet den 10 sistl. Juni vid Helsingborg berättade mig en bonddräng från Vestra Ramlösa, som skjutade mig, att drängarne i trakten ärnade erbjuda sig att mangrant låta inöfva sig i vapen till rikets försvar i stället för att lotta till förstärkningsmanskapets utgörande. Jag kunde icke upp- täcka minsta afsigt att göra detta erbjudande med våld till ett påstående, och jag hvarken till- eller afstyrkte ett sådant förslag. Jag hade sjelf börjat discoursen i detta ämne med att söka betaga honom farhågan för förra landtvärnets elaka behandling, hvilket jag af flere skäl förklarade numera icke kunde inträffa. Jag har nästan aldrig försummat något tillfälle att meddela denna min öfvertygelse åt allmogen.

Den 9 sistl. Juni kom jag till Helsingborg. Man omtalte, att Luggude härads drängar väntades morgonen efter till Helsingborg, för att vid det der beordrade sammanträde af deputerade protesterä emot utskrifningen genom lottning. Jag väntade så mycket mindre häraf något uppträde, som jag visste att kongl. förordningen dess angående icke blott tillät utan föredrog legning. Morgonen derpå underrättades jag, att drängarne redan anländt till höjderna af Helsingborg, men utan någon slags beväpning; att de väl försökt ingå i Helsingborg, men alls inte att dit intränga, då de af militairen blifvit afviste.

Ungefär kl. 8 om morgonen träffade jag par hasarde, blott sjelf halfklädd, uti förstugan af det hus, der jag hade mitt logis, hr landshöfdingen greve Rosen, med ryttmästaren och riddaren Geijer nedkommande från hans exc. greve Essen, boende i samma hus. Landshöfdingen började discours om dagens angelägenheter, och jag tog mig friheten tillstyrka att, då landshöfdingen icke sjelf ville tala med de församlade, låta hr ryttmästare Geijer, som redan haft samtal med dem, uppläsa för dem kronprinsens tal till Vermdöboarne, tryckt i inrikes tidningen. Som landshöfdingen ej bestämdt svarade härtill, skaffade jag mig sjelf ett exemplar af detta tal och skyndade ut till menigheten. Jag fann den samlad obeväpnad icke i en enda skock utan i flere afdelningar, dock de från Kullen, blåklädda, alla åt Allerumsvägen, de öfrige med hvit-

grå tröjor längre borta nedåt Fredriksdal. De stodo alla på samma fält, der deras förfäder 100 år förut efter en kort tids inöfning i vapen under en Stenbock slagit danskarne och frälsat riket från det värsta af allt, ett utländskt ok. Öfvertygad, att denna allmoge icke vanslägtats, hoppades jag, förmodligen känd af flera af dem, kunna såsom enskild man öfvertyga dem om faran och olagligheten af deras sammanskockning och nödvändigheten att genast åtskilja sig. Jag bedrog mig ock icke i detta hopp, ty långt innan slutlig inhuggning på de öfverblifna skedde, hade de flesta åtskiljts.

Jag föreställde dem först nödvändigheten att åtskilja sig, dels för framtida svåra följder genom lagens åtgärd, dels för faran att nu genast blifva nedhuggna. De svarade, att de intet ondt hade i sinnet, och trodde derföre, att intet ondt kunde vederfaras dem. Jag sökte öfvertyga dem, att, om ock deras afsigter voro goda, var dock det sätt, de valt att yttra dem, olagligt och i lagen med svårt straff belagdt, att, om de nu åtskiljde sig godvilligt, kunde de både hoppas nåd för det brottsliga i denna sammankomst och att afseenden kunde göras på deras anligganden, om dessa voro billiga, men om de envist kvarblefvo, kunde de blifva inför regeringen anskrifna som farliga upprorsmän, hvilkas rättigheter snarare förtjente minskas än bibehållas. De sade sig hafva samlats blott för att tala med landshöfdingen, anhålla om att slippa lottning och i stället erbjuda sig att likt Gottlands allmoge mangrant låta exercera sig, derunder sjelfva kläda och föda sig, för att försvara riket mot fiendtligt anfall, men med vilkor att de ej skulle tagas utur landet och att roteringsmanskapet först skulle uppsättas, emedan de fruktade att de (extra) roterade hemmansägarna ville alldeles undandraga sig roteringen eller ock af förstärkningsmanskapet utgöra det.

En annan klagade öfver att det unga manskapet uttagits under sista kriget och de i fredstider lönte exercerade trupper blifvit hemma. Jag försäkrade dem, att roteringen kom ofördröjligen att uppsättas, att fast de nu utskrefvos, var det ej säkert, att de genast skulle uttagas, mycket mindre kunde deras mangranna beväpning behöfvas. Vidare att om de reguliera trupperna ej kvarlemnats under sista kriget för att försvara Skåne, hade allmogen mera förlorat af fiendens infall än genom landtvärnets uttagande, och att de hade af nuvarande regering att hoppas, då de haft af den förra under Gustaf Adolph att frukta i krigsangelägenheter. Allmän fann jag hos dem den misstanken, att vid sammanträdet af deputerade den dagen i Helsingborg skulle lottningen ej blott öfverläggas om utan ock verkställas, samt att de utskrifna genast skulle uttagas och föras i kriget.

Men den allmännaste känslan, som yttrade sig hos dem och ibland förledde dem till förtviflans språk, som jag dock aldrig hörde vanhelgas af ovet ännu mindre af skällsord, var fruktan

för det rysliga öde, som öfvergick sista landtvärnet och nästan mangrant det som kom till Carlskrona, dit just denna orts landtvärn varit skickadt, och hvarifrån knappt så många återkommo, att de kunde anföra beskrifningen om de öfrigas oerhörda elände, frambragt af brist på de oundgängligaste, ehuru oftast lättaste oeconomiska och medicinalanstalter, och som ej en gång gaf dem tid att på ärans bana finna döden. Denna farhåga trodde jag mig bäst kunna betaga dem genom att för dem uppläsa kronprinsens tal till Vermdöboarne. Jag hann för särskilda floccar af dem uppläsa det två gånger, innan ryttmästare Geijer kom och det för dem uppläste. Flere gånger repeterade jag för dem de strofer deraf, som så kraftfullt varna den skyldige för lagens näpst, men också lofva de utskrifne den ömmaste behandling, således motsatt den af förra landtvärnet. Jag sade dem ock, att vår krönprins sjelf varit soldat och således bäst känner en soldats behof, att h. k. höghet blifvit af allmogens egna fullmäktige såväl som af alla ståndens vid riksdagen vald till tronföljare, icke blott för det han var en af verdens största generaler, utan ock för det våra fångna landsmän haft tillfälle förvissa sig om dess ömma omsorg om trupperne under dess befäl och sin nitälskan för en lagbunden frihet. Jag sade dem, att, om de trodde sig lida orätt, kunde de med all säkerhet genom deputerade vända sig till regenten sjelf, som kunde besluta hvad landshöfdingen kanhända ej hade rättighet till. Hvad jag med flera af mina bekanta, såsom vice häradshöfding Grengman, tullförvaltare Cöster, assessor Cöster, professor Liljevalch med flera, men förnämligast befallningsmannen i orten Lundberg således för dem enskilt talte, men isynnerhet uppläsandet af kronprinsens tal hade den verkan, att en stor del åtskiljde sig och begäfv sig på hemvägen, äfven innan de deputerade från sammanträdet i Helsingborg återkommo, och de öfriga sade sig blott vänta på sina deputerade för att göra detsamma.

Jag ansåg derföre allt uppträde omöjligt och återvände till Helsingborg. Straxt efter såg jag de deputerade nedkomma från rådhuset, der sammanträdet varit. Jag bad dem skynda ut till folkhopen, emedan ännu en del väntade deras återkomst för att gå hem, men ett par af dem sade sig hafva ärender i staden att först uträtta. Jag skyndade mig åter ut, fann husarerna ryckta längre fram åt Allerums- eller Kullavägen och en del allmoge stå vid en grind nära dragone- eller holländska väderqvarnen. Jag sade åt dem och ryttmästare Geijer, att jag sett deras deputerade vara på vägen åter, men att jag gått en kortare väg. Småningom ankommo de deputerade, men ändå kvarblefvo kring 50 af Kulladrängarne, af hvilka en del sade sig vänta på sin deputerade Ola Persson, en annan del både ryttmästare Geijer om lof att sedan få i enskilda ärender ingå i staden, hvilket han lof-

våde dem med förbehåll att gå några få i sänder. De sade honom, att de skulle åtskiljas, så snart nämnde deputerade hann utkomma, hvarpå han ännu ytterligare visade dem den foglighet och befalle 2 af dem åtfölja cornetten grefve Barck till Helsingborg, för att uppsöka Ola Persson och ledsaga honom till dem. Under denna mellantid af ungefärligen en halftimma minskades flocken ännu något, så att jag, baron Fredr. Stjernblad m. fl. sade det ej vara värdt för oss stadna längre qvar, emedan allt var förbi, och flera stadboar gingo hem i den öfvertygelsen. Der syntes nästan flera spectateurer än sammanskockade drängar. Kort innan grefve Barck kom tillbaka, uppkommo från den del af fältet vid Fredriksdal, der en hop drängar klädda i hvitgrå tröjor varit församlade, men ock åtskiljts isynnerhet på f. d. riksdagsmannen Knut Perssons öfvertalande, först en flock af 7 å 8 drängar och straxt efter en lika stor och ställde sig jemte andra åskådare bakom och på gärdesgården bredvid nämnda grinden. Desse hade icke hunnit erhålla anmaning att åtskiljas, när ändtligen grefve Barck återkom. Han vände sig direct till de få öfverblefne Kulladrängarne vid grinden, icke 50, och jag vågar ej säga dem varit öfver 30 till antalet. Han sade sig hafva ordres förkunna dem, att deras deputerade Ola Persson var arresterad, och att, om de ej skiljdes åt genast, skulle de dertill med våld tvingas. Precis orden härvid minnes jag icke. Så snart ryttmästare Geijer hörde detta, ryckte han genast fram till grinden med första afdelningen af husarerna och, då efter hans anmaning de nekade att åtskilja sig, red genast in på dem och så hastigt efter anmaningen, att der ej var mera tid för dem att sjelfmant åtskiljas eller springa undan, helst husarerna förföljde dem ett långt stycke, äfven dem som redan förut begifvit sig på hemvägen. De drängar, som redan från fältet nyss uppkommit, skyndade sig öfver gärdesgården tillbaka samma väg de kommit, men blefvo i sitt lopp hindrade af de öfriga detachementen husarer, och hela styrkan af dessa, ungefär emellan 90 och 100 man, uppmuntrade, som jag tydligen hörde, af en underbefälhafvare att hugga dugtigt på, förföljde de flyktande bönderna, af hvilke en del blesserades, en del räddade sig medelst det tutviga fältet och den näst gränsande skogen samt att de kastade sig på marken. Blott en af dem togs till fånga, som jag såg öfver näsan huggen och hvilken jag tyckte, ehuru jag det ej på ed kan säga, var den samme, som jag förut hört tillsäga de andra vid grinden att ej åtskilja sig, då de, som orden föllo, "ej gjorde annat än stå på svensk jord". Jag såg icke någon bonde göra motstånd. Väl ropte någon att placemajoren kapten Segebaden blifvit slagen af hästen, emedan man såg dess häst springa lös ikring, men jag har ej hört, att det skett genom böndernas åtgärd.

Så länge jag var ute på Ringstorp, rådde en ovanligt allmän tystnad och stillhet bland en så stor folkmängd. Äfven då flera på en gång, fast ej högljuddt, talte till ryttmästare Geijer, tego de straxt alla, när han roppte tyst. Icke heller hörde jag ett enda skällsord eller oartigt uttryck af dem, icke en gång när deras tillbud att genast mangrant låta exercera sig besvarades med tillbudet att ge hvardera 10 rdr b:co i värfning för det de hade en så stor håg för krigstjensten, icke heller hörde jag dem tillerkänna sig pröfningen, då de skulle tagas ut. Högst 3 å 4 af dem hörde jag tala i en stursk eller trotsig ton, men utan oljud eller minsta oovett. Det djerfvaste uttryck, jag hörde, var af en, som, då de hotades med nedhuggning, sade: det är så godt att dö först som sist. Deremot beklagade sig flera och i en sorglig ton öfver sina likars grymma öde i Carlskrona sista kriget. En af dem sade sig hafva mist två bröder der inom få månader, att han sjelf var siste sonen af älderstegne föräldrar, som skulle dö af sorg, om de ock förlorade honom. Ingen åbo fann jag närvarande, men väl en och annan torpare, som sade sig ej veta, om de från utskrifning voro befriade. Äfven fann jag af de frågor, som ställdes på mig, en förundransvärd okunnighet om förordningens angående förstärkningsmanskapet mening och afsigt. Man frågade mig, om de utskrifna skulle blifva soldater för all sin listid och värfvade som i Skåne, om de ej finge lega, utan skulle lotta, om icke den uppskjutna roteringen skulle tagas af förstärkningsmanskapet och antalet af detta ersättas med ny utskrifning. En trodde sista förordningen icke vara konungens bud, utan presternas oeh herremännens uppfinning, andra, att de skulle genast uttagas och skickas utrikes. Jag bød till upplysa dem om deras misstag och försäkrade dem, att vi nu hade en helt olika styrelse emot den under förra konungen, Gustaf Adolph, och en regent, som ej onödigtvis utkallade manskap och, då nöden var inne, sörjde på allt sätt för dess behof och delade lika öde med dem.

Slutligen får jag intyga, att hr ryttmästare Geijer visade i det längsta största foglighet i dess ofta repeterade anmaningar till folkhopen att skiljas åt, men att jag intet ord af någon befälhavande hörde för att upplysa dem om deras misstag i anseende till förordningens rätta förstånd och afsigter.

Såsom bestyrkande vittnen kan jag åberopa nästan alla de ståndspersoner, som utom mig voro ute vid uppträdet, såsom de förutnämnde, baron Fr. Stjernblad, lagman Ståhle, major Toll, öfverstelieutenanten och riddaren Björnstjerna, contr. Callerholm, handelsman Hammar, hr Gjörloff, tracteur Munthe med flera.

I särskilda yttranden på grund af aktors frågor tillade prof. Rosensköld följande:

att den, som erbjöd de församlade att taga värfning mot 10 rdr

b:co hvardera, var placemajoren kapten B. v. Segebaden, att allmogen lemnade all uppmärksamhet och bifall åt honom, då han uppläste kronprinsens tal till de deputerade från Vermdön, och att han icke hade sig bekant eller någon anledning att förmoda, att det uppträde, som i Helsingborg förefallit, stode i sammanhang med dem, som i trakten af Ystad och Malmö timat, hvarken till sammansättning eller utförande, liksom han ej heller eger anledning att tro, det främmande inflytande egt rum på hvad vid Helsingborg inträffat. Likväl förmodade han, att elaka rykten varit utspridda och *intressen förenade uti att antingen underhålla eller icke förekomma allmogens misstag i anseende till förordningen om förstärkningsmanskapet*¹⁾. Försummelse och brist på drift till-

¹⁾ Öfver dessa ord begärde aktor något senare Rosenskölds förklaring (prot. ²/₃ 1811). Den gafs i följande diktamen ad protocollum.

"De till sin afsigt elaka och till sin grund falska rykten, som utspridts förmodligen af några få missnöjda, hvilka äfven den nödvändigaste regementsförändring och den visaste regering ej kan undgå att misshaga, voro: att extra roteringsmanskapet skulle uttagas af förstärkningsmanskapet och ej utskrifning till det förras ersättande påbudas eller ock alls ingen extra rotering bli af; att de som utskrefvos skulle genast utskickas till Frankrike; att de på all sin lifstid skulle bli soldater, och slutligen att vår kronprins rest ur landet och derföre nyss passerat Helsingborg o. s. v.

"Det var de särskilda oroterade hemmansägarnes förenade intresse, att de, som till utskrifning voro förfallna, lottade och icke legde, ty då minskades icke för dem tillgången på lösdriifvare och frivilliga; således var det deras gemensamma intresse att låta allmogen vara i okunnighet eller ovisshet om sin i förordningen förvarade rättighet att i stället för lottning få lega; och denna okunnighet var så allmän, att jag sjelf hört den vid Klågerup commenderande generalen offentlig förklara, att de till utskrifning förfallna ej borde få lega, utan lotta, och att de, som nekade att lotta, genast borde skjutas för pannan, samt slutligen underrättad om förordningens innehåll, förklarade sig ej läst eller känt denna förordning.

"Försummelse eller overksamhet vid detta tillfälle ha naturligtvis, förmodar jag, de personer gjort sig skyldiga till, som haft sig af regeringen uppdraget att för allmogen föreläsa och behörigen förklara förordningen samt upplysa dem om sina misstag i anseende till dess mening och ändamål, äfvensom om grundlösheten af kringlöpande rykten, men också de, som af egendomsrätten hade en större makt och myndighet öfver sin allmoge än någon annan samt dagligt tillfälle att råka och tala vid dem."

På ytterligare tillfrågan tillade professor Rosensköld, "att han icke hade någon kunskap om, hvilken eller hvilka individer till de omnämnda elaka ryktena varit upphofsmän eller de samma utspriddt, äfvensom icke heller, hvilka individer i synnerhet gjort sig skyldiga till försummelse eller overksamhet i afseende på allmogens upplysande", hvarjemte hr professorn yttrade: "att man af en allmän verkan kan förmoda en allmän orsak, utan att derför kunna en detalje uppgifva denna; likväl säges det ej vara obevisligt, att förordningen angående förstärkningsmanskapet ej varit på alla ställen behörigen uppläst, mycket mindre förklarad, men för närvarande är jag icke försedd med medel att bevisa det, som framdeles kunde blifva bevisligt, liksom jag icke heller kan uppgifva något visst ställe, der en sådan uraktlåtenhet förevarit."

skref han dock en ännu större andel härutinnan. Slutligen samlade han sitt totalomdöme öfver rörelsen vid Helsingborg sålunda, att han fann den i det hela fredlig; sammanskockningarne på slätten gaf han deremot predikaten våldsam och upprorisk.

Rosensköld tog sig äfven anledning att i sammanhang med detta fällda omdöme ingå på frågan om den nämnde Ola Perssons arrestering. Härvid blef han afbruten af aktor, häradsh. Rundqvist, som anmärkte, att han ej blifvit kallad som vittne angående denna omständighet, men då han begärde domstolens utslag häruti, utföll detta så, att det ej kunde honom förvägras. Till följe häraf afslöt han vittnesmålet med följande tillägg, som upplyser förhållandet.

”Vid min återkomst till Helsingborg erfor jag, att deputeraden Ola Persson icke blifvit arresterad, förrän grefve Barck efterfrågade honom, för att få honom ut till de öfverblifne af folksamlingen, som väntade på honom, och att han fri och ledig fått nedgå från sammanträdet angående förstärkningsmanskapets utgörande. Först en hel timma efter sammanträdet verkställdes arresteringen.

På uppträdet vid Helsingborg följde snart rättegång inför Luggude häradsrätt, hvarom d. 16 juni med extrapost befallning från Göta hofrätt afgått. Häktade voro då endast tvänne, den omtalade Ola Persson från Esperöd och husmannen Jon Andersson från Tjapphusen i Jonstorps socken, hvilken var den ende som vid militärens angrepp på bönderna vid Kragstorp blifvit tillfångatagen ¹⁾). Dessa fördes åter från Landskrona slott till Helsingborg, hvarest å rådhuset urtima tinget hölls. Ola Persson förklarade nu, att han ej sjelf författat den inlemnade, brottslig befunna skriften, utan att den vid sockenåboarnes möte blifvit till honom öfverlemnad, försedd med de flesta af Luggude härads socknars namn. Allt flera personer indrogos nu i målet, och några rättegångsdagar derefter upptäcktes författaren, e. o. regementspastorn magister Petrus Timelin, en 52 års gammal prestman, som sedan länge lemnat embetet och bosatt sig på gården Gunnarlunda i Allerums socken. Vid förhör erkände denne utan all

¹⁾ Han förklarade sig hafva kommit till Helsingborg i akt och mening att köpa en skäppa salt, men då han vid Statterna derifrån hindrades och tillfrågades hvem han var, hade han svarat: en kristen, hvarpå han till genmäle erhölet ett hugg öfver näsan och blifvit arresterad.

tvekan författarskapet och blef omedelbart häktad såsom politisk förbrytare. Han berättade sig ha författat skriften på anhållan af ortens beväringsskyldiga ungdom, af hvilken ombud infunnit sig hos honom med yttrande, att förordningen om förstärkningsmanskaper vore ett påhitt af herremännen för att slippa från extra roteringen; kronprinsen hade rest sin väg ur landet; de sjelfva skulle föras ur landet. För att lugna de upphetsade sinnena, hade han skrifvit hvad som begärdes. Detta var hufvudinnehållet af den långa, förvirrade försvarsskrift, som Timelin inlemnade. Aktor i målet, landsfiskalen Rundqvist åberopade mot Timelin 6 kap. 5 § missgerningsbalken och yrkade landsflyktsstraff å honom samt straff å Ola Persson enligt 6 kap. 2 § missgerningsbalken och mot alla de öfriga, som under ransakningens gång inblandats i målet, straff af olika grader, dock under uttalande af önskan, att nåd måtte gå för rätt, enär efter hans öfvertygelse "snarare okunighet och missledda begrepp än elakt uppsåt vållat allmogens olagliga förfarande." Häradsrätten remitterade målet till den division af Göta hofrätt, som på kgl. befallning begifvit sig till Skåne för att afkunna domarne. Af de domar, denna fällde, anteckna vi den å regementspastor Timelin, som löd å 1 års fästning, ett straff, som han äfven utstod. Tiden var ej ömsint af sig: det hade blifvit upplyst, att han tidtals led af en sinnessjukdom.

2. Uppträderna vid Ystad och i Färs härad.

I Ystadstrakten, inom Ljunits, Herrestads, Wemmenhögs och Färs härader begynte äfven missnöjet och öroligheterna tidigt att yppa sig. Landshöfding Rosen hade utsatt ett möte för socknarnes deputerade att hållas redan d. 4 Juni i Ystad, men när t. ex. sockenstämma d. 23 maj hölls i Söfde församling, vägrade till prestens bestörtning socknemännen att utse några deputerade alls, inga föreställningar kunde rubba detta deras beslut. På lika sätt aflopp det i Blentarp och kringliggande socknar alltifrån Brandstad och nedemot Ystad. Öfverallt hördes yttranden, att aenting skulle man ur huse gå ut eller ingen; lottning ville man ej underkasta sig. I stället för att sända deputerade till landshöfdingens möte i Ystad, beslöto äfven här de lottningsskyldige att i massa infinna sig.

På de Piperska godsens Krageholm, Högestad och Baldringe samlade sig samtliga drängar d. 26 maj och begärde ett samtal med godsherrn angående förstärkningsmanskapets utgörande. Då han sökte öfvertyga dem om nödvändigheten att uppfylla förordningens föreskrift, svarade de redan, att om en skulle gå ut, ginge de alla, och att de från nu icke tänkte lyda någon slags befallning om arbete vid herregården. Uppträdet på Krageholm var det första af bullersam natur: flera gånger hördes rop: "kom på-gar, låt oss begynna här!", och massan sökte intränga i de greffliga rummen; men till ytterligheter kom det dock icke.

Med anledning häraf utfärdade landshöfdingembetet d. 30 maj en allmän kungörelse, hvori det uti bevekliga ordalag varnade menigheten för lagstridiga handlingar och hotade med lagens straff: ett vite af 16 rdr 32 sk. b:co utsattes för den, som vägrade deltaga i val af sockendeputerade.

Angående de följande händelserna vid Ystad och inom Färs härad lemna följande bref från landshöfding Rosen till exc. Toll och en brevexling mellan den senare och general-adjutanten friherre Platen på Lövestad upplysningar.

Bref från landshöfding Rosen till exc. Toll.

Malmö d. 30 maj 1811.

Eders Excellence.

Jag hade väl aldrig trott, att jag skulle behöfva taga min tillflykt till E. Exc. för att skydda mig i mitt län, men när jag rapporterar till E. Exc. finna vara af den särdeles beskaffenhet, att de passera railleri. Jag gifver ut en skarp publication, som skall blifva uppläst i de häraderna pingstdagen, och hvilken jag förmodar skall göra slut på alltsammans, men som sådant intet är säkert, och jag, ehuru intet hatare af stora societeter, skulle finna mig mycket generad af kanske 1800 drängars besök vid mitt fredliga förhållande i Ystad, har jag funnit bäst vara taga min tillflykt till E. Exc:s kraftiga argumenter. Osäker, hvad utväg E. Exc. behagade vidtaga, har jag tagit mig friheten bedja grefve Ridderstolpe i tysthet tillsäga compagniecheferna i Ystad att ej utsläppa hästarne, förr än jag erhöi E. Exc:s svar, helst det ej kan göra mera än en dags uppehåll, ty pingstaftonen reser jag till Marsvinsholm och kan således der få äran bekomma E. Exc:s svar. Ryktet säger, att E. Exc. i dessa dagar ärnade sig till Ystad; det vore mig en särdeles fögnad att der få äran råka E. Exc., ty eljest ser jag in-

tet huru det skall ske, ty ifrån den 4 juni till den 18 juli har jag intet mera än 2 dagars frihet.

Ystad den 4 juni 1811.

Jag tackar ödmjukast för E. Exc:s gracieusa bref och assignation på den beväpnade magten. Jag kom till Marsvinsholm pingstafven och fick om pingstdagen genast den rapport, att min publication gjort en stark effect, att hjeltarne voro slagna, och att fullmäktige voro räddare för rikets än för drängarnes hot. I går eftermiddag for jag hit, och sedan jag låtit utgå den underrättelse i hopen, att jag sköt skarpt på dem, om de i massa försökte komma till staden, befalle jag länsmännen hvar i sitt district passa på, om några skulle komma, och ytterligare säga dem det samma. Icke förty kommo en stor hoper drängar i förmiddags antågande. Jag anmodade ryttmästare Kellman att förhindra dem komma in i staden, hvarpå han lät patrullera rundt omkring, men blef ej litet surprenerad, när han gaf mig tillkänna, att ryttmästare Platen, som han med någon styrka skickat dem tillmötes med tillsägelse, att de ej fick komma till staden, emedan jag blott kallat fullmäktige och hade nog göra med dem, funnit dem ganska nyktra och utlåtande sig, att de visst ej voro utgångna uti någon ond mening, utan blott för att af mig få veta, om de ej fick vara med, när om dem voterades. Platen svarade, att i dag vore ej fråga om någon votering, utan blott om propositioner, dem konungen gjorde hemmansägarna, hvarpå han steg af hästen och talte med dem samt besvarade deras dumma frågor så godt han kunde. Då detta var gjordt, sade de helt tranquil: det är då väl bäst, att vi ta hvar till sitt, efter vi intet få tala med landshöfdingen, och derpå åtskildes de och gingo hvar på sitt håll. Således tror jag, att denna projecterade insurrection är slutad, och skall, då jag i morgon återkommer till Malmö, taga vidare imponerande mesurer. Jag dömmar det så mycket säkrare, som åboarne i Söfde och Olstorp, som refuserat votera, och öfver hvilka jag förordnat action och extra ting, i dag hade ej mindre än tre fullmäktige och på köpet medsläpat Eric Pipers inspector att tigga för sig, att jag ville återtaga mina ordres, men jag svarade dem, att jag redan rapporterat konungen min åtgärd, att jag numera ej disponerade öfver en sak lemnad i lagens hand, utan önskade blott, att de kunde finna skäl, som friade dem från det ansvar, dem pålåge att ej hafva åtlydt konungens befallningshafvandes ordres. I öfrigt har man bibringat dem en mängd villosatser, men jag hoppas, jag så småningom skall komma underfund med upphofsmännen. När jag blifver mindre öfverhopad af folk, skall jag hafva äran omständeligare utlåta mig om denna sak. Emellertid är jag desperat, att Hs Exc. Essens projecterade visite

betagit mig den äran få råka E. Exc. och muntligen få försäkra om den vördnad, med hvilken jag framleffer etc.

Lund den 6 juni.

Eders Excellence.

Jag tackar ödmjukast för rådet om uppläsandet af budkaffeförfattningen, det hade jag verkligen glömt; nu blifver den uppläst, så fort ske kan, jag hoppas på många ställen nästa söndag. Alla facta, som göra uppehåll eller hafva någon suite, skall jag visserligen beifra, men sådana, som blott varit bondesladder och, fast ej rätt, ingen skada åstadkommit, tror jag med den allmänna jäsning, som nu är i hela landet, är bäst förbigå, allenast saken går, ty knappast lärer hvar 10:de socken vara fri från något slags uppträde antingen vid valet eller emellan drängarne. Det olyckliga är den stora brådskan, som gör, att jag aldrig får tid vara på ett ställe mer än förrättningsdagen, så jag kan hinna tala med folk och forska ut saken. Om fredag eftermiddag reser jag likväl till Helsingborg och skall då taga mina mesurer, ty det förhåller sig alldeles riktigt, att i Luggude härad varit drängsamlingar lika som vid Ystad. Vid sammanträdet härstädes i dag var ingen dräng synlig, men ibland fullmäktige mycken skiljakthet i fråga om värfningarne, dem hvar ock en utsatte inom sin socken.

*Brefvexling mellan generaladjutanten friherre C. G. v. Platen
och exc. Toll.*

Platen:

E. Exc. må tro, att folket ikring Ystad är i en besatt jäsning öfver utskrifningen, och jag är öfvertygad om, att det är le tiers état, som i löndom blåser under, och som verkligen förlorar mäst vid utskrifningen, ty hela den skaran, som födt sig på krånge, kram, process och allmogens enfald, torde stryka antingen på lottning eller som lösdrivare. Klara bevis saknar jag väl ännu, men stödjer min sats på hvad rykten, som utspridas och som ej komma från allmogen, till exempel att kronan till sina behof af beklädning satt allt deras valmar i requisition, som finnes hos färgarne etc. — — — Det kan jag hafva äran försäkra, att här kokas något, som ej är godt, och som ej förbättrades med sätet att taga saken d. 4:de i Ystad. Allmogen, som nu tror sig hafva intimiderat, bör med alfvarsamma steg desabuseras eller man kan vänta sig mycket. Jag finner en förbehållsamhet hos dem, jag nu talar med, som jag så mycket mindre tycker om, som den

kommit på tre dagar. Tidens utdrägt med roteringen har gjort mera till detta missnöjet än man tror. Det uttydes på ett sätt, som ej är till possessionaternas fördel, näml. att detta förstärkningsmanskap skall gå i stället för dem, på det godsegarne måtte slippa. Men underligast är, att man hörer dem tala om riksdags-händelser och beslut på ett alldeles förtydtd sätt. Allt detta kunna de ej hafva af sig sjelf.

Lövestad d. 13 juni kl. 10 aft.

Nu kom jag hem och fann full bondesamling i byn. De hade haft bud med 2 bondebrängar från Vanstadtorp, hvars namn jag än ej fått veta, att vid hotelse af lif och lemman infinna sig allt hvad drängar var om lördags förmiddag vid Rynges gård på därvarande hed. Jag gick genast i hopen och i vittnens närvaro läste lagen för dem, sedan presten uppläst förordningen om budkafle. Jag tror ej, att några härifrån komma, men skyndar att rapportera samt rider genast till Vanstad att inhämta vidare omständigheter samt utbeder mig order med samma express.

Lövestad d. 14 juni.

Platen:

Den 13 juni kl. mellan 2 och 3 eftermiddagen infunno sig drängarne Per Jepson och enkan Luus' son Nils, begge från Vanstadtorp i Lövestads by, och, då åldermannen var sjuk, förmåddes dess dräng Anders Persson tuta i byhornet och samla en del mennar och mäst alla drängar. Där skola de förkunnat, (att) alla drängar böra möta om lördags förmiddag på Rynges gårds ängar vid hotelse, att hela skaran annars skulle gå by från by och med våld uttaga dem. Sockneskräddaren Knut i Lövestad har i synnerhet på samlingen talat för detta uppträdes nödvändighet. Kunskapen härom föranledde gårdagsrapporten, hvarpå E. Exc:s svar nu ankom kl. $\frac{1}{2}$ 2. Till åtlydnad af denna befallning har jag beordrat öfverstelöjtnanten Hallenborg med 2:dre majorens eskvadron genast uppbyta och till vidare ordres samlas i Tranås. Ett corporalskap af lifeskvadronen har ordres inställa sig här. På stället har jag redan ryttmästare och lieutenant Rosencrantz med 8 man af min eskvadron, som dock åtgår mest till brefordonancer, och lieutn. Ljung, kvartermästare Kohrtz med 1:sta corporalskapet samt hvad som fins i Weberöd, Hemmestorp och Hellestad är beordrat hit och till Vanstadtorp.

Major Rothlieb har ordres att samla hästar och folk af dess eskvadron på rusthållen samt afbida vidare ordres.

Osäkerheten, hvarest han kan behövas, orsakar, att han ännu ej är i rörelse.

Så fort jag samlat tillräcklig styrka, skall jag söka gripa de brottsligaste. Jäsningen är stor i hela trakten och osannin-

garne oräknelige. Jag vet ännu ej visst, om alla med godo kunna hållas hemma, men tvekar ännu. Jag sätter mig nu till häst att i militairisk skrud bjuda lydriad och tror det skall göra verkan.

Ystad d. 14 juni 1811 kl. 8 eft.

Exc. Toll:

Jemte approbation af de af Herr Baron och Öfversten redan vidtagne åtgärder, får jag äfven den äran meddela de underrättelser om chouanerne, som sednast inlupit.

Ryttmästare Kellman har hela natten förgäfvets sökt de upproriske i nejderna af Ryssgård, där de i natt skulle vara församlade. Fru Hallenborg var fullkomligt säker och trodde sig med visshet veta, att Svaneholm icke heller vore infesteradt, emedan dess ägare, som rest från Ryssgård i går afton, lofvat henne att ofelbart underrätta, ifall han hos sig förmärkte samlingar. Tranquil återvände Kellman, för att omkring Marsvinsholm på alla vägar patrouillera och derigenom skaffa säkra kunskaper om den hops företag, som man med säkerhet visste vara i rörelse. Kl. 6 i afton kom Baron Bennet från Svaneholm med Baron Makleans berättelse, att han vid hemkomsten i går afton funnit sin gård full af folk och af dem blifvit följd up i sina rum, där de med hotelser aftvingat Baronens en skriftlig försäkran att sjelf skaffa förstärkningsmanskap samt sluteligen misshandlat en del af tjenstfolket och medtagit stalldrängar och laquayer, utom kammartjenaren, den de af godhet qvarlemnade. Sluteligen togo de Baronens fickur, aftvingade honom något penningar samt upbröto våldsamlingen skafferidörrarne samt röfvade och förstörde alt hvad der fans. Sednare på aftonen kom Öfverste Peyron och berättade, att han $\frac{1}{2}$ mil hitom Efverlöf mött Ryttmästare Kellman, som af bemälte öfverste fått den underrättelse, att vid Efverlöfs by voro ungefär 100 bönder församlade, förmodligen de samme som varit på Svaneholm, emedan de derifrån vänt om åt Malmösidan. Dessa har han ofelbart redan upphunnit. General Majoren greve Mörner har jemte högsta befälet i och omkring Malmö, deruti innebegrinna Månstorps och Haglösa esqvadroner, äfven fått befallning afsända på insurgenternas spår ett detachment husarer, hvilka skola gå, tills de kunna communicera med Kellman. Halfva Cimbrishamns esqvadrou inträffade i dag middag i Herrestad, och jag inväntar nu nattens utveckling, för att i suite deraf göra ytterligare dispositioner. — — —

Efter alla sammanstämmande berättelser skall hufvudsamlingen vara i morgon bittida på Rynge gårds ägor.

En anordning på skarp ammunition följer, enligt hvilken Tit. låter i Christianstad uppå derom görande specificerad requisition afhämta sitt behof.

Lövestad den 15 juni 1811.

Platen:

Ed. Exc:s ordres af gårdagen hade jag den äran öppna i dag kl. 4 f. m. Sedan min senaste rapport har följande förefallit.

Som min obetydliga styrka af 8 man ej tillät någon offensive och kringliggande byars drängar i går på eftermiddagen ville afstå till Rynge, så red jag med hos mig hafvande officerare och ordonnancer omkring i byarne, beställde kvarter, mat och fourage för 50 man i hvarje med mycket stränga hotelser att fördubbla styrkan vid en enda drängs aftåg och lät på hvarje port skrifu inkvarteringen; detta hade den goda verkan, att lugnet åter ställdes utom här i Lövestad, där man förtärt för mycket brännvin för att vara tyst, och, ehuru jag trodde att min moraliska föreläsning bort tranqvilisera, så sågo vi kl. 9 om aftonen, under det vi åto, på en gång en flock drängar beväpnade med matsäckar och käppar aftåga.

Jag hade lofvat dem stryk. Alla löften äro heliga. Som ännu ingen förstärkning ankommit, detacherades lieutenant Henric Rosencrantz med 2:ne man som avantgarde; corps de bataille utgjordes af ryttmästare Rosencrantz, cornett Toll och mig.

En fjerdedels mil från byn vid Svensbro inhemtades fienden, som genast anfölls och med förmaning att ej störta sina anhöriga i olyckan och onödigt uttröttande af sina ben, då man kunde få stryk på närmare håll, reds i kull och basades på bästa vis. Flera blefvo liggande. Matsäckar prydde fältet, och combattanterna följdes med tjenliga medel till sina hemvist, sedan somliga fallit i bäcken och andra i landsvägsgröpen.

Med flit ville vi för denna gång ej befatta oss med att göra fångar, efter vår styrka ej tillät deras bevakning. Denna correction har haft önskad verkan; allting är tyst och lydigt; deputerade hafva infunnit sig från Heinge, Veingetorps och Ryds byar, för att försäkra om vördnad för konungen och lydnad för dess bud.

Emellertid har min styrka nu under nattens mörker växt till 44 man. Överstlieutenant Hallenborg och andra majorens esquadron inträffa i eftermiddag kl. 5 uti Tranås, hälften deraf får ordres att marchera till Vanstad, men som brefposten åter kom från Veberöd och Hellestad med berättelse, att begge dessa byar voro i insurrection, och lieutenant Ljung med därvarande carabinerer ännu saknas här, så har jag beordrat majoren Rothlieb att med Sallerups esquadron genast uppbyta, taga kvarter i Hellestad och Veberöd, dämpa alla oroligheter, arrestera och till lagligt straff befordra hufvudmännen och degagera lieutenant Ljung med dess commendering, hvilket jag hoppas vinner E. Exc:s approbation, och som betänkeliga tidningar från den trakten inlöpa, afgå äfven ordres till resten af lifesquadronen att sammanstöta i Andrarum och medtaga från Christianstad ödig ammunition.

I eftermiddag utskickar jag starka patruller, som polisera på vägarne till och emellan Röddinge och Söfdeborg, för att uppsnappa hvad flyktingar där möjligtvis kunna träffas; om de äro tillräckligt uppskrämde, har patrullen ordres att endast uppteckna deras namn och hemvist såsom förfallne till hvad som anbefalles; behöves mera fruktan, skall den gifvas dem med tjenliga medel.

Ordres utber jag mig, hvart arrestanter säkrast kunna afföras, hvarefter jag därmed nu skall göra början; önskade dock att få en kronobetjent därvid till biträde; jag tager mig friheten därtill proponera länsman Eckardt som den pålitligaste och bäst passande. Befallningsman Barfoth är ej att nyttja: han var så uppskrämde, att han ärnade förkläda sig för att kunna passera Vanstad och Röddinge.

Hela vår förlust i denna nattaffaire är 2 sabelklingor, min och lieutenant Rosencrantz's. Kringliggande byar äro förständigade, att de äro under krigslydnad och aga, alla samlingar förbudne, åboarne gjorde ansvarige för sina drängar och åldermännerna anbefalldes att af militärbefälhafvaren på stället begära tillstånd, då deras oeconomi kräfver byhornets ljud; här i byn är detta instrument under vårt förvar.

P. S. d. 15 kl. 2.

Nu kom lieutenant Ljungs rapport. Han är i Vanstadtorp med allt sitt folk. Det är mest förbi i Veberöd och Dalby. Deremot går nu budkaffe åt Cimbrishamnstrakten. Allt är i jänsning i Tunby¹⁾ och Onslunda byar; i Smedstorp ville man ej gå. Hallenborg solar och contramarcherar. Jag får ändra min operationsplan och skicka en stark patrull dit, ifall han behöfver degageras. Nu låter jag blåsa till häst: i morgon får jag vidare uppvakta skriftligen. Här ligger mera under än man trott. Var nådig underhåll säker communication genom posteringar med mig. Är Veberöd först säkert, vore jag Rothlieb närmare.

¹⁾ Härmed var ej så farligt som det lät. Så rapporterar sednare H. Rosencrantz, att när Tunbys och Listarums åbor och drängar efter budning sig emellan samlats på förstnämnda ställe, öfverenskommo de att gå till länsman Ripa i Spjuts- torps mölla, för att förfråga sig hvad deras samling hade att betyda. När de kommo till länsmannen, sade han till dem: "Bed Gud bevara eder; gå genaste vägen hem igen!" Och derpå gingo alla mangrant hem hvar till sitt. — Så drefs den okunniga allmogen af en blind oro: aldrig har väl i folk rörelser funnits mindre planläggning än i dessa. När t. ex. en af de tumultuariska hopar, som omsider hejdades vid Klågerup, på vägen från Heckeberga till Björnstorp mötte rotekarlen Ekelund, och denne sade sig vara på väg till Börringe, beslöt skaran i stället följa honom dit. Den gjorde honom såsom använd "melangtär" till sin general — skraddare var han annars. Ekelund lofvade föra deras talan hos greve Beck-Friis på Börringe, sedan de med handslag lofvat att ej ohöfligt uppföra sig, utan anständigdt anmäla hvad de hade att säga. Malmö Rådhus- rätts protocoll 1811³⁾.

Lövestad d. 18 Juni 1811.

Platen:

Nu kl. half till åtta i afton ankom grefve Rosens requisition om escorte till en kruttransport, som ifrån Hurfva skall afgå till Getinge i morgon bittida, Jag har svarat, att tiden omöjliggen tillåter dess framkomst, att jag ej äger tillräckligt disponibla trupper därtill på denna trakten, men att jag detacherar en patrull af 24 hästar, som genast skall afgå från Closter till Getinge och derifrån landsvägen till Hurfva att möta transporten och föra den öfver Getinge bro. Denna patrull skall utge sig för en stor corps avantguardie, som kommer efter.

Ystad d. 20 juni 1811.

Exc. Toll:

Det är fägnensamt att förnimma, det förskräckelsen nu intagit de sinnen, som för några dagar sedan voro så öfverdådiga. Hvad gubbarne lära prisa herr Baronens godhet och nådebevisning att icke besvära dem med inqvartering i Ingelstads och Ljunits härad. Fogden har ock inkommit med rapport, att allt är där stilla, och har fått förhållningsordres, hvilka brotslige som nu endast böra häcktas, och hvilka klasser som skola väntas med till dess ransakningarne börja.

Alla ryckten om folksamlingar vid Dahlby, Ellinge etc. voro ogrundade, recognosceringarna ditåt af gårdagen hafva upplyst detta med vidare.

Haglösa esqvadron är inryckt i Lund, lärde och stadens invånare till stor tröst och hugsvalelse och kringliggande orter till betraktelse.

Dagligen införes bofvar. Hagerman har från Anderslöf affärdat 14 st., som han efter angifvelser låtit gripa, som nu gå till Malmö. De äro alla i predikament att mista knappen. Nu börja bönderne icke allenast angifva, utan äfven gripa dem, som fört budskap och predikat upror.

Lövestad d. 21 Juni 1811.

Platen:

— — Jag bör nämna, att det blir nödigt till examinering och arrestering nyttja folk, om hvars oegennyttan man är säker. En bof skulle kunna förtjena stora pengar och befordra mycket enskilda afsigter.

Lycka var, att de första som uppbröto blefvo tillbakakörda på sjelfva mötesstället för 2 socknar, som vid ljudet af skott och stryk återvände. Nu anser jag allt vara nedtryckt, men på långt nära ej ännu i den stämning, att jag kan tillstyrka trupparnes hemtagande.

Begge Rosencrantzar, lieut. Ljung, cornett Toll och kvartermästare Frans Kohrtz kan jag ej annat än på det högsta berömma, lieutn. Ljung för sin rådighet att i hast få ut folket i sjelfva insurrectionstrakten, där med föreställningar minska jäsningen och hastigt med truppen inställa sig, och de andra för deras outtröttliga bemödande att natt och dag vara mig till biträde att dämpa samlingar och skingra dem, där de funnits, utan betänkande och på kännbart, fast ej folkförspillande sätt.

Ystad d. 21 juni 1811.

Exc. Toll:

Jag har genomgått de hållne förhørsprotocoller, som äro ganska bra. Vid berättelserna bör dock den frågan intagas, hvarföre de icke samlades på Rynge ängar. Vi veta ordsaken, men frågan skall stå där jämte svaret, som förmodligen blir det allmänna, *att de visste det smullit* Det må aldeles af herr Baronens eget bedömande bero att efter de vidare förhörens föranledande låta delinqventerna gå både med och utan borgen, välförståendes sådane, som icke äro eller blifva specielt besvärade af gröfre brottslighet eller ilska. Man skulle annars öfver höfvan belasta fängelserna, och bevakningen hunne ej till. De som nu lemnas på fri fot, får man alltid fast, när ransakningarne komma i gång.

Min öfvertygelse är lika med Herr Baronens, att elden endast är qväfd, men ingalunda släckt, och således återgå inga trouper; tvärtom, jag har låtit resten af de 2:ne korporalskaper vid Borreby esquadron uppbyta och etablerat posteringar härifrån till Malmö.

En courier ankom i dag, den rapporten om hvad som passerade vid Helsingborg den 10:de föranlätit regeringen afsända: döm sjelf, hvad man skall säga, när de rapporter hinna fram, som detaillera de flera affairer och synnerligen den vid Klågerup. Konungen har updragit mig att äfven en dernier resort handhafva polisen och befalt landshöfdingarna derutinnan lyda och verkställa. Det första bruk jag häraf gör, är att inställa alla landtmarknader genom anbefalt allmän kungörelse.

Det fagnar mig, att cameraderna till min Barons nöje medvärka. Unga Blixen är öfverkommen och har fått medföra hästar.

Jag fick en rapport från Rosenblad af den 18, som skulle en insurrection äfven hota Landscrona, men det tror jag vara en terreur panique. Man har icke dess mindre ryckt af med 1:a och 2:a majorens samt Landscrona compagnier på den autoritet Baron Liewen har att vid befarade upresningar röra troupp. Det som förefaller mig underligt, är att han anser communicationen osäker.

Ystad d. 22 juni 1811.

Exc. Toll:

Tro som saken värkligen sig förhåller, ryttmästare Platen har af pur nit forskat efter mera bevis. Han håller commendantförhör med alla inkommande arrestanter och ifrar, när de icke genast bekänna, ty dess önskan vore att hafva dem alla så confabla i sitt förhörsprotocoll, att dommaren icke hade stort mera göra än prononcera, att de borde mista knappen.

Jag finner för min del gårdsdrängen från Näsbyholm på in-te sätt graverad, snarare kan han bli vitne emot Svan, om det skulle behövas, men emot honom äro redan så många bevis, att han är mogen.

Det beror aldeles af Herr Baronen att pröfva, hvilka som må lemnas på fri fot mot borgen, och i den klassen komma visserligen alla gossar. Ju mindre man proppar fängelserna, desto bättre är det; man får i sinom tid rätt på dem, som nu lemnas lösa.

Ingen får här tala vid de som äro arresterade. De äro under vakt till och från förhören och bringas genast på arrestskeppet; dit kommer ingen såsom utlagdt på flott vatten. När anförvänder komma med matpåsar och kläder, få effecterna bringas dit af vakten, men icke de som fört gudslänen.

Frihet emot borgen lemnas icke här utan mitt bepröfvande, men tillämpa det hos sig efter behag.

Det är nu för sent och hinner icke affysas de nämde mid-sommarsgillen, men patroullerna skola vaka öfver dem i denna ort; låt det ske hos sig äfven. I morgon skall vara lottning i Stora Köpinge. Fogden är anvist till Hallenborg att få en stark patroull för tillfället.

P. S.

Folket lär varit i resning åt Skarhult, Näs, Ellinge, Örtofta; Psilanderskölds ankomst till Lund och utsände starka patrouller skall förskräckt dem ¹⁾).

¹⁾ Denna rörelse kom såsom nämnes ej till utbrott, men föranledde dock ägarne af Ellinge och Örtofta att lemna sina gods och söka tillflykt i Landskrona. Redan d. 15 juni hade Marsvinholms, Krageholms, Rydsgårds, Broddas och Svanelholms bönder åtskilts och gått hvar till sitt. Heckebergas bönder voro då ännu i rörelse, och deras skott hördes nattetid i skogarne. I nordvestra Skåne förblef allt lugnt. C. G. Stjernsvärd skriver från Engeltöfta 1811 $\frac{1}{6}$ till exc. Toll, att på hans gods ingen trotsat hans förbud att deltaga i möten och gå hemifrån. På granngården Skillinge hos A. F. Tornérhjem erhöllo 4 drängar för detta brott 50 prygel hvardera af godsherrn, kördes från godset och angåfvos som lösdrivare. Vegeholmsherrskapet klandras för att "smeka folket". — — Ett intyg af advokatfiskalen Malmborg, aktor i målet

Beckaskog d. 3 Augusti 1811

Exc. Toll:

Min baron har väl rätt deruti, att när bonden icke har att suppa för, så är han ej öfvermodig, men tänk, oss emellan sagdt, på en annan känsla, som kan väckas: det är förtviflan. Om en svår missvext gör honom tydligt, att han icke kan framföda sig och de sina samt dem han är lika attacherad, nemligen boskapen, tror inte Herr Baronen okunnigheten kunde falla på den tanken att taga, hvar det fins, och dela med herremännen? Här på orten fordras nu 8 rdr för kornet af dem som hafva något att aflåta. Här blir väl icke missväxt, men svag gröda, och höet vida mindre än vanligt.

Det gör en slags heder åt insurgenternas smak, att de icke satte kyssar i requisition hos Fru Ljungfelt, utan endast famntag. Hennes förord vid tingsrätten måste icke malicieust förklaras: hvarföre icke anse det såsom bevis på godt hjerta och medlidande för de olycklige.

Så att den otäcka och barbariska hetsjagten redan begynt: — att utsigten till mycket raphöns sig visar, var en angenäm tidning.

3. **Brefväxling mellan kronprinsen Carl Johan och exc. Toll samt bref från landshöfding Rosen och Hampus Mörner till exc. Toll.**

Af de bref, som vaxlades mellan kronprinsen-regenten Carl Johan och den forne general-guvernören, då varande generalbefälhafvaren i Skåne exc. Toll under dessa oroligheter, äro i arbetet Fältmarskalken J. C. Toll endast 2 tryckta (II, 51—52 i öfversättning). De öfriga, som förvaras i Tollska samlingen, meddelas här. De visa oss kronprinsen ännu en främling, okunnig om personer och förhållanden och till en del förd bakom ljuset angående dem, ljungande af misstankar, häftighet och våldsamma mesyrer; Toll, en gammal erfaren enväldets tjenare, vet att lugnande och med försigtighet böja undan: han är hvarken med om att sätta provinsen "hors la constitution" eller att utsätta pris för fast-

rörande de skånska bondoroligheterna 1811, tillintetgör i Tolls biografi förekommande uppgift, att ingen från Makleans gods skulle varit för delaktighet häktad. Tvärtom uppräknas 7 personer (2 åbor, 5 drängar) från Svaneholm såsom deri invecklade.

tagande af "des émissaires de l'étranger qui parcourent les montagnes de la Scanie"; för att hindra en öfverilning förklarar han gerna en man, som "M:r Jansvärdt", hvilken de hemliga rapporterna gjort misstänkt, för en person "sans aucun crédit". — Brevet från landshöfding Rosen lemna en blick i de ädla känslor hos kronprinsen, som af dessa händelser upprördes. Om Rosen i dessa bref förräder den ömsinte embetsmannen, som till hälften afskedad ännu tänker mera på andra än på sig sjelf, så kan man hos Hampus Mörner, hjälten från Klågerup, lära känna det fräcka öfvermodet i tidens soldatväsen.

Carl Johan:

Stockholm le 5 juin 1811.

— — Les rapports ne sont pas à l'avantage de l'ancien major M:r Jansvärdt; mais j'ai voulu connaître votre opinion sur son compte, avant de prendre aucune détermination contre lui.

Exc. Toll:

Beckaskog le 9 juin 1811.

Pour ce qui regarde M:r Stjernsvärd je dois à la vérité dire qu'il est un peu bavard; il a pourtant en cette occasion montré beaucoup de zèle pour les intentions de Sa Majesté et il était même un des premiers de m'avertir de symptômes de mécontentemens dans ses voisinages et je peux ajouter que personne dans ses terres n' en a montré le moindre indice. C'est bien possible qu'il a eu en d'autre sens des propos ou des idées inconsiderées, mais j'ose ajouter qu'ils seront pour le présent et toujours sans aucune conséquence parce qu'il n'a aucun crédit. — — —

Exc. Toll:

Ystad le 26 juin 1811.

L'approbation et la sanction générale que V. A. R. a daigné accorder aux mesures qu'on a été obligé de prendre me causent la plus vive satisfaction. J'éprouve un vrai plaisir de pouvoir assurer à V. A. R. que les scènes de révolte ont déjà cessé et à ce que j'espère cesseront pour toujours. Les esprits exaltés sont pour la plupart ramenés à la raison par la présence de troupes, qui parcourent le pays, et par le fardeau de leurs défrayemens. Les espé-

rances criminelles pourraient pourtant renaître, si la rigueur des lois ne de près serrait ces maux passagers. V. A. R. a par les mesures militaires et judiciaires jeté les fondements d'obéissance dans cette province, et Elle a, même dans cette occasion, montré sa profonde connaissance des hommes et des choses. L'ordre et la tranquillité étant ainsi pour le présent rétablis, je me trouve dans le cas agréable de pouvoir différer de mettre hors de la constitution les contrées jusqu'ici insurgées, et j'espère de pouvoir épargner ce moyen sévère quoiqu'en effet très-efficace. La présence de V. A. R. dans cette province est pour tous ses habitants fidèles et pour moi en particulier infiniment flatteuse et désirable, j'ose espérer pourtant qu' Elle ne viendra que pour recueillir les hommages d'obéissance et de soumission de toute la Scanie qui reconnaît et reconnaîtra sans doute Ses vues paternelles et bienfaisantes. Pour ce qui regarde les étrangers, j'ai donné sur le champ les ordres nécessaires à toutes les autorités civiles et militaires. V. A. R. me permet peut-être d'observer que l'exécution en sera retardé ici à Ystad où il n'est d'autre moyen que d'attendre l'arrivée d'un "Postjakt", car les envoyer traverser les contrées insurgées pour être transportés ailleurs paraît moins admissible, mais ils seront surveillés par les postes militaires jusqu'au moment du départ.

Au château de Drottningholm le 28 juin 1811.

Carl Johan:

Mon cousin, vous avez sans doute reçu la dépêche que je vous ai expédiée par un courrier du cabinet. Comme j'en ai point de nouvelles de vous depuis votre lettre du 15, je présume que les troubles sont apaisés et que tout est rentré dans l'ordre.

Je vous envoie m:r de Forssell, mon aide de camp; je vous prie de lui donner les renseignements que vous avez recueillis, depuis votre dernier rapport, au sujet de l'insurrection. J'espère qu'il m'apprendra que les mesures que vous avez prises, pour en arrêter les suites, ont eu un résultat avantageux et que la situation présente des choses est satisfaisante. Les lettres particulières semblent annoncer que le calme est rétabli, mais vous concevez qu'il est du plus grand intérêt de connaître les moteurs, car des mouvements pareils annoncent ou un bien mauvais esprit dans la province, ou au moins de coupables espérances conçues par des hommes qui désirent toujours vivre dans le trouble.

Le baron d'Adlercreutz a dû vous écrire sur m:r Haldin d'Helsingborg; il paraît être un des boute-feus. Prenez d'abord des informations sur cet homme et, si les soupçons sont fondés, faites

le de suite traduire devant les tribunaux. Informez-moi au juste des malheureux paysans qui ont été tués et blessés, en distinguant autant que possible les "socken".

Si les deux hussards qui ont été blessés ont déjà eu une bonne conduite militaire, l'intention du Roi est de leur accorder des médailles d'honneur et d'ajouter à cette distinction une pension annuelle de 15 à 20 R:r de banque.

Donnez-moi souvent de vos nouvelles. Sur ce, je prie Dieu, Mon Cousin, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde.

Votre affectionné cousin
Charles Jean.

Au château de Drottningholm le 29 juin 1811.

Carl Johan:

Mon cousin, des avis secrets m'annoncent que des émissaires de l'étranger parcourent les montagnes de la Scanie et y répandent de faux bruits qui alarment les habitants sur la destination de la levée ordonnée pour le recrutement de l'armée; il paraît même que des personnages de haut rang jouent un rôle dans ces odieuses menées. L'intention du Roi est que vous fassiez publier une proclamation pour annoncer qu'une récompense de 5, de 10, de 15 et de 20,000 R:r de banque sera accordée à quiconque démasquera ces agents, indiquera leur retraite, en facilitera l'arrestation ou enfin les livrera à l'une des autorités civiles ou militaires. S. M. ordonne qu'il soit fait des recherches et des perquisitions partout et que ceux de ces émissaires dont l'on parviendrait à se saisir soient jugés de suite, non d'après les lois civiles mais d'après les lois contre les espions de l'ennemi en temps de guerre. Sur ce, je prie Dieu, mon cousin, qu'il vous ait en sa sainte et digne garde.

Votre affectionné cousin
Charles Jean

Beckaskog le 3 Juillet 1811.

Exc. Toll:

La gracieuse lettre du 28 de Juin dont V. A. R. a daigné m'honorer a été remise hier à midi par l'aide de camp de V. A. R. le major de Forssell et j'espère que ma dernière très-humble dépêche du 26, envoyé avec le courrier du cabinet, est arrivée.

Dans l'espérance que les rapports adressés en forme au Roi en tout ce qui regarde l'insurrection ont été mis sous les yeux de V. A. R., j'ose seulement faire l'énumération de ces pièces officielles, qui depuis le commencement sont du 8, 12, 14, 15, 17, 19, 22, 24, 25, 26, 28 et 30 de Juin, et la dernière du 2 Juillet expédiée hier par estafette. V. A. R. a été informé par les dits rapports de tout ce qui est fait, des mesures qui ont été prises et des espérances qu'on doit avoir que la tranquillité sera parfaitement rétablie.

Pour moi je suis parfaitement convaincu que l'explosion ne provienne d'aucun plan formé ou combiné, que c'est un mouvement spontané, éveillé, chez cette classe d'hommes en cas de pouvoir être conscrits, de la présomption générale des paysans, que tout ce qu'ils veulent et désirent unanimement ne peut manquer, et que cela a été l'aiguillon de l'insurrection, dans laquelle ils ont calculé que les troupes ne leur feraient du mal. La conduite des troupes, le zèle et l'obéissance qu'ils ont montrées a toutefois déconcerté les insurgés.

Il est bien plus que probable que la plus grande partie des paysans, habitant des terres appartenant à la noblesse, ont cru pouvoir s'affranchir et devenir maîtres eux-mêmes, et si la force n'avait pas promptement été déployée, il est à craindre que des pillages et plusieurs atrocités n'auraient eu lieu.

L'on pourrait bien admettre que les principes adoptés pendant la diète de 1809 et promulgués par plusieurs mesures ont exalté les esprits. Des gens sans aveu, qui n'ont rien à perdre, cajolent toujours le peuple et trouvent des matériaux inflammables dans plusieurs écrits incendiaires soi-disant populaires et libéraux.

Le magistrat d'Helsingborg a reçu des ordres en forme d'examiner la conduite et les démarches du sieur Haldin, d'en faire rapport, et sitôt qu'une preuve existe contre lui, il sera poursuivi légalement. V. A. R. sentira bien qu'on est obligé de suivre l'apparence des formes, et je suis bien persuadé qu'une tournure pareille fera beaucoup plus d'impression qu'un expédient arbitraire. En outre le sieur Haldin est généralement regardé comme un visionnaire et bavard qui n'a ni crédit ni considération ni influence d'aucune classe.

Les ordres de V. A. R. relatifs à tous les étrangers sont expédiés. J'espère pourtant d'avoir bien compris l'intention de V. A. R. que cela ne peut regarder les étrangers domiciliés en Suède comme des sujets depuis plusieurs années, non plus ceux qui voyagent et passent le pays sur les passeports du ministère des affaires étrangères, ou expédiés avec une sanction de lui, et que les danois et les norvégiens ont la liberté de passer comme des voyageurs et de se rendre en affaires commerciales partout ne peut

pas être empêché sans enfreindre le dernier traité de paix avec le Danemarck.

Je demande la permission d'observer que ce n'est et ne sera pas des étrangers qui enflammeront le peuple, ce sont les jacobins suédois imbus des principes de désordre qui agissent par leur complices. Le noyau a germé depuis le meurtre du roi Gustave III; la clémence et la crédulité ont été dupes, peut-être même instruments de leurs vues sans le savoir.

La plus infatigable recherche se fait pour déterrer quelque chef ou instigateur de la révolte, et je ne manquerai pas d'employer tous les moyens pour avoir des indices; jusqu'ici rien n'a pu éclaircir d'autre raison pour le commencement qu'une unanime répugnance pour la conscription. Sitôt qu'une liste juste et spécifiée peut être dressée sur les tués et les blessés, je ne manquerai de la mettre sous les yeux de V. A. R. La grande confusion parmi le peuple, la frayeur chez les prêtres et les occupations multipliées pour les employés civils, qui sont en très petit nombre, sont les raisons pourquoi on n'a jusqu'ici pu vérifier les faits qui doivent être examinés et confrontés dans chaque paroisse et village d'après les tabelles de la population.

Pour les blessés des hussards, je demande du général Mörner des renseignements sur leur conduite antérieure et les circonstances de tout l'événement. Pour la force militaire, je suis persuadé que celle qui se trouve actuellement ici suffit, sans qu'aucune augmentation soit nécessaire. Pour accélérer le procès des criminels j'espère et je souhaite qu'une division de Götha Hofrätt reçoive des ordres de se rendre à Lund, où des arrangements sont faits pour leur réception. Le "Rotering", déjà fini dans la moitié du gouvernement de Malmö, présente un état de 829; à peu près un nombre égal proviendra de l'autre moitié. A raison de l'absence du gouverneur de Christianstad pour faire le rotering dans son gouvernement, je ne sais le résultat que pour deux "Härad", où le nombre de 252 ont été enrégistrés.

Beckaskog le 13 Juillet 1811.

Exc. Toll:

Les ordres de V. A. R. du 29 Juin m'arrivent dans le moment et je profite du départ de m:r Forssell d'avoir l'honneur d'assurer à V. A. R. qu'il existe aucune trace de manigance de quelques étrangers pour remuer et alarmer le peuple; encore moins que des émissaires ont parcouru le pays ou se cachent ici, et d'après toutes les observations que j'ai été à même de faire sur les lieux, aucune personne de rang ne joue le moindre rôle. Je demande très-

humblement la grâce de V. A. R. d'observer que c'est bien au dessus de moi de pouvoir offrir par une proclamation une récompense si forte que celle qu'a daigné V. A. R. de fixer, je crois qu'un acte de cette nature doit émaner d'une expédition royale en forme pour avoir la force et la confiance nécessaires ¹⁾).

Stockholm d. 26 juli 1811.

Landshöfding Rosen till exc. Toll.

Eders Excellence,

Sista posten bragte mig E. Exc:s gracieusa bref af d. 7 dennes, för hvilket jag ödmjukast tackar. Min resa var i början plågsam för värma, men gick väl, utom att jag alla dagar körde fast mitt förbud, så den gick långsamt.

E. Exc. var mer än gracieus som intet lät min nitiske vän Cronsoies extra post promenera hit; man skulle då blifvit ännu mera uppskrämd än man är för Malmö läns revolutionaira företag.

Jag har varit både hos kronprinsen och statsministern. Den förstnämde är så chagrinerad af att man behöft utgjuta svenskt blod för att sätta en laglig sak i verkställighet, att jag det intet kan beskrifva. Han kan ej heller förmås tro, att ett sådant upplopp kan äga rum utan hemliga driffjädrar. Jag sade allt hvad jag kunde för att bevisa allt hvad vi känna, men tror intet att han blef öfvertygad och vet oss emellan sagdt intet huru han anser mig. Jag har väntat, att ånyo få bud ifrån honom att utkomma, men reser i alla fall i öfvermorgon dit, om jag ingenting hör utaf, för att fråga om jag får återresa, och då supponerar jag, att jag får säga allt hvad jag vill och önskar.

Hvad statsministern vidkommer, så får man intet så directa svar, men jag tror att man skulle önskat, att jag fått vara hemma.

Här är för öfrigt tomt och ledsamt och höres alldeles intet nytt.

Stockholm d. 28 juli 1811.

Eders Excellence,

Med förra posten hade jag den äran lämna E. Exc. relation om min entretien med H. K. H. Kronprinsen. Jag förväntade mig,

¹⁾ Hur lifligt kronprinsen-regenten misstänkte djupgående machinationer, visar bäst den kgl. förordning, som verkligen utkom, daterad Drottningholm d. 11 juli 1811, signerad Fredr. Wählin, hvare utlofvas en belöning af 1000 till 3000 b:co eller mera efter omständigheterna åt den, som upptäcker den eller de personer, hvilka varit verkliga upphofsmän och anställare af de inträffade oroligheterna. Den var ställd till landshöfdingembetet i Malmöhus län och publicerades derstädes. Ingen lockades emellertid deraf till falsk angivelse.

att hvad jag då sade, skulle tranqviliserat och jag blifva kallad till en annan dag, men denna kallelse uteblef. Jag tog då det partiet utresa om fredagen (som är den dag, då han är ledigast, emedan där då intet hålles conseille), skref på fransyska en fullkomlig relation om allt hvad jag företagit mig ifrån och med den 30 maj. sade honom, att det innehöll allt hvad jag visste och att jag således hoppades få tillstånd återresa till mitt län, där jag trodde min närvaro, om ej nödvändig, åtminstone nyttigare än här. Jag blef ej litet surprenerad öfver att få en refus. Han sade mig, att ställningen i mitt län vore sådan, att han befallt en division af Hofrätten nedkomma för att hålla undersökningar, att så länge de räckte, kunde jag ej finna mig där, utan förblifva häruppe. Jag svarade honom, att om något vore om mig att undersöka, vore det nödvändigt, att jag fans på stället. Därpå svarade han mig, att han vore öfvertygad, att det intet behöfdes, gjorde all justice åt mina kvaliteter, men sade mig rent ut, att jag visste intet hvad som passerade i mitt län, och förblef vid sina ordres, att jag skulle blifva här. Det är så mycket tydeligare att han därmed har ingen afsigt än att aflägsna mig ifrån mitt län, ty han gaf mig tillstånd resa ikring här på landet och blott låta H. Exc. veta hvar jag fanns; och då jag för att känna mig före hemställde för Engeström om jag kunde resa till min hustru som är vid Medevi, rådde han mig därtill. Han har för öfrigt om Skåne renseignementer för mig omöjliga att tro; är med provincen i allmänhet mycket missnöjd och i sin själ öfvertygad, att hvad som passerat där är en följd af utländskt inflytande och att om jag, kronobetjening m. fl. gjort våra skyldigheter och vetat hvad som passerat, hade saken varit ogjord, åtminstone slutad utan att utgjuta svenskt blod, det han så sørjer öfver, som jag skulle göra, om någon mördat mina ellofva barn. Han har därjemte ganska goda underrättelser, ty han sade mig, utom andra saker, verba formalia af frågor gjorda vid förhöret med de brottsliga i Malmö. Med ett ord, det är af högsta vikt för Skåne att antingen kronprinsen ditkommer eller att E. Exc. kommer hit, ty ibland allt det oangenäma jag hörde hade jag den glädjen att höra E. Exc. vara känd på rätta sidan och dess meriter både som embetsman och undersåte fullkomligen apprecierade. Detta gör också att jag vågar skriva till E. Exc. allt detta, hvårtill jag intet begärt eller fått tillstånd. Till alla andra skrifer jag tout court, att jag blott fått ordres att tillsvidare kvarblifva.

Resultatet af alltsammans är att jag supplicerar E. Exc. att resa till Malmö län, så fort dessa undersökningar börjas, ty elaka menniskor skulle snart låta dem degenerera uti inquisitoriska interrogatorier och E. Exc. känner att i det länet är ingen mera än jag lönt, utan resten lefver på sportler, mer och mindre lagliga, och således kunde en mängd familjer blifva olyckliga. Dessutom befarar

jag att mycket saker gå annorledes än de borde, om alla äro på egen hand.

Om E. Exc. gör mig den äran skrifva mig till, är ändå bäst adressera brefven på Stockholm. Med vördnad etc.

Malmö d 25 juni 1811.

Hampus Mörner till Exc. Toll.

— — Lundska herrar professorer med flera hafva memorialiserat om befrielse från inqvarteringen, men jag besvarar ej den frågan, ty när Kgl. M:t föder hästar och folk, anser jag stadens innevånare ej vara särdeles betungade med 50 man. Dessutom hafva de sjelfva bedt derom, då de varit rädda för husaga.

Allt är tyst. Från alla mina posteringar har jag hvar afton kl. 8 rapport om hvad som i deras områden tilldrager sig, men allt öfverensstämmer om lugn. I Odarslöf, där 16 carabiner äro förlagde, en hos hvar åbo, har jag befallt att carabineren skall äta vid bondens bord och intaga högsätet där. Detta har jag gjort på flera ställen för att äfven moralement sätta militären i respekt hos allmogen.

Possessionaterna börja nu småningom resa ut och intaga sina hemvist.

Malmö den 2 augusti 1811.

— — En Herr Santesson på Bernstorp här nära Malmö har dels ej velat gifva någon ytning till trupperne, dels uppviglat allmogen att vara ogena därvid, men jag förstod saken så, att jag i går inqvarterade 12 carabiner hos honom. Han stängde sina dörrar och vägrade emottaga dem, men jag affordrade landshöfdingebetets åtgärd, och nu äro de där. Santesson är en känd elak man, så att couren är rättvis och allmänneligen approberad.

Tidens handlingar förvara mer än ett intyg om de dragonader, som man tog sig friheten att med anledning af händelserna i juni 1811 låta öfvergå Skåne. Justitiecancelleren Brinkman, ordförande i den division af Göta hofrätt, som i Lund afdömde upprorsmålen, framförde till exc. Toll Hellestads och andra kring Lund liggande socknars klagomål. Han yttrar, att requisitioner göras på allt som behöfves, både till nödortf och öfverflöd, att qvittenser på gjorda leveranser endast utfärdas i allmänna ordalag, och då anmärkningar göras häremot, följer "missnöje med eftertrycklig påföljd". Det var ej blott de små, som ledo af dessa in-

qvarteringar. Soldateskan skrattade godt åt den förskräckelse, som oroligheterna väckt hos de stora godsegarne, och läto sig inqvarteringarne på godsens väl behaga. I augusti tog adeln i Ystadstrakten mod till sig och begärde i spetsiga ordalag, exc. Ruuth på Marsvinsholm i tēten, att bli inqvarteringarne qvitt: de behöfde sjelfva sitt foder och sin proviant. När Maklean fann garnisonen på Svaneholm, en löjtnant med 12 mörnerska husarer, väl dryg, svarades honom ohöfligt.

4. Ransakning och domar. Professor E. Z. Munck af Rosensköld och fångarne.

De fångar, som tagits vid Klågerup, infördes till Malmö fästning, och i kraft af en kgl. förordning af 1749 öfverlemnade landshöfdingembetet ransakningen åt rådstugurätten i Malmö. Dessa fångars antal utgjorde den 1 juli 255; det ökades under processens fortgång, så att hela antalet af för delaktighet i upproret till Malmö fästning införda slutligen uppgick till 395. Utom vid Malmö rådhusrätt höllos ransakningar vid Wemmenhøgs, Herrestads och Torna häradsrätter samt, såsom förut nämnts, vid Luggude. En del (58) lössläptes emot borgen i följd af exc. Tolls kloka förordning, men opinionen hade blifvit så upphetsad inom garnisonen och staden, att denna frigifning endast småningom och under hand försiggick. De anklagade och häktade tillhörde alla bondeklassen med undantag af en handelsbetjent med namnet Halck. Ett bref af rådstugurättens ordförande, borgmästare Nordlindh till exc. Toll berör ransakningen i Malmö.

Malmö d. 24 juni 1811.

C. Nordlindh till exc. Toll.

Jag förhörde i lördags 32 af insurgenterna och det egentligen som då utröntes var att smittan kommit till Bara från Brödda igenom en dräng, som öfver pingsthelgen besökt sina å sednare stället boende slägtingar och vid återkomsten berättat hvad han där hört, däribland äfven första uppbrottet mot Ystad, men som han ej kände huru detta aflupit, blef han afskickad att derom inhemta underrättelse och, tillbakakommen, togs det beslut, att alla

skulle infinna sig i kyrkan för att bestrida lottningen. Vid detta tillfälle inställde sig ock en köpmansson Halck här från staden, som ej lærer gifvit de bästa råd — en af de i går hörda uppgaf att han sagt, det bönderna i stället för att springa med hattarne af för baron Stjernblad borde rysta honom, så att tarmarne dansade, och nu vore det tid, men ej sedan. En annan, som han ock talat med, ville ej bekänna hvad han sagt, men jag väntar att denne skall bli något mer upplysande i morgon, sedan han haft apart logemente öfver heligdagarne.

Så snart jag fick veta af Halcks besök i Bara, efterskickade jag genast gynnaren och skaffade mig så mycket erkännande, att jag kunde förmå greve Rosen på min anmälan låta honom vandra till slottet, hvilket hade den goda effect, att en samma afton föranstaltad samling af stadens drängar, deraf Halck varit en budande, alldeles uteblef. Detta har jag dock ej velat inblanda och inskränker undersökningen så vidt möjligt till att få veta de först agerande inom hvarje by. Man har vid Klågerup ej trott att trupparne skulle bruka makten, ty så gjorde de ej vid Ystad. — Detta visar hvad exemplet verkar.

Justitieombudsmannen kom ned till Malmö för att följa ransakningens gång: ej mindre än 274 personer stodo här inför rätta ¹⁾. Slutpåståenden afgåfvos mot inalles 135, af hvilka 14 frikändes eller ej till ansvar kunde fällas. Sedan ransakning försiggått vid underrätterna anlände ”med tillbörlig ståt”, såsom justitiecancelleren uttrycker sig i bref till exc. Toll, en division af göta hofrätt till Lund d. 31 juli för att afkunna slutliga domar i saken, och denna hade i medlet af augusti afslutat sitt arbete. Till att mista högra hand, halshuggas och steglas dömdes hofrätten 20, till 40 par spö och 6 års fästning 43, somliga derjemte till 28 dagars vatten och bröd; till 40 par spö enbart 31. De öfriga erhöillo mindre straff af vatten och bröd eller spö. De flesta af dem som ej dömts till stegel och hjul, skulle derjämte undergå just den lottning, som de så mycket spjernat emot. Domarne mildrades visserligen för de flesta, men armeen fick på lottning

¹⁾ Justitieombudsmannen baron Mannerheim sågs med sneda ögon af de gamla embetsmännen, och föga synes han också ha förstått att upprätthålla det nya embetets värdighet. Nordlindh skrifer om honom i bref till exc. Toll 1811 ^{21/2}, ”sedermera infann sig räffen en timmas tid vid ransakningen på slottet, men var, äfven då han intet sof, som hade han varit mällös. Efter en flyktig inspection afreste han snart igen”.

mer än en som slitit spö. Haleks straff blef samma som regem. pastor Timelins: 1 års fästning.

Den behandling fångarne fingo undergå såväl under ransakningen som efter domen var hård och rå; med glädje bemärker man vid erinringen deraf, huru mycket samhället framskridit i mensklighet. Tvångsarbete användes redan under ransakningen; äfven sjuka tvungos till arbete under hårdt tilltal. De sjukas antal växte, och på hösten hade inom 3 veckor 30 insjuknat af 111, dels i rödsot, dels i febrar. Friska och sjuka voro ändock sammanpackade i samma rum. Hvilka anstalter, som fogats om snygghet och frisk luft, kan bäst bedömas deraf, att när fångarne d. 4 nov. utfördes på Malmö torg för att höra sin dom, fann sig den vid tillfället församlade allmänheten besvärad af att nalkas dem närmare än på 50 steg: så stinkande var den lukt de olyckliga förde med sig. Och den behandling de för öfrigt undergingo bar alltigenom prägel af hjertlöshet. Till närmaste vakthafvande på slottet hade en fanjunkare baron Liewen förordnats, som sällan var nykter och som fördref ledsnaden med att spela tyrann mot de arma bönderna. Hans nöje var att hårdt tilltala dem, äfven de sjuke, och att föreställa dem det svåra straff, som väntade dem. När en af fångarne en gång dristade sig att yttra godt hopp, blef det rapporterad såsom prof på uppstudsighet och trots. Och trots vädrades öfverallt. Så tolkades äfven som trots, när efter fälld dom flera önskade att heldre genast få utstå straffen än afbida utgången af nådesansökningar. I den moraliska tortyr som användes lemna följande bref en inblick.

November.

I. G. Callerholm — af Callerholm till Exc. Toll.

I dag har Kgl. Hofrättens domar öfver större delen af de här för uppror häktade blifvit dem högtidligen kungjorde. Ceremonien vid detta tillfälle var ganska imponerande. Med en stark escorte blefvo fångarne från citadellet afhemtade, och vid ankomsten till torget insläpptes de i en af garnisonen formerad kyrkant. Då insurgenterna ankommo till torget, förmärktes väl icke hos dem någon särdeles rörelse. De hade nyligen intagit en så stark portion nåd, att de hoppades allt och ansågo endast tillställningen för en formalitet, men snart öfvertygade genom domarnes uppläsande,

att det var allvarsamt och att de således voro bedragne i sitt hopp, blef bestörtningen hos dem så mycket större, förtviflan målades i hvarje ansigte, och efter ett för tillfället af tillförordnade landshöfdingen hållet tal, hvilket äfven för den talrika samlingen af spectateurer var uppbyggligt, återvände de vilseförde, nedslagne och med tårar i ögonen, till sine fångelserum, der de ännu bitterligen gråta. Under de mest förödmjukande ställningar bönfalla nu insurgenterna nästan en och hvar som kan skriva att utverka dem nåd, men hvarken actorer eller professorer skola härtill blifva begagnade; de förre hafva väl gjort calculer att genom särskilde underdånige böneskrifter pungslå syndarne, och de sistnämde hafva också dåliga afsigter, men dessa verktyg skola nog blifva overksammas i synlig måtto. Tillförordnade landshöfdingen har lofvat mig att utse en och annan skicklig person att biträda bönderna med deras underdåniga böneskrifters författande. Jag har nu reglerat tienstgöringen på ett sådant sätt å citadellet, att om några beställsammas skulle infinna sig, skola de, fast med all höflighet, ändå blifva så generade, att sådane personer nog komma att afvisa sig sjelfva.

En sådan behandling alstrade till slut hos många en stor sinnesslöhet, nästan känslolöshet för allt som föregick omkring dem. Mer än en har från fångelset i Malmö afgått svag till sinnes.

I denna anda af öfverdrifven stränghet, nästan förföljeselust har man otvifvelaktigt att i någon mon se en återverkan på de lokala myndigheterna af den ifver och misstänksamhet, den om landets förhållanden okunnige kronprinsen vid rörelsens början lagt i dagen. Man hade emottagit så många uppmaningar till vaksamhet och verksamhet, man hade hört så många misstankar utslungas, att hvarje tillfälle greps för att visa, att man stod öfver misstankarne och att tjenstenitet var otadligt. Härför pliktade nu de arma fångarne. Men mycket bedrog man sig, om man trodde att en dylik inhumanitet var Carl Johan behaglig. Han skulle snart få ett tillfälle att visa det. Professor E. Z. Munck af Rosensköld, en man med hjertat på rätta stället, när det gällde de svaga och lidande, uprördes af det elände, som öfvergick de stackars fångarne i Malmö. Han fruktade äfven såsom läkare utbrottet af en farsot sådan, som den hvilken af ungefär samma orsaker uppstått inom landtvärnet några år förut. Det föranledde honom att göra besök inom fångelserna: han föreskref vissa medel, såsom mineralsura rökningar, och lät anonymt öfversända en summa af 20 rdr b:co för detta ändamål. Detta fattades som en allmosa, en skymf: de

”mineralsura 20 rdr b:co” återsändes, och när Rosensköld för tredje gången ville förnya sitt besök hos fångarne, blef han af v. landshöfding Klinteberg förbjuden att der vidare visa sig; såsom skäl dertill anfördes, att bönderna begärt få tala med honom — liksom betraktade de honom som sin skyddspatron — och att dessa besök sålunda endast skulle föranleda trots. I detta handlingssätt såg Rosensköld, som han sjelf skrifer, ”mindre ondt uppsåt än ett bevis på misstag om kronprinsens tänkesätt” och beslöt att genom hofcancelleren Wetterstedt och sin morbroder exc. Rosenblad vända sig till kronprinsen sjelf. Carl Johans handlingssätt länder honom till all heder: han gaf straxt sin befallning till Rosensköld att afresa till Malmö och lemna utförlig rapport om fångarnes tillstånd.

När Rosensköld d. 5 nov. återkom för att besöka de fångne, blef han vid citadellets port afvisad af posten. Han vände sig till kommandanten, men erhöi der ett kort och bestämdt svar: man hade så många skäl att vara missnöjd med föregående utan myndighets tillstånd gjorda besök, att man för framtiden undanbad sig dylika. Kommandantens öfverraskning blef emellertid stor, när Rosensköld utan vidare till svar på förebråelser och förbud framdrog utrikes statsministerns bref, att det var kronprinsens nådiga vilja, att professor R. visiterade de sjuke på Malmö citadell och att han hade att med rapport om sjukdomarne inkomma. Då halp ej längre någon vägran; kommandanten nödsakades i egen person ledsaga läkaren. Men med hvad förbittring han gjorde det, visade bäst hans påminnelse, att ordern endast gällde de sjuke: ingen af de öfrige fick Rosensköld se. Det vid Luggude häradsrätt aflagda vittnesmål, som här ofvan blifvit tryckt, hade bragt allt hvad militär var i harnesk mot den fördomsfrie professorn¹⁾.

¹⁾ Äfven inom regeringskretsarne var ej detta aktstycke behagligt. Se här ett bref af statsministern exc. Engeström:

Drottningholm d. 25 sept. 1811.

v. Engeström återsänder härjemte Luggude häradsrätts protokoll. Han önskade, att Herr Professoren vid detta tillfälle varit mera vittne än advocat;

Efter emottagandet af Rosenskölds rapport om fångarnes sorgliga tillstånd gaf Carl Johan snart åt de lokala myndigheterna en ny impuls i annan riktning. Rosensköld anmärker något spetsigt, "att v. landshöfdingen sjelf fann sig föranlåten icke blott att besöka de sjuka på slottet, utan ock de gruffligen illa handterade uslingar på dårhuset, der man visst också befarade mitt besök". Han erhöll af Carl Johan ett betygande af nådigt välbehag öfver visadt nit. Några bref från exc. Rosenblad beröra denna sak; de meddelas här:

Stockholm d. 5 november 1811.

Exc. Rosenblad till professor E. Z. Munck af Rosensköld.

Min käraste bror,

H. K. H. Kronprinsen berättade mig i dag, at rykte gick om någon farsot bland de i Malmö häktade bönder, och sade, at Han anmodat dig göra en tour til Malmö at efterse, huru de sköttes. Nu vore H. K. Höghets vilja, att du, om möjligt är, med nästa post insände berättelse, om bland fångarne någon sjukdom sig inrotat och hurudan läkareomsorg för dem drages.

Det är öfverflödigt för mig at råda dig till försigtighet i berättelsen: det vill säga, at intet avancera, som icke med verkliga förhållandet fullt öfverensstämmer; ty då kommer ovännen fram, som alltid åtföljer den sanna förtjensten.

Stockholm d. 22 november 1811.

Min käraste bror,

Dina 2:ne bref af d. 9 och 14 november har jag bekommit. H. K. Höghet Kronprinsen har med välbehag ansett ditt nit at efterse sjukvården för de i Malmö häktade bönder. Du äger den tillfredsställelsen, at genom din vaksamhet upmärksamhet blifvit fästad å denna för menskligheten viktiga sak och mångens lif sparadt. I går gifvos i statsrådet ordres till H. E. baron Toll at

han hoppas likväl, att det inga ledsamma följder skall äga.

I anseende till böndernas ovet och militärens skyldighet att förr hugga in, är Björnstjerna icke af samma tanke som Herr Professorn.

på det kraftigaste utvidga anstalterna vid sjukskötseln och att förekomma epidemiens utbredande.

Stockholm d. 13 december 1811.

— — H. Exc. Baron Toll hade inrapporterat om de af dig gifna, men på hans befallning återstälde 20 rdr till räkningar med syrgas; gåfvan ansågs hafva tillkommit af godt hjerta och blef icke, såsom man utan tvifvel önskat, illa ansedd. — —

Jag upphör ej att vara din

gode vän och hulde morbror,

M. Rosenblad.

* * *

Ingen, som med uppmärksamhet genomläst dessa sidor, skall undgå att af de spridda drag de innehålla till kännedom om de offentliga förhållandena i Skåne vid denna tid, skönja ett samhällstillstånd, så olikt det närvarande, att han förvånas — och gladt förvånas — vid erinringen, att endast tvänne mansåldrar skilja oss från det sista bondupploppets sorgliga tider.

Innehållsförteckning:

Händelserna i Kristianstad 1772	sid. 1—51.
Handlingar rörande bondupploppet i Skåne 1811	„ 53—95.

Rättelser:

Sid. 24	rad.	36	står: Kalbars.	läs: Kaulbars
„ 54	„	10	„ E. G. Munck	„ E. Z. Munck
„ 56	„	24	„ orp	„ rop
„ 58	„	34	„ kronprins,	„ kronprins'
„ 60	not rad.	4	„ ja blefvo	„ ja, vi blefvo
„ 64	rad.	20	„ sin	„ dess
„ „	„	25	„ Grengman	„ Grenman
„ 68	„	23	„ Jon Andersson	„ Jon Larsson
„ „	„	25	„ Kragstorp	„ Ringstorp
„ 73	„	4	„ dem	„ den
„ 79	„	4	„ confabla	„ coupabla

Pris: 1 kr. 50 öre.

Till medlemmar af *De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening*, hvilka antingen engång för alla erlägga en afgift ej understigande 30 kronor eller årsavgift af 3 kronor, utdelas denna tidskrift kostnadsfritt. Anmälan om inträde i föreningen kan göras under adress Adjunkt G. Billing Lund.

Af den äldre tidskriftserien återstår ett mindre antal exemplar, som af inträdande föreningsmedlemmar kunna bekommas till nedsatt pris af 6 kronor.
